

UTREDNING AV BRANSJENETTVERK

Organisering av tradisjonshåndverkere

Prosjekt juni 2019–juni 2020

Marit Stranden, Norsk håndverksinstitutt

Organisering av tradisjonshåndverkere. Utredning av bransjenettverk.

ISBN 978-82-90241-82-2

Prosjektrapport av Marit Stranden, Norsk håndverksinstitutt

Redaksjon: Anne Martinsheimen Egge, Hanne Bergseth, Inger Smedsrud og Eivind Falk

Prosjektstøtte: Norsk kulturråd, Norsk håndverksinstitutt

Elektronisk versjon: <https://handverksinstituttet.no/loefte-haandverket/bransjenettverk>

Grafisk utforming og trykk: Dialecta

Juni 2020 (foreløpig versjon mai 2020)

Alle foto tilhører Norsk håndverksinstitutt

Ordskyene (copyright Enideo) laget i prosjektet:

www.worditout.com/word-cloud/4062010, www.worditout.com/word-cloud/4147579

Sitatene (letterer redigert) er fra innspill gitt av tradisjonshåndverkere til prosjektet (gjestebud, nettundersøkelse)

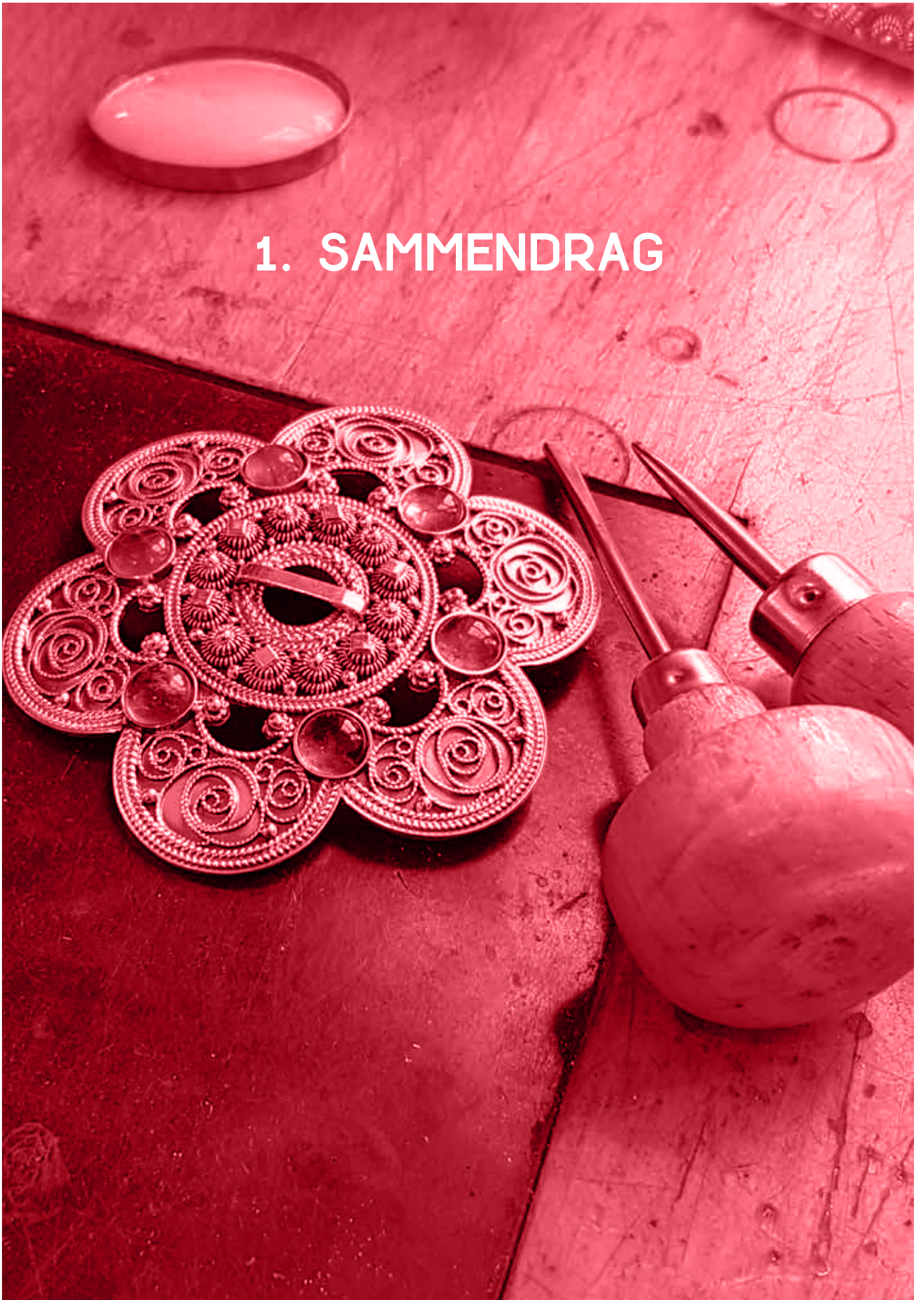

INNHold

1. Sammendrag	5
2. Forord	10
3. Innledning	13
3.1 Begrepet tradisjonshåndverk	14
3.2 Kjente utfordringer; noen felles med kulturnæring	15
3.3 Hvem er de yrkesutøvende tradisjonshåndverkerne?	19
3.4 Hvem har mandat til å representere de yrkesutøvende tradisjonshåndverkerne?	20
4. Historikk for organisering av næringsdrivende tradisjonshåndverkere	21
5. Prosjektet	24
5.1 Organisering og mandat	25
5.2 Metode	25
6. Informasjonsinnhenting	27
6.1 Intervju, SWOT-analyse og seminar	28
6.2 Regionale seminar og intervju	29
6.3 Åpen nettundersøkelse	30
7. Andre organisasjoner og nettverk; roller og grenseganger	43
7.1 Norges Husflidslag og Norske Husflidhåndverkere	44
7.2 Handverkslaget, foreningen for tradisjonshåndverk	48
7.3 Norsk håndverksinstitutt	50
7.4 Bygningsvern – Museumsnettverk for tradisjonshåndverk	54
7.5 Kan eksisterende organisasjoner få rollen å representere yrkesutøvende tradisjonshåndverkere?	55
8. Ulike modeller for en bransjeorganisasjon	56
8.1 Arbeidsgiverorganisasjon	57
8.2 Arbeidstakerorganisasjon	60
8.3 Interesseorganisasjon utenfor trepartssamarbeidet	64
9. Eksempler på tiltak	66
9.1 Fritak/reduert merverdiavgift	67
9.2 Lage organisasjoner/prosjekt gjennom samarbeide med departement og andre aktører	68
9.3 Bærekraftige karrierer for frilansere	69
9.4 Merkeordninger	71
10. Økonomi	75
10.1 Prosjektfinansiering av forprosjekt/utredning	76
10.2 Kostnader for etablering av bransjeorganisasjon	76
10.3 Drift av bransjeorganisasjon	77

10.4	Medlemskontingent	78
10.5	Drifts-/prosjektmidler	79
11.	Veien videre for ny organisasjon	80
11.1	Navn på organisasjonen	81
11.2	Mandat	81
11.3	Medlemsgruppe	81
11.4	Organisasjonsform	82
11.5	Valg av interimsstyre	83
11.6	Økonomi	83
11.7	Strategi og prioriteringer	83
11.8	Samarbeidsflater i feltet	84
12.	Litteratur	85
13.	Vedlegg	89
	Vedlegg I: Innspill fra regionale møter og intervju	90
	Vedlegg II: Utdanningen til tradisjonshåndverkerne i nettundersøkelsen	96
	Vedlegg III: Andre tiltak	99
	Vedlegg IV: Andre tilbakemeldinger	105
	Vedlegg V: Relevante forbund/organisasjoner du er/har vært medlem i	111
	Vedlegg VI: Sammendrag Løfte håndverket-seminar juni 2020	114
	Vedlegg VII: Valg av interimsstyre	116

1. SAMMENDRAG

Håndverket eksisterer bare i utøvelsen av faget. For at håndverket skal leve og overleve må det være bærekraftig; det må være mulig å leve som håndverker, og håndverket må overføres til nye generasjoner som fører kunnskapen videre. Feltet har en rekke organisasjoner der flere bidrar i utdanningspolitiske saker eller innen smalere deler av feltet, men ingen av dem arbeider primært med næringspolitiske saker for de profesjonelle utøverne. Det har over lang tid vært etterspurt en egen organisasjon som samler de yrkesutøvende tradisjons-håndverkerne som har fokus på næringen, både blant tradisjonshåndverkerne selv og fra andre. Prosjektet startet ut ifra ønsket om en næringsrettet bransjeorganisasjon, som kom opp på en Løfte håndverket-samling i 2015. Denne utredningen ble utført juni 2019 – juni 2020 og forankret hos de viktigste aktørene i feltet gjennom en prosjektgruppe fra Håndverkslaget, Norges Husflidslag inkludert Norske Husflidhåndverkere og Norsk håndverksinstitutt. Mandatet var å utvikle og formalisere et bransjenettverk for å jobbe med næringspolitiske saker for tradisjonshåndverkere.

Prosjektet startet med en SWOT-analyse basert på tilgjengelig informasjon og fortsatte med informasjonsinnhenting fra enkeltutøvere, organisasjoner og fokusgruppeintervju. Prosjektet ble forankret hos og avklart med andre organisasjoner/nettverk i feltet. Det ble spurt om grenseganger mellom eksisterende organisasjoner og en eventuell ny næringspolitisk bransjeorganisasjon.

Hovedfokus ble en forankring av en organisasjon hos tradisjonshåndverkerne og å bygge nettverk av interessenter for medlemskap. Ti regionale møter med over 100 tradisjons-håndverkere inkluderte 27 av de verneverdige tradisjonshåndverksfagene samt bygningsvern-fag. Møtene kartla ulike utfordringer knyttet til tradisjonshåndverk som næring, tanker om organisasjonsform og forslag til tiltak. På tross av en del opplevde motsetningene i feltet, ga runden rundt bordene eksempler på at mange av utfordringene er felles på tvers av fagene. Mange av utfordringene er også felles med kultur-næring eller småbedrifter generelt. Inntrykket var at feltet ønsket en organisasjon som har krefter til å jobbe daglig for økt synlighet, fremme forståelse, og tilpassede virkemidler som kan føre til en bærekraftig levevei for flere. Innspillene gitt av de næringsdrivende tradisjonshåndverkerne bekreftet funnene i tidligere utredninger og informasjonsinnhentinger fra feltet. Fokusgruppeintervjuene bekreftet en interesse og en utålmodighet for å få i gang en ny organisasjon.

Informasjonen fra de regionale møtene ble videre forankret hos flere utøvere gjennom en åpen nettundersøkelse som bl.a. kartla:

- de viktigste tiltakene for en ny organisasjon
- organisasjonens navn og formål
- ønske om medlemskap i ny organisasjon

Målgruppa ble spisset til å kun gjelde næringsdrivende/ansatte tradisjonshåndverkere og lærlinger/elever. Undersøkelsen kunne beskrive tradisjonshåndverksfeltet bedre på bakgrunn av hvem som svarte. Undersøkelsen fikk inn 310 svar og nådde målgruppen næringsdrivende/ansatte tradisjonshåndverkere. Det ble rapportert stor framtidsoptimisme for å fortsette som aktiv tradisjonshåndverker.

Enkeltpersonforetak utgjorde over halvparten av besvarelsene (54 %) og aksjeselskap en femtedel av svarene (21 %). Resten av besvarelsene fordelte seg på ansatte (16 %), ansvarlig selskap / delt ansvar (9, 3 %), lærlinger (10, 3 %), og studenter/elever (6, 2 %). Besvarelsene kom fra håndverkere innen 72 fagområder. De største gruppene var tømrere (19 %), og bunadstilvirkere (9 %). Hoveddelen av besvarelsene kom fra utøvere med formell utdanning (76 %).

Hovedvekten av besvarelsene var positive til å bli medlem i en bransjeorganisasjon (ja 50 %, vet ikke 45 %, nei 5 %). Det ble spilt inn 45 tiltak gjennom intervjuer og regionale møter.

Av disse, ble de følgende 10 tiltakene prioritert som viktigst gjennom nettundersøkelsen:

1. Fritak for mva. for tradisjonshåndverksprodukter tilsvarende kunst og kultur
2. Mer tradisjonshåndverk inn i grunnskole
3. Beskyttelse av norske tradisjonshåndverksbedrifter overfor utenlandske konkurrenter
4. Arbeidslivsrettigheter (pensjon, permisjon, sykemelding)
5. Virkemidler som støtter små bedrifter og enkeltpersonforetak (tilskudd, refusjon eller unntak)
6. Etablerertilskudd og driftstilskudd
7. Fritak for arbeidsgiveravgift for lærlinger
8. Kompetanseøkning på tradisjonshåndverk hos kunde/bestiller/offentlige myndigheter
9. Mer praksis i videregående skole
10. Fritak for mva. på reparasjoner

En medlemsorganisasjon kan være en del av trepartssamarbeidet på arbeidsgiver- eller på arbeidstakersiden. Det ble hentet inn informasjon fra noen organisasjoner som kan representere mulige organisasjonsmodeller for en ny organisasjon for tradisjonshåndverkere. Alternativt kan det dannes en frittstående bransjeorganisasjon som jobber for å fremme felles interesser innenfor egne rammer.

Prosjektgruppa og informantene spilte inn eksempler på tiltak som kan være modeller og suksesshistorier for hvordan man kan jobbe for å løse noen av utfordringene gjennom tiltakene som er foreslått for å bedre tradisjonshåndverkernes levekår.

Prosjektet kartla at det er et klart behov for og interesse for en ny demokratisk organisasjon som kan fremme nærings- og utdanningspolitiske saker for tradisjonshåndverkere i Norge. Det er et sterkt ønske om en felles stemme for yrkesutøvende tradisjonshåndverkere, og mer synlighet for feltet. Det krever at det utvikles en organisasjon som finner mål som treffer mange innen gruppa yrkesutøvende tradisjonshåndverkere. På tross av ulikhetene og mangfoldet i miljøet, har diskusjonene både på gjestebudene og seminarene, samt hoveddelen av innspillene, vist at det er vilje til å starte på nytt med en felles stemme.

Det var stor enighet om det foreslåtte formålet for organisasjonen:

- å synliggjøre og styrke tradisjonshåndverkets status i samfunnet
- å styrke tradisjonshåndverkernes politiske og økonomiske rammer
- å være pådriver for utvikling av næringsrettet og kulturbærende tradisjonshåndverk
- å fremme tradisjonshåndverk, økonomisk, sosialt og kulturelt

Da det er sammenheng mellom antall medlemmer, økonomi og innflytelse, bør en ny organisasjon være så åpen som mulig. Samtidig er det spilt inn at det er viktig at bransjeorganisasjonen styres av yrkesutøvende tradisjonshåndverkere som lever av håndverket. Hovedmålgruppen er næringsdrivende, selv om organisasjonen kan være åpen for andre, slik det nå gjenspeiles i forslag til mandat.

Arbeidsgiverorganisasjonene anbefaler tradisjonshåndverkerne å først danne en egen organisasjon for å få en felles stemme, så kan det eventuelt forhandles om en organisering inn i en større organisasjon senere, om det er demokratisk stemning for å gjøre det. SMB Norge, som har små og mellomstore bedrifter som fokus, kan være et alternativ. Dette alternativet ekskluderer sannsynligvis ansatte tradisjonshåndverkere og studenter, noe som gjør at man ikke får samlet hele feltet av aktive tradisjonshåndverkere innen næringen, og dermed får en svakere stemme. I sammenligning kan arbeidstakerorganisasjonen Creo løse flere av utfordringene, og de har lang erfaring på å støtte enkeltpersonforetak, som er den største gruppa som svarte på nettundersøkelsen. Her kan ikke bedrifter melde seg inn, men bedriftsledere kan bli medlem som ansatt i bedriften. Det er foreløpig uavklart om yrkesutøvende tradisjonshåndverkerne kan få danne en faglig sammenslutning i Creo.

Siden ingen per i dag kan ta en beslutning på vegne av de yrkesutøvende tradisjonshåndverkerne, anbefaler prosjektgruppa at det dannes et interimsstyre for å stifte en bransjeorganisasjon utenfor trepartssamarbeidet. Da blir det opp til demokratiet i organisasjonen å velge retningen; om man får nok innflytelse som en selvstendig organisasjon, eller om man ønsker å forhandle og eventuelt tilpasse organisasjonen til en kollektiv innmeldelse i SMB Norge, Creo eller andre organisasjoner.

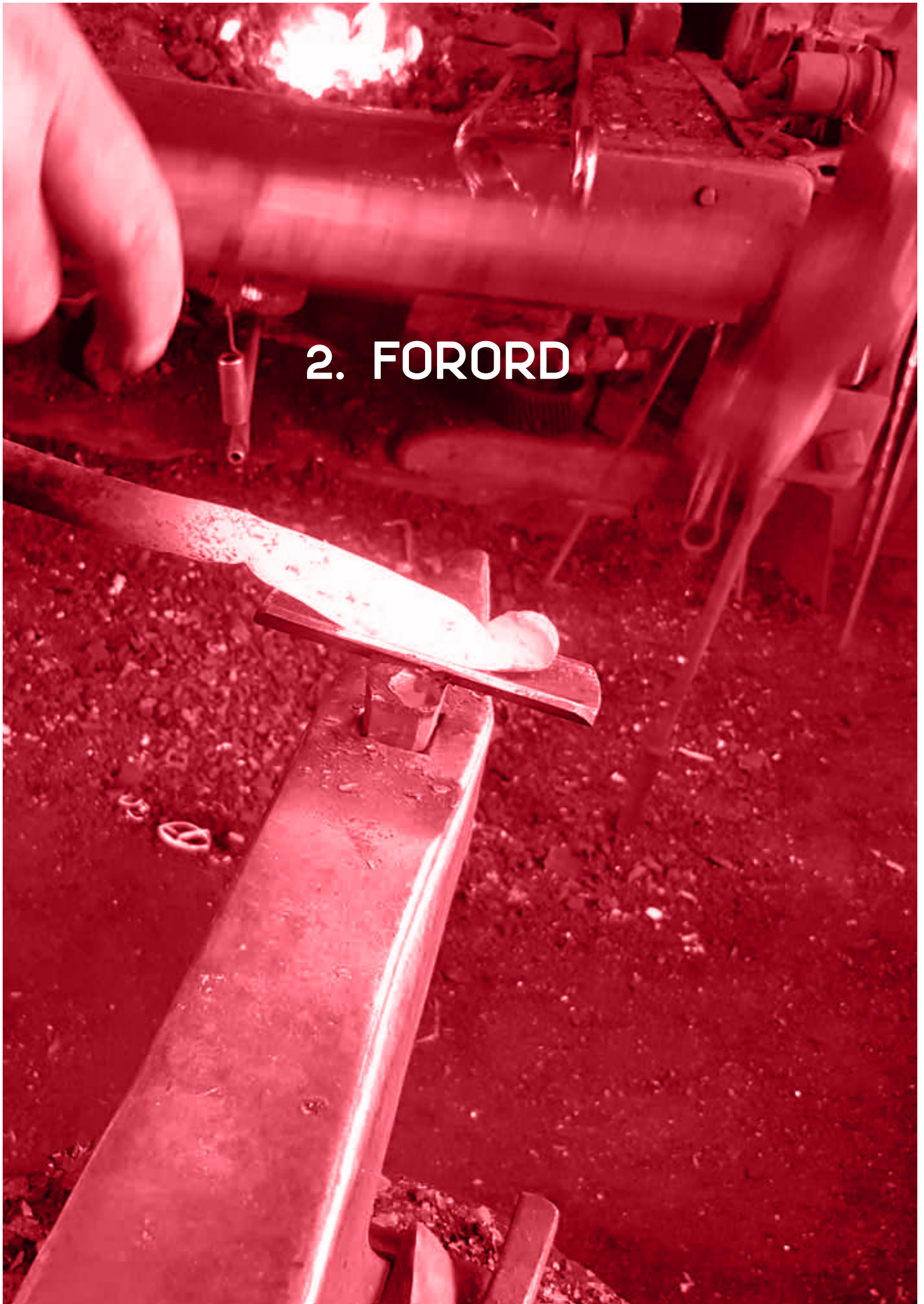
Det vil være viktig å få bygd opp en bærekraftig økonomi som helst har kapasitet til daglig innsats. Som en frittstående bransjeorganisasjon vil man ikke bli store nok til å kunne forhandle gode avtaler på forsikringer, juridisk veiledning osv.

Nettundersøkelsen har allerede gjort en prioritering av den 45-punkt lange tiltakslista. Første mål blir å etablere en ny organisasjon. Parallelt bør man jobbe med en tiltaksplan, og se denne opp mot samarbeid/arbeidsdeling med de andre organisasjonene/institusjonene i feltet. Rapporten og undersøkelsen samler informasjon som kan brukes videre av hele feltet uavhengig av hvilket retningsvalg som tas for ny organisasjon. De etablerte aktørene i feltet har bidratt gjennom hele prosessen mot ny organisasjon, og har presentert sine planer for å jobbe innenfor de 45 tiltakene prioritert av yrkesutøverne i nettundersøkelsen. Alle organisasjonene ønsker ny bransjeorganisasjon velkommen. De ser ingen utfordringer med grenseganger, og ser fram til å samarbeide om felles saker. En ny bransjeorganisasjon av og for yrkesutøvende tradisjonshåndverkere vil kunne bidra til å styrke hele feltet. Den nye organisasjonen bør vurdere samarbeidsflatene med de andre organisasjonene og eksisterende nettverkene innen feltet, for å vurdere om det kan være kostnadseffektivt og nyttig med en eventuell samlokalisering.

Etableringen av en felles demokratisk stemme for å fremme næringspolitiske saker for yrkesutøvende tradisjonshåndverkere, vil bidra til felles arenaer for erfaringsutveksling og kompetanseheving, og vil kunne bedre situasjonen for feltet generelt og yrkesutøvende tradisjonshåndverkere spesielt.

” *Flott å verte spurt!
Lukke til med arbeidet,
dette støttar eg!*

2. FORORD

Behovet for en bransjeorganisasjon for håndverkere har vært diskutert i flere år, og flere forsøk har vært gjort. Denne rapporten har søkt å kartlegge håndverkernes egne behov og forventninger fordi en slik undersøkelse vil være avgjørende for å kunne beskrive mål og satsingsområde for en ny organisasjon.

Håndverks-Norge er mangfoldig, og håndvevere, tredreiere, båtbyggere, gjørtlere, tørrmurere, verkstøysmeder og tradisjonstømrere kan ha ulike utfordringer. I tillegg finnes det ulike organisasjoner og institusjoner som allerede i dag arbeider med å ta vare på håndverket, som Norske Husflidhåndverkere i Norges Husflidslag og Handverkslaget. Selv om utfordringene kan være forskjellige i feltet, er det også svært mye som forener. Dette prosjektet er et godt eksempel på hva vi kan få til når feltet samarbeider. Gjennom nettverket Løfte håndverket har nettopp dette vært målet siden oppstarten i 2008, å samle det mangfoldige håndverks-Norge, slik at vi kan løfte i flokk.

Derfor vil jeg rette en stor takk til alle som har engasjert seg og bidratt til å gjøre denne utredningen mulig. Først og fremst til ildsjelen Bjørg Hustad og Tekstilhåndverkerne i NHO som først tok initiativet til arbeidet.

Takk til de mer enn 100 yrkesutøvende håndverkerne som har deltatt på gjestebud over hele landet og gitt innspill til hva som er viktig for dem, og hva en ny bransjeorganisasjon skal arbeide med. Takk til de 310 håndverkerne som har tatt seg tid til å svare på den nettbaserte undersøkelsen, som videre forankret informasjonsinnhenting hos tradisjonshåndverkerne. Takk også til de mange tradisjonshåndverkerne som har tatt kontakt for å dele tanker og erfaringer, og gitt verdifulle tips om hvem vi burde intervju.

Takk til samarbeidspartnerne våre i Norges Husflidslag og Handverkslaget for viktige innspill, forslag og korrigeringer underveis, ikke minst en stor takk til deltagerne i prosjektarbeidet: Charlotte Engstad, Marius Holje, Dag Feldborg og Synøve Eriksen Vadøy. Arbeidet de har gjort i prosjektgruppen og i egne nettverk har vært avgjørende for å få til et godt resultat. Takk til Norsk Kulturråd som har støttet prosjektet økonomisk.

Til slutt vil jeg takke de dyktige prosjektlederne som har holdt i dette for Norsk håndverksinstitutt, Ann Kristin Kjerland og Marit Stranden, og ikke minst til resten av staben ved instituttet som har bidratt underveis i arbeidet.

Rapporten gir viktige svar på hvilke behov som kan tas tak i en ny bransjeorganisasjon, og peker ut mulige retninger og veivalg. Vi har derfor et godt grunnlag som er avgjørende for arbeidet videre mot en permanent bransjeorganisasjon for tradisjonshåndverkere. Arbeidet med å etablere og bygge opp en slik organisasjon starter nå, og ansvaret ligger på skuldrene til tradisjonshåndverkerne selv.

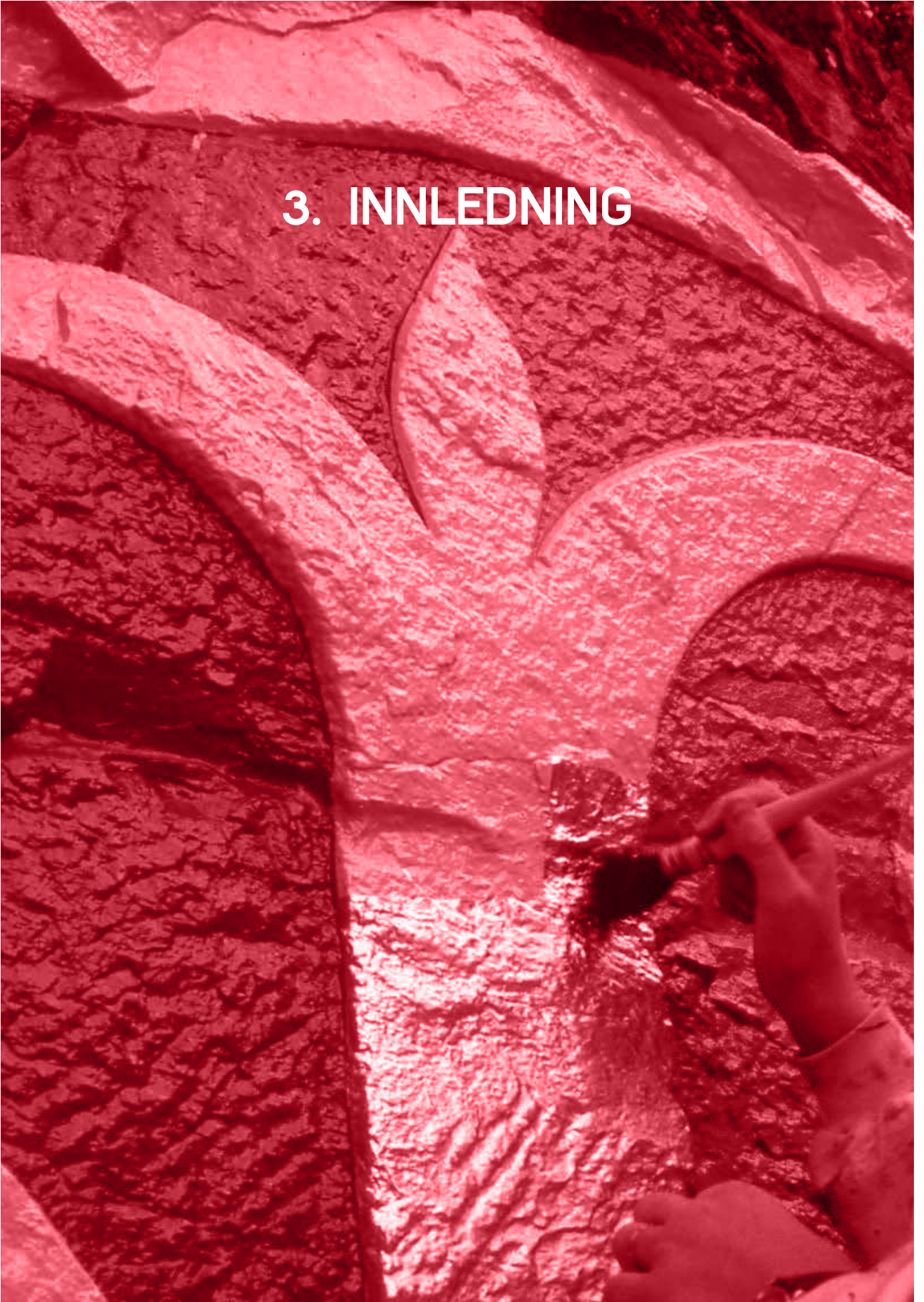
Norsk håndverksinstitutt og de andre organisasjonene i feltet ønsker en egen bransjeorganisasjon for tradisjonshåndverkere velkommen, og ser fram til et fruktbart samarbeide,

slik at vi sammen kan løfte håndverket inn i en ny tid. Norsk håndverksinstitutt bistår gjerne i arbeidet med å følge opp det viktige arbeidet som gjenstår.

Eivind Falk
Instituttleder, Norsk håndverksinstitutt
Lillehammer, 10.05.20

” en slik fagorganisasjon vil styrke håndverket og oss som jobber med det

3. INNLEDNING

Håndverket eksisterer bare i utøvelsen av faget. For at håndverket skal leve og overleve må det være bærekraftig; det må være mulig å leve som håndverker, og håndverket må overføres til nye generasjoner som fører kunnskapen videre. Å forsøke å revitalisere en utdødd teknikk ut fra verktøy eller produkt og bygge opp kunnskapen på nytt er arbeidskrevende.

3.1 Begrepet tradisjonshåndverk

Denne utredningen bruker begrepet «tradisjonshåndverk», slik det brukes i offentlige utredninger, utdanningssystemet og internasjonale konvensjoner. Det finnes ikke en klar definisjon av begrepet. I videregående opplæring brukes begrepet «små og verneverdige fag» eller verneverdige tradisjonshåndverk. Dette er lærefag¹ som utløser høyere tilskudd til lærebedrifter i disse fagene. Utdanningsdirektoratet bestemmer, etter råd fra Sekretariatet for små og verneverdige fag, hvilke fag som skal innlemmes i listen over verneverdige tradisjonshåndverk. Kriteriene for å defineres som verneverdig er bl.a. at det er få utøvere i faget og at faget ivaretar tradisjonelle håndverkskunnskaper. I tillegg til de formelle utdanningene, finnes en rekke tradisjonelle håndverkstradisjoner (f.eks. skimaker, hardingfelemaker) og praktiske ferdigheter/teknikker (f.eks. broderi, bandvev, nupereller, spinning, gyllenlær, rosemaling, sveiping, lagging etc.), som kan sorteres til husflid, hobby eller håndverk avhengig av kontekst, eller sortere innenfor lærefaget uten å være del av opplæringen. Håndverksregisteret² kan gi et overblikk over tradisjonelle fag og teknikker som de ca. 2700 registrerte håndverkerne representerer.

«Tradisjonshåndverk» er her ment å inkludere alle tradisjonshåndverk, i videste forstand, som baserer seg på bruk av tradisjonelle teknikker/ferdigheter, altså teknikker som er overført mellom flere generasjoner. Begrepet inkluderer håndverksteknologi og -teknikker, bl.a. håndverk, husflid, kunsthåndverk og bygningsvern. Internasjonalt brukes «traditional craftsmanship» i UNESCOs konvensjon av 2003 om vern av den immaterielle kulturarven. Norge oversatte uttrykket til «tradisjonelt håndverk» (St.prp. nr. 73 2005–2006). Internasjonalt følges utviklingen til over 250 levende tradisjoner som inkluderer håndverksteknikker, inkludert Oselvarverkstaden (UNESCO 2017). Kulturutredningen (NOU 2013: 4) brukte håndverkstradisjoner, mens Kulturmeldinga (Meld. St. nr. 8, 2018–2019) refererte til immaterielt kulturvern, som viser til begrepet «tradisjonelt håndverk». Museumsmeldinga (St.meld. nr. 49, 2008–2009) brukte et stort utvalg begreper som f.eks. tradisjonshåndverk, håndverkstradisjoner, forhistorisk håndverksteknologi, tradisjonelle håndverksfag og -teknikker, tradisjonelt bygghåndverk, handlingsbåren kunnskap, håndverk og bygningsvern, immateriell kulturarv og tradisjonelle håndverksteknikker. Begrepet «kulturhåndverk», definert i Kulturdepartementets rapport (Festervoll 2008), er ikke brukt i nyere statlige rapporter og meldinger. Utdanningsdirektoratets rapport brukte tradisjonelt håndverk, gamle håndverk og tradisjonsbærende fag/håndverk (Econ Pöyry 2009). Kulturmiljøpolitikken (Meld. St. 16, 2019–2020) brukte tradisjonshåndverk for å beskrive håndverkskompetanse, og viste til flere nye utdanningstilbud innen tradisjonelt håndverk som bachelorgrad i tradisjonelt bygghåndverk og teknisk bygningsvern ved NTNU. Utdanningsdirektoratets Yrkesfaglig utvalg for immateriell kulturarv og verneverdige fag (2016) mente at begrepet tradisjonelle håndverksfag er mer dekkende navn på faggruppen små verneverdige fag, og dette begrepet

¹ Fag hvor det gis opplæring i henhold til Opplæringsloven og hvor læreplanen er en forskrift.

² <https://handverksinstituttet.no/Databaser/Soek-i-haandverksregisteret>

ser ut til å ha etablert seg og brukes i nyere stortingsmeldinger som Kompetansereformen og rapporter (Meld. St. 14 2019–2020, Hjemdahl og Planke 2020).

Hvor går grensene for hvilke fag og teknikker som defineres som tradisjonshåndverk? Hvor går grensen for modernisering av produksjon for å øke lønnsomheten i dagens samfunn? Eventuelle behov for avgrensning av begrepet bør diskuteres av håndverksmiljøet, da det er utøverne selv som har definisjonsmakta ifølge UNESCO. Tilsvarende diskusjonen pågår i det samiske miljøet. Sametinget har ikke selv kompetansen i duodji, og derfor er det viktig at duodji-organisasjonene er representert i de forskjellige utvalgene der dette diskuteres. Et eksempel er faggruppen som godkjenner registrering i duodjiregisteret³. Japan har en interessant definisjon der staten gjennom departementet for økonomi, handel og industri utformet og overvåker en lov for å promotere tradisjonelle håndverksprodukter, vedtatt i 1974 og endret i 2001 (beskrevet i Falk 2009). Loven definerer kriterier for håndverk som inkluderes i loven, og definerer tradisjon som en ubrutt tradisjon på minst 100 år:

- Produktet må hovedsakelig brukes i hverdagen
- Artikkelen må først og fremst produseres for hånd
- Artikkelen må produseres ved bruk av tradisjonelle teknikker
- Materialene skal hovedsakelig være de som tradisjonelt har blitt brukt
- Næringen må være av regional karakter

I utredningen av bransjenettverk for tradisjonshåndverkere fikk respondentene selv definere seg som næringsdrivende eller ansatte tradisjonshåndverkere.

3.2 Kjente utfordringer; noen felles med kulturnærings

3.2.1 Å leve av håndverket

At det er vanskelig å leve av håndverket er dokumentert i flere statlige rapporter. Kulturdepartementets rapport om tradisjonshåndverk (Festervoll 2008) gikk gjennom offentlige dokumenter, utredninger og hjemmesider, samt fikk innspill fra aktørene i feltet med utgangspunkt i overordnede og gjennomgående utfordringer. Den lave statusen og mangel på virkemidler kan skyldes at de fleste i dag ikke lenger har grunnlag for å vurdere forskjellige kvaliteter og forskjellen mellom tradisjonshåndverk og masseproduserte produkter. Det trengs å bygge opp kompetanse for å bli gode bestillere/kjøpere. Det ble gitt konkrete anbefalinger for videre arbeid. Oppgaver, tiltak og ansvar var spredt på mange frittstående enheter. Det ble anbefalt en nasjonal koordinerende enhet med overordnet ansvar for håndverkernes kultur-, nærings- og opplæringsvirksomhet, samt å etablere et nasjonalt nettverk av regionale kompetansesentra. For anerkjennelse og synlighet ble det bl.a. anbefalt å etablere stipend. Videre ble det anbefalt at næringsutviklingen burde skje på tradisjonshåndverkernes premisser, da rapporten konkluderte med at tilretteleggerens manglende kunnskaper krevde et bredere virkemiddelapparat for å sikre tilgang til støtteordninger, tiltak og nettverk.

Utdanningsdirektoratets rapport om små håndverksfag oppsummerte situasjonen slik: *«Vi har kartlagt produkt- og arbeidsmarkedssituasjonen for 31 såkalt små og verneverdige håndverksfag. Kartleggingen viser at utøverne er få, små og møter betydelig konkurranse fra industri, import og hobbyhåndverkere, og at det er vanskelig å få jobb i fagene. Det finnes*

³ <https://www.sametinget.no/Tilskudd-og-stipend/Naeringsavtale-for-duodji-Opptak-i-duodjiregisteret>

dessuten en rekke andre gamle og tradisjonsbærende fag, håndverk og teknikker som trolig har en tilsvarende markedssituasjon, eventuelt er i ferd med å dø ut eller allerede har dødd ut. Alle disse fagene og håndverkene kan være kandidater til offentlig støtte gjennom utdannings-systemet, kultursektoren eller næringspolitikken. Hvilke fag og håndverk dette gjelder, må bestemmes ut fra fastsatte kriterier. Økonomisk støtte mener vi er avgjørende for å verne om gamle håndverkstradisjoner.» (Econ Pöyry 2009)

Rapporten om kulturmoms for håndverkere pekte på behovet for intensiver som støtter Tradisjonshåndverk siden den arbeidsintensive produksjonen av produkter basert på Tradisjonelle teknikker/prinsipper gir høye produksjonskostnader (Oslo Economics 2015). Dette gir en markedssvikt som ikke oppveies av dagens støtte- og stipendordninger. De gir rom for fagutvikling for noen få, og opplæringstilskudd for fagbrev/svennebrev i enkelte små verneverdige fag innenfor videregående opplæring. Rapporten foreslo redusert merverdiavgift (mva.) på nivå med kulturtjenester som et indirekte virkemiddel for å øke lønnsomheten.

Utfordringene for tradisjonshåndverkerne er felles med små kulturbedrifter. Det påpekes jevnlig at det fortsatt mangler helhetlige virkemiddelapparat og nok kunnskap om kreativ næring generelt (f.eks. Stene og Lysø 2016, Roncossek m.fl. 2018). Kulturbedriftene, særlig de små, faller ikke inn under kriteriene for å få støtte fra verken det næringsrettede apparatet, eller fylkeskommunale og kommunale kulturavdelinger. Videre er, med noen unntak, offentlige aktører på regionalt og lokalt nivå i liten grad rigget for å ivareta kreativ næring på en samordnet og systematisk måte. I tillegg er det mangel på kompetanse om å drive virksomhet innen kreativ næring kombinert med stereotype forestillinger om kunstnere og kreative mennesker som personer med generelt dårlig forretningsans.

Ressursheftet «Kreativ næring, lokale strategier» (Telemarksforskning 2019) presenterte det nasjonale nivået med aktørene Kulturrådet og Innovasjon Norge; i) Kulturrådet når noen få som får øke sin kompetanse kunstnerisk og karrieremessig, og ii) Målgruppen for Innovasjon Norge er bedrifter med vekstambisjoner og potensial. Håndverk har begrensede muligheter for vekst gjennom produksjonsoppskalering der den personlige produksjonskompetansen og kapasiteten er en kritisk ressurs (Stene og Lysø 2016). Stene og Lysø pekte på at i stedet for intern vekst, kan bedriftene få utvikling gjennom samarbeid, klynger og allianser. Telemarksforskning (2019) pekte på behovet for en sammensatt kompetanse for å drive egen bedrift innen entreprenørskap, forretningsdrift, bransjekunnskap og faglig/kunstnerisk videreutvikling. Behov for faglige og sosiale nettverk kan dekkes på både fysiske og digitale arenaer gjennom f.eks. samlokaliserte arbeidsfellesskap og mentorskap.

«For å håndtere risikoen og usikkerheten har mange som driver små kulturbedrifter andre jobber ved siden av. Men en del velger også å senke kravene til egne levekår for å kunne drive sin virksomhet.» (Telemarksforskning 2019)

Selvstendig næringsdrivende med lave og ustabile inntekter har ofte ikke frivillige pensjons- og forsikringsordninger, som gir minstepensjonister og sykdom får store økonomiske konsekvenser. Rettigheter til foreldrepenger er også dårligere enn for ansatte.

Flere organisasjoner jobber politisk for å bedre arbeidslivsrettighetene for selvstendig næringsdrivende, bl.a. Kunstnernettverket⁴ som representerer 29 000 skapende og utøvende kunstnere, som har spesiell vekt på og sikre at kunstnere oppnår de samme sosiale rettighetene som arbeidstakere.

En interessant parallell til tradisjonshåndverk, er samisk duodji der Sametinget årlig forhandler om næringsavtalen for duodji med medlemsorganisasjon Sámiid Duodji og næringsorganisasjonen Duojáriid Ealáhussearvi. Næringsavtalen inneholder rammer for flere typer tiltak som støtter næringen. Her pågår en prosess for å avklare organisering, mål og roller innen duodji⁵. En annen interessant parallell er landbruket der folk ikke er villige til å betale det produktene koster å framstille, men staten gir tilskudd for å man skal kunne overleve av næringen. Kunst- og kulturfeltet har en subsidiering gjennom unntak for mva. på kunstneriske verk og undervisning, selv om det er uklarerheter i hvordan dette tolkes. Ser vi utover nasjonalt regelverk, har Sverige redusert mva. på reparasjoner. En spesifikk støtte som når mange tradisjonshåndverkere er den japanske nasjonalskattordningen som er regulert av en egen lov⁶ for å promotere tradisjonelle håndverkprodukter, som har en stor effekt gjennom både driftsstøtte, kvalitetsmerking og markedshjelp⁷. (Falk 2009).

3.2.2 Å overlevere håndverket til nye generasjoner; utydelige karriereveier

Mange slår fast at det er behov for bred håndverkskompetanse for å ta vare på og vedlikeholde den mangfoldige kulturarven, senest i Kulturrådets kartlegging av kompetanse og personellressurser knyttet til bygningsvern i museene (Kulturrådet 2020) og Kulturminnepolitikken (Meld. St. 16 2019–2020). Samtidig peker rapporter og analyser på svakheter, mangler og hindringer som etter hvert har ført til at stadig færre unge mennesker velger å utdanne seg i små tradisjonelle håndverksfag. Utdanningsdirektoratets Yrkesfaglig utvalg for immateriell kulturarv og verneverdige fag pekte på flere begrensninger i rapporten Lenge leve tradisjonshåndverket! (2016), bl.a. er karriereveiene for håndverkere i de små og verneverdige fagene mangelfulle og utydelige, det mangler håndverksopplæring/praktiske ferdigheter i grunnskolen, det mangler fag- og læreplaner for viktige tradisjonsfag og teknikker i videregående opplæring og det mangler lærebedrifter for de verneverdige tradisjonshåndverksfagene. Videre pekte rapporten på at dagens forskrifter og lovverk hindrer rekruttering av voksne over 25 år til de små verneverdige fagene. Da rapporten kom ut, hadde alle fylkeskommunene tilbud om Vg1 Design og Håndverk, men det var stor forskjell på antall og omfang på Vg2-nivå (pga. svakt rekrutteringsgrunnlag, manglende lærerkompetanse, dårlig verkstedkapasitet på skolene og liten tilgang på lærebedrifter)⁸. Ingen har oversikt over hvilke opplæringstilbud som fins i tradisjonshåndverket. Tilbudene i de små og verneverdige fagene er i dag lite oversiktlige og mangler tydelig struktur. Det er liten koordinering mellom de tilbudene som fins. Ansvaret for å sette tilbudene ut i livet, er pulverisert.

Etter fagfornyelsen med nye læreplaner fra 2020, er intensjonen at det legges større vekt på at det praktisk skapende arbeidet er i sentrum for elevenes læring i grunnskolen. Faget kunst og håndverk skal forberede elevene på et hverdags- og arbeidsliv som stiller krav til både praktiske ferdigheter, kompetanse i kreative prosesser og evne til å ta miljøbevisste valg.

⁴<https://www.kunstnernettverket.no/>

⁵ https://innsyn.onacos.no/sametinget/mote/norsk/wfinnsyn.aspx?response=journalpost_detaljer&journalpostid=2019014098&

⁶ <http://www.densan-world.jp/japan-traditional-crafts.html>

⁷ <https://www.japanpage.net/featured/craftmeet/en/>

⁸ Vg1 Håndverk, design og produktutvikling tilbys fra høsten 2020 i følgende fylker: Agder (1), Møre og Romsdal (1), Rogaland (1), Troms og Finnmark (2), Viken (7), Vestland (3), Innlandet (1), og Vestfold og Telemark (1).

Intensjonen er at faget skal dreie tilbake til verkstedet med et ønske om å sikre praktisk arbeid i materialer. Det er lagt vekt på å knytte teoretisk kunnskap til håndverket, men kunsthistorie og teoretisk tilnærming til faget har fått mindre plass enn tidligere. Dette kommer til syne ved at alle kompetansemål har en aktiv praktisk og skapende del.

Det er lange tradisjoner for trepartssamarbeid i kompetansepolitikken, noe Kompetanse-reformen ønsker å videreføre gjennom et fremtidsrettet trepartssamarbeid. Et godt trepartssamarbeid innebærer at partene i arbeidslivet og andre relevante aktører er involvert i alle faser av politikktutviklingen, fra idéfasen til gjennomføringen.

Samarbeidsstrukturer på det kompetansepolitiske området ligger under Kunnskapsdepartementet og Utdanningsdirektoratet. Neste trinn er Samarbeidsrådet for yrkesopplæring, som skal bidra til å utvikle felles rammer og strategier for fag- og yrkesopplæringen som ivaretar den enkeltes, virksomhetenes og samfunnets behov for kompetanse. Samarbeidsrådet samarbeider med de faglige rådene som Utdanningsdirektoratet har etablert for hvert av utdanningsprogrammene. Rådene skal være rådgivere for utdanningsmyndighetene i spørsmål vedrørende fag- og yrkesopplæring og fremme behov og synspunkter fra arbeidslivet overfor myndighetene. Medlemmene i de faglige rådene representerer partene i arbeidslivet og utdanningssystemet, og hentes fra bransje- og fagorganisasjonene.

I tillegg kommer mesterbrevnemnda⁹ som oppnevnes av Nærings- og fiskeridepartementet. Mesterbrevnemnda har medlemmer fra NHO og LO og bestemmer hvilke fag som skal omfattes av ordningen, bestemmer kravene til utdanning og praksis, bestemmer innholdet i mesterutdanningen og tildeler mesterbrev. Mesterutdanningen er en påbygging av fag- og svennebrevet med en merkantil utdanning/lederutdanning særskilt innrettet mot gründer- og etablerervirksomhet. Svennebrev, praksis i faget og mesterutdanning utgjør i sum mesterbrevet.

Det finnes i tillegg flere håndverkstradisjoner som i dag ikke er lærefag, som skimaker, hardingfelemaker osv. Dette er fag som mangler læreplaner og formelle opplæringsløp i Norge.

I tillegg tilbyr mange aktører, inkludert noen studieforbund, kurs i tradisjonelle håndverksfag og kulturformidling eller organisasjons- og ledelsesfag (Kompetansereformen 2019–2020). Den treårige Stipendiatorordningen for håndverkere, som forvaltes av Norsk håndverksinstitutt, er en mulighet for faglig fordypning for tradisjonshåndverkere utover fag- og svennebrevs nivå. Ordningen ble etablert som en fast ordning fra 2015, og er en viktig anerkjennelse av håndverket som kunnskapsform også på et høyere utøvende nivå. Videre gjennomfører Norsk håndverksinstitutt årlig et stort antall opplærings- og dokumentasjonsprosjekter over hele landet med mål om å overføre tradisjonell håndverkskunnskap til en ny generasjon. Prosjektene omfatter små fag, men også små og utsatte teknikker innenfor større fag. Norges Husflidslag gjennomfører årlig over 60 000 kurstimer innenfor forskjellige håndverksteknikker over hele landet. Den nye organisasjonen Handverkslaget startet i 2020 å gi kurs for å øke kompetansen i handverksteknikker.

---

⁹ <https://www.mesterbrev.no/>

3.3 Hvem er de yrkesutøvende tradisjonshåndverkerne?

Mange driver på med tradisjonshåndverk som fritidsaktivitet, og noen har tradisjonshåndverket som yrke, enten som næringsdrivende eller ansatt. Inntrykket er at de fleste som driver næring er enkeltpersonforetak eller små bedrifter, men mangel på organisering gjør at ingen har oversikten over hele yrkesfeltet. Det finnes mange bransjeorganisasjoner/ interesseorganisasjoner for enkeltfagene som smed, gullsmed, gips, keramikk osv. Håndverksregisteret¹⁰ har registrert ca. 2700 både aktive, ikke-aktive og historiske håndverksutøvere innen tradisjonelle fag og teknikker. Det er frivillig å registrere seg og frivillig om man vil være tilgjengelig i den åpne delen av databasen. Det er registrert hobbyutøvere, næringsdrivende og ansatte, men databasen kan ikke per i dag gi ut rapporter på andelen i hver kategori. Ved utgangen av 2019 var ca. 870 av håndverkerne i registeret åpent søkbare.

En av de største gruppene ansatte tradisjonshåndverkere er museumsansatte. En kartlegging av kompetanse og personellressurser knyttet til bygningsvern i museene rapporterer at museene har 242 årsverk fast ansatte håndverkere (Kulturrådet 2020). Det rapporteres en underdekning på 210,2 årsverk for å vedlikeholde bygningsmassen. Vedlikeholdsarbeidet av verneverdige bygninger som utføres av faste ansatte bygningshåndverkere (blikkenslager, maler, murer, møbelsnekker, taktekker, treskjærer, tømrer/bygningshåndverker og andre), utgjør 180,5 årsverk (36 % av vedlikeholdsbehovet). I tillegg brukes 25,7 årsverk midlertidige ansatte, 63,5 årsverk innleide/ eksterne bedrifter, og 23 frivillige årsverk. Hovedgruppen er tømre / bygningshåndverkere som også den største gruppen blant innleide/ eksterne bedrifter. Murere utgjør 12,8 årsverk og er hovedsakelig innleide.

Museumsansatte tradisjonshåndverkere utenom bygningsvern er det ingen som har oversikt over, men det virker å være begrensede antall. En spørreunde ga tilbakemeldinger på 48,5, årsverk ved syv museer: Hardanger og Voss museum har 17,5 årsverk tradisjonshåndverkere ved Hardanger fartøyvernssenter: ni årsverk båtbyggere, ett årsverk mekaniker, to årsverk møbelsnekkere, ett årsverk smed, ett årsverk repslager (fordelt på to stillinger), og tre og et halvt årsverk museumshåndverker/vaktmester. I tillegg oppgir de sju lærlinger (en repslager, en smed og fem trebåtbyggere). Ved Museene i Akershus, Tradisjonshåndverk, opplæringskontor og kompetansesenter, er det 19 årsverk lærlinger: fem smedlærlinger, en seilmakerlærling, tre møbeltapetsererlærlinger, en møbelsnekkerlærling, en tømrelærling ved Follo museum, to filigransølvsmid lærlinger, tre lærlinger innen naturgarving, en salmakerlærling, en bunadstilvirkerlærling og en keramikerlærling. Museene i Sør-Trøndelag har to båtbyggere og to båtbyggerlærlinger ved Museet Kystens Arv. Nordmøre museum har to årsverk; en tradisjonsbåtbygger (avdeling Geitbåtmuseet) og en skipstømmer med fagbrev som båtbygger (avdeling Kristiansund). Norges arktiske universitetsmuseum har et årsverk båtbygger. Romsdalsmuseet har to årsverk bunadshåndverkere. Valdresmusea har 1,5 årsverk instrumentmakere og 1,5 årsverk skreddere med arbeidsoppgaver som videreformidling og dokumentasjon.

¹⁰ <https://handverksinstituttet.no/Databaser/Soek-i-haandverksregisteret>

3.4 Hvem har mandat til å representere de yrkesutøvende tradisjonshåndverkerne?

Feltet har en rekke organisasjoner der flere bidrar i utdanningspolitiske saker eller innen smalere deler av feltet, men ingen av dem arbeider primært med næringspolitiske saker for de profesjonelle yrkesutøverne i «fagforeningsperspektivet». Det har vært forskjellige initiativ for håndverkere i NHO. Der har frisører vært største gruppe, mens gruppen av tradisjonshåndverkere ikke har vært mange nok til å representere et helt felt eller ha økonomi til å ta denne rollen. Tekstilhåndverkerne i NHO var en mindre gruppe som ble drevet på dugnad. Noen bygningsvernbedrifter organiserer seg i Byggmesterforbundet i NHO, men tradisjonshåndverkerne opplever at forbundet fremmer moderne industri framfor tradisjonsfeltet. Norske Husflidhåndverkere er en liten medlemsgruppe av næringsdrivende i Norges Husflidslag, som representerer en stor medlemsmasse, hovedsakelig frivillige medlemmer men også butikkmedlemmer. Norges Husflidslag representerer sine medlemmers interesser som interesseorganisasjon, både faglig og politisk. I 2018 kom en ny interesseorganisasjon til, Handverkslaget, foreningen for tradisjonshåndverk, som er av og for tradisjonshåndverkere og interesserte. Den er i oppstartsfasen og blir drevet på dugnad av håndverkerne selv. Bransjeorganisasjonene/interesseorganisasjoner for enkeltfagene som smed, gullsmed, gips, keramikk osv. kan ikke representere bredden i feltet og har ikke økonomi til å jobbe politisk. Norsk håndverksinstitutt har mandat og finansiering fra Utdanningsdirektoratet og Kulturdepartementet for å sikre og videreføre tradisjonelt håndverk samt en koordinerende rolle for nettverket Løfte håndverket.

Det har over lang tid vært etterspurt en egen organisasjon som samler de yrkesutøvende tradisjonshåndverkerne som har fokus på næringen, både blant tradisjonshåndverkerne selv og fra andre. En sterkere organisering kunne påvirke utvikling av en tydeligere opplæringspolitikk og kulturpolitikk for tradisjonshåndverkene. Per i dag mangler en slik organisering i alle de nordiske landene (Thommessen 2008). Staten har initiert flere rapporter som peker på utfordringene og manglende koordinering av feltet, samt anbefalt tiltak som en nasjonal koordinerende enhet med overordnet ansvar for håndverkernes kultur-, nærings- og opplæringsvirksomhet (Festervoll 2008, Yrkesfaglig utvalg 2016). Kulturdepartementet og Kulturrådet etterspør hvem som er aktørene på feltet for utøverne, og hvem som kan representere feltet. Utdanningsdirektoratets rapport konstaterte liten koordinering mellom fagtilbudene og pulverisert ansvar for å sette tilbudene ut i livet (Yrkesfaglig utvalg 2016). Kunnskapsdepartementet med Utdanningsdirektoratet utnevner representanter inn i fagrådene for å diskutere utviklingen av utdanningene. De har etterlyst en organisasjon som kan delta i dette trepartssamarbeidet, og er åpne for at en organisasjon som demokratisk representerer feltet kan få en plass i utvalget selv om den er utenfor trepartssamarbeidet. Handverkslaget, som ble opprettet etter statens rapporter og mot slutten av prosjektet «Bransjenettverk for tradisjonshåndverkere», ønsker å ta en rolle her.

” viktigste kriteriet at organisasjonen er styrt av håndverkere med reell yrkeserfaring

4. HISTORIKK FOR ORGANISERING AV NÆRINGSDRIVENDE TRADISJONSHÅNDVERKERE

Behovet for en organisasjon som ivaretar interessene til næringsdrivende tradisjons- håndverkere er diskutert lenge. På 1990-tallet var det flere tilløp til organisering. Noen fikk et kortvarig liv, mens andre tiltak ble av mer varig karakter. Det henger igjen en skepsis til organisering av feltet hos flere håndverkere etter tidligere prosesser.

Etter initiativ fra Tekstilhåndverkerne¹¹, arrangerte Norsk håndverksinstitutt seminaret «Bransjeorganisering av små håndverksfag» i september 2015¹². Målet var å skape engasjement for tanken om bransjeorganisering og legge en strategi for å danne en organisasjon. Seminaret samlet ca. 40 personer hvorav ca. en tredel representerte konkrete håndverk, resten representerte diverse organisasjoner. I et gruppearbeid over spørsmålet «Hvor trykker skoen?» pekte forsamlingen på særlig 3–4 punkter:

- Talerør overfor myndighetene for å bedre rammevilkårene
- Informasjon om nyheter, pålegg etc. fra myndighetene
- Rekruttering og utdanning i faget
- Forsikring, pensjon, sykepengen

Noen deltakere var kritisk til en organisering da politisk arbeid vil ta håndverkere bort fra utøvelsen av håndverket. Erfaring fra tidligere prosjekt var at offentlig støtte blir gitt til de som var utenfor håndverket; konsulenter og designere. Det var et ønske om en grunnleggende diskusjon om bruk av midler, hvorvidt de bør brukes i proaktive håndverksprosjekt framfor rapporter. Trepertssamarbeidet ble omtalt som et tveegget sverd der man trenger å være en stor gruppe for å bli hørt. Noen mente det var viktig å stå utenfor NHO, da noen grupper har erfaring med at medlemspengene forsvant sentralt. Det ble pekt på utfordringer mellom de som driver kommersielt og de som ikke gjør det, og utfordringer med å få til samarbeid i et individualisert felt. Det ble pekt på behov for å jobbe for at flere skal velge håndverksfag. Mange etterspurte kurs.

Deltakerne på seminaret nedsatte arbeidsutvalget «Bransjeorganisering av små håndverksfag»¹³ for å kartlegge behov og interesse. Norsk håndverksinstitutt dekket reiser for håndverkere, organisasjonene dekket egen innsats. Arbeidsutvalget satte seg mandatet:

- Presentere ulike modeller for en bransjeorganisasjon med tradisjonelt håndverk som fellesnevner
- Definere avgrensning og målgruppe for bransjeorganisasjonen
- Kartlegge og prioritere arbeidsoppgaver for en bransjeorganisasjon
- Starte arbeidet med å kartlegge fag og håndverksbedrifter som kan ha nytte av å være organisert

Det ble diskutert om behovet var interesseorganisasjon eller bransje, og det ble enighet om at målet var en bransjeorganisasjon; en næringsorganisasjon for enkeltpersonforetak og arbeidsgivere som en høringsinstans i nærings- og utdanningspolitiske spørsmål. Målgruppen ble utvidet fra små og verneverdige fag til en bredere tilnærming til tradisjonelt håndverk som inkluderte delen av byggfag som arbeider med tradisjonelt håndverk (tømrere, malere, murere etc.). En kartlegging i 2016 av foreslåtte tiltak fra seminaret til enkelte grupper av håndverkere ga tilbakemelding på at alle tiltakene var viktige og det var en interesse for en

¹¹ <https://handverksinstituttet.no/content/download/14455/139199>

¹² <https://handverksinstituttet.no/loefte-haandverket/organisering-av-smaa-haandverksfag>

¹³ Håndvever Bjørg Hustad, håndvever Charlotte Engstad, Solveig T. Grinder fra Norges Husflidslag, Michael Momyhr fra Birka, håndvever Rita Vistad, bunadtilvirker Mona Løktning, tømrer Trond Oalann, Merethe Sunde fra NHO Handel (tidligere håndverker) og Dag Feldborg fra Norsk håndverksinstitutt.

bransjeorganisasjon¹⁴. Arbeidsutvalgsmedlem Charlotte Engstad omtalte utfordringene for feltet i en kronikk¹⁵. Politisk ledelse i Kulturdepartementet ble i møte juli 2016 orientert om feltets ønske om en medlemsforankret forening som er bransjestyrt og det ble bedt om midler til et forprosjekt. Departementet ba om mer konkrete tall på målgruppen og hvilke fag som var inkludert. Arbeidsutvalget fikk informasjon fra departementet om å koordinere tiltaket med Norsk håndverksinstitutt. Instituttet og arbeidsutvalget påpekte behovet for en selvstendig bransjeorganisasjon som meningsbærer med en mulig rolle i trepartssamarbeidet. Norsk håndverksinstitutt er ikke en medlemsorganisasjon og kan ikke representere utøverne i et trepartssamarbeid, men har en rolle som koordinator for nettverket for hele feltet, inkludert organisasjonene gjennom Løfte håndverket. Både Norsk håndverksinstitutt og Norges Husflidslag var villige til å stille med kontorlokaler som støtte for å hjelpe i gang en ny organisasjon, da det ble pekt på at det ville kunne være en fordel for en ny organisasjon å dra veksler på et eksisterende fagmiljø.

Arbeidsutvalget jobbet videre mot å få valgt et interimsstyre for ny organisasjon, et overordnet mandat, oversikt over potensielle medlemmer, forslag til navn/strategimål/innholdstjenester og medlemsavgift samt utkast til vedtekter. Det ble diskutert tilknytning til hovedorganisasjon; NHO, Spekter eller Virke? Arbeidsutvalget møtte Kulturdepartementet i juli 2017 og Norsk håndverksinstitutt var villig til å sette av 50 000 kroner i tre driftsår av egne midler som start-hjelp til organisasjonen, forutsatt at resten av midlene ble hentet eksternt.

Høsten 2017 kom avklaringen: Kulturdepartementet ville ikke støtte prosjektet og viste videre til Kulturrådet. I møte med Kulturrådet i mars 2018 ble det diskutert hvordan kultur-arvfeltet skiller seg fra «det frie feltet» innad i Kulturrådet. Tradisjonshåndverkerne sprer seg langs en akse fra tradisjonstro til kreative når det gjelder uttrykk. Prosjektet ønsker å styrke en håndverkergruppe hvor selvbildet som næringsdrivende kan være lavt, samt styrke eksisterende tiltak i feltet. En bransjeorganisasjon vil bedre kommunikasjonen mellom Kulturrådet og en gruppe kulturhåndverkere/næringsdrivende som faller mellom mange stoler. Prosjektet ble vurdert interessant for Kulturrådet og kan gi informasjon om feltet. Hvordan forvaltes kunnskap innen tradisjonshåndverk? Hvem er aktørene? Hvordan ser landskapet ut? Hva vet vi om aktørene?

Arbeidsgruppa avsluttet sitt arbeid med et internt dokument der de pekte på at behovet for organisering tydelig er til stede, men at det samtidig er en utfordring å fange ønska bredde av fag og næringsdrivende. De konkluderte med at en bransjeforening bør organiseres som del av trepartssamarbeidet i arbeidslivet. I tillegg ga arbeidsgruppa innspill til søknadstekst med mål og framdrift for det videre arbeidet med prosjektet. Norsk håndverksinstitutt søkte på vegne av feltet støtte fra Kulturrådets seksjon Kreativ næring juni 2018 for å utvikle et nettverk for tradisjonshåndverkere for å styrke deres evne til å drive næring.

¹⁴ <https://handverksinstituttet.no/loefte-haandverket/bransjeforening-for-kultur-og-tradisjonshaandverkere>, <https://handverksinstituttet.no/loefte-haandverket/bransjeforening-for-haandverksfag>

¹⁵ <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/wEX0o/kjaere-politikere-vi-haandverkere-oensker-handling-vern-om-norges-vakre-verdensarv-charlotte-engstad>

5. PROSJEKTET

5.1 Organisering og mandat

Prosjektet «Trender og tradisjon, utvikling av bransjebyggende tiltak for et nettverk av næringsutøvere innen tradisjonshåndverk» ble innvilget støtte av Kulturrådets seksjon for Kreativ næring i 2018¹⁶. Det ble søkt om 50 % prosjektleder i to år med delmålene 1) SWOT-analyse, kunnskapsinnhenting og dybdeintervju, 2) regionale seminar for å bygge nettverk, 3) strategiplan med forankring og eierskap hos næringsutøverne og 4) bransjesamling for å formalisere et nettverk.

Prosjektgruppa hadde fire møter i perioden januar 2019–februar 2020, og bestod av

- Norske Husflidhåndverkere (medlemskategori i Norges Husflidslag)
- Husflidskonsulent, fagansatt i Norges Husflidslag
- Handverkslaget - foreningen for tradisjonshåndverk¹⁷
- Norsk håndverksinstitutt (prosjekteier)

Prosjektgruppa spisset mandatet til «å utvikle og formalisere et bransjenettverk for å jobbe med næringspolitiske saker for tradisjonshåndverkere», og tidsrammen ble endret til et ettårig prosjekt som ble gjennomført juni 2019–juni 2020. Prosjektgruppa bidro med innspill og diskuterte aktivitetsplan, informasjonsinnhenting, rapport og hvordan gjennomføre valg av interimsstyre. I tillegg til de fire fysiske møtene, mottok prosjektgruppa informasjon og bidro med tilbakemeldinger via e-post/telefon. Det har vært gjort tilpasninger av strategi og veivalg gjennom prosessen. De fikk tilsendt søknaden om videreføring av bransjenettverk for tradisjonshåndverkere som ble sendt til Kulturrådet innen Kulturnæring, regional bransjeutvikling i mars 2020.

Prosjektlederstillingen ble utlyst og Ann Kristin Kjerland ble ansatt i 100 % stilling medio juni 2019. Da hun forlot stillingen 31.12., overtok Marit Stranden i 80 % stilling 01.01.–30.06.2020.

5.2 Metode

Metoder for informasjonsinnhenting ble justert i forhold til søknaden til Kulturrådet, basert på resultatene og diskusjoner i prosjektgruppa. I stedet for å plukke ut 20 bedrifter for å gjennomføre dybdeintervju, ble SWOT-analysen gjennomført av prosjektleder ut fra analyse av tilgjengelig informasjon og justert etter informasjonsinnhenting fra enkeltutøvere og fra fokusgruppeintervju. Hovedfokus ble en forankring av en organisasjon hos tradisjonshåndverkerne og å bygge nettverk av interessenter for medlemskap. Informasjonen fra gjestebudene kartla forventninger og krav til en organisasjon, som ble videre forankret hos flere utøvere gjennom en åpen nettundersøkelse. Slik prioriterte håndverkerne selv de viktigste tiltakene for en ny organisasjon. Rapporten samlet all informasjon hentet inn som grunnlag for videre arbeid for næringsdrivende/ansatte tradisjonshåndverkere, ga en anbefaling om veien videre, og la til rette for samarbeid med eksisterende organisasjoner i feltet.

¹⁶ <https://www.kulturradet.no/stotteordning/-/vis/regional-bransjeutvikling/tildelinger/2018/2018>

¹⁷ Gruppen ble utvidet med en representant fra Handverkslaget etter første møte for å inkludere tradisjonelt bygghåndverk i tillegg til husflidshåndverk, og ha de aktuelle organisasjonene i feltet representert

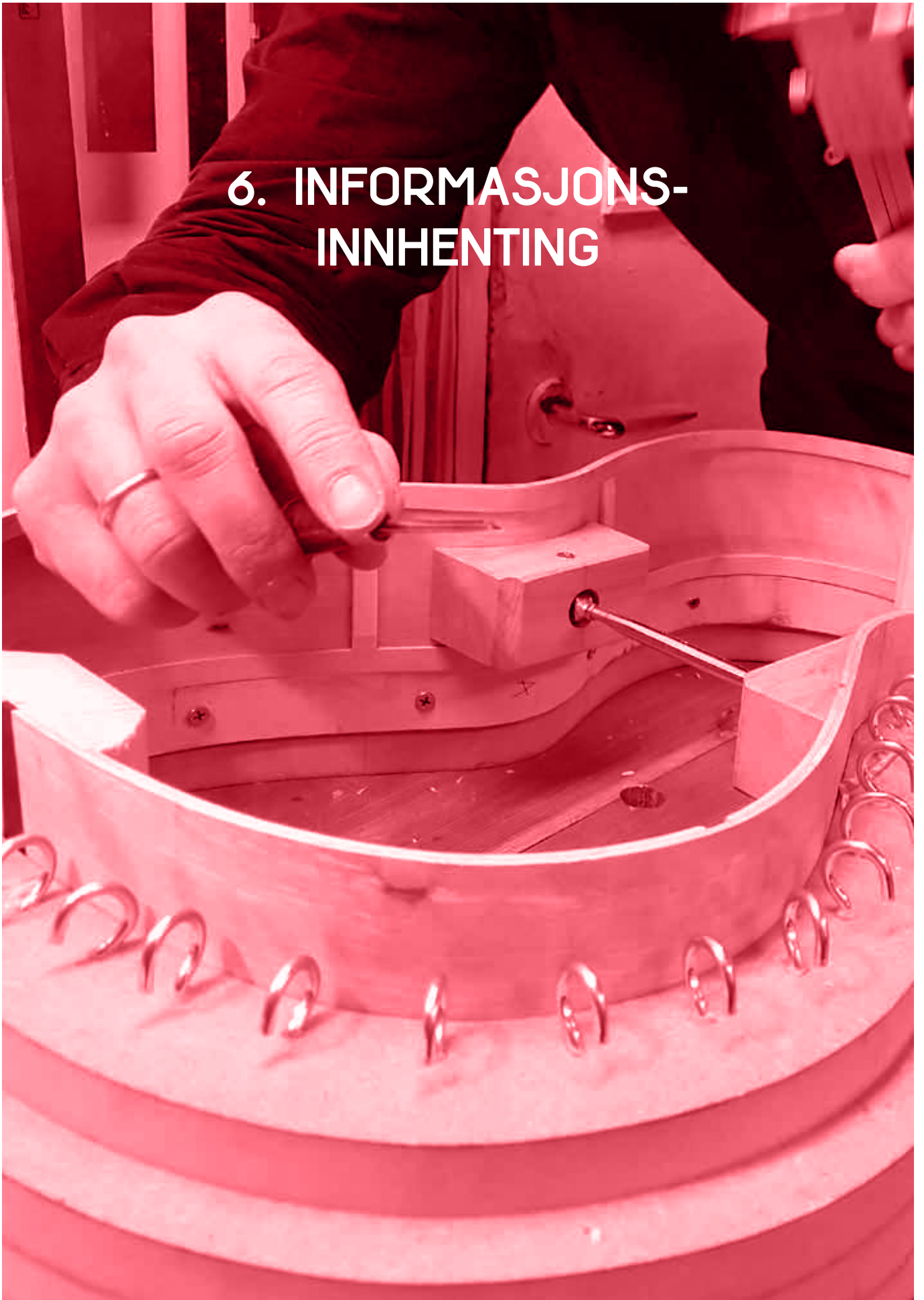
Aktivitetsplanen ble justert etter prosjektets resultater og diskusjoner i prosjektgruppa:

Januar–juni	Prosjektleder: stillingsbeskrivelse, utlysning, intervju, tilsetting
Juni–oktober	Informasjonsinnhenting, intervju og åpen innspillsfase
29. oktober	Løfte håndverket seminar «Tradisjon og tariff», Oslo: Presentasjon av funn så langt og diskusjon
November–desember	Uformelt fokusgruppeintervju gjennom 10 regionale gjestebud henta inn informasjon og respons på mulig trepartssamarbeid og organisasjonsform (114 næringsdrivende tradisjonshåndverkere valgt ut med fokus på ressurspersoner fra ulike fag)
Januar	Notat fra gjestebud sendt deltakerne og representanter for små og verneverdige fag som ikke var med i gjestebudet, åpent for nye innspill
Desember–februar	Informasjonsinnhenting fra frittstående interesseorganisasjoner og utvikling av nettundersøkelse. Møter med ledelsen i organisasjonene i prosjektgruppa
Februar–mars	Åpen kvantitativ nettundersøkelse
3. mars	Søkt Kulturrådet, regional bransjeutvikling om prosjektet «Videreføring bransjenettverk tradisjonshåndverkere»
Februar–mai	Prosjektrapport med anbefaling basert på undersøkelsen og event. supplerende informasjon, møter med organisasjoner og avklaringer av grenseganger og samarbeidsflater med ny organisasjon
Mai	Invitere organisasjonene i feltet og utøverne til å foreslå kandidater til interimsstyret
2. juni	Foreløpig rapport publisert elektronisk
10. –17. juni	Elektronisk valg av interimsstyre i ny organisasjon
17. juni	Løfte håndverket-seminar, Kulturrådet, Oslo: Presentasjon av rapporten for diskusjon med feltet. Seminaret måtte reduseres fra nettverksmøte til kun 15 fysisk møtende pga. nasjonale retningslinjer for smittevern pga. Korona-pandemien. Feltet ble invitert til deltakelse via nettet
19. juni	Endelig rapport publisert elektronisk

Anbefalinger til veien videre er beskrevet i kapittel 11.

” *me er i same båt og må støtte kvarandre*

6. INFORMASJONS- INNHEITING

6.1 Intervju, SWOT-analyse og seminar

Prosjektet startet med å lage en SWOT¹⁸-analyse på grunnlag av tidligere rapporter og undersøkelser av feltet (se tabell 1). Det ble lagt spesiell vekt på rapporten fra Utdanningsdirektoratet (Yrkesfaglig utvalg 2016) som retta seg mot målgruppa for prosjektet; de næringsdrivende innenfor tradisjonelle håndverksfag. I tillegg ble det hentet informasjon fra Hagen 2008, Thommessen 2008, Econ Pöyry 2009, Festervoll 2008, Helgeson 2013, Gran m.fl. 2015, Knap 2016, og Larsson 2016.

Tabell 1: SWOT-analyse av styrkene, svakhetene, mulighetene og truslene for tradisjons-håndverkerne

TRAD SWOT	NOTID	FRAMTID
+	Styrkar Kvalitetsprodukt. Godt omdøme og veksande interesse for handverka. Tradisjon. UNESCO-konvensjonen eit tungt argument for at det offentlege bør ta ansvar for vidareføring av kunnskapen. Mange aktørar. Historisk forankring. Stipendiatordning. Norges Husflidslag og Handverkslaget. Bygningsvern-sentra. Musea som aktør på IKA-feltet. Meir fokus på bærekraft. Kortreist og haldbart. Autentisitet.	Moglegheitar Kvalitet. Lokalt. Bærekraft. UNESCO. Samarbeid i feltet. Offentleg utsmykning/ innkjøps-ordningar. Auka bestillarkompetanse. Mindre import. Kulturminnebehov. Næringsfokus. Opplevingsbasert næring. Globalt engasjement. Digitalisering. Stipend og garantiinntekter. Felles plattform for kvalifisering og kvalitetssikring. Sidestille ungdom og vaksne mtp. opplæringstilbud. Høgskuletilbod. Verdiskapingsprogram. Salskanalar. Formidling av handverka og tradisjonen. Kursverksemd. Bli del av/levera til arkitektur og designfeltet. Støtteordningar for lærebedrifter. Statsstipendordning for tradisjonsbærarar på lik line med statsstipendordningen for kunstnarar. Verdiskapingsprogram som sikrar ei brei bærekraftig utvikling av de små tradisjonelle håndverksfaga. Differensiert mva. Auka anerkjenning.
-	Svakheiter Felt prega av hobbyutøvarar og få profesjonelle. Kjønnsperspektivet splittar feltet. Dårlig bestillarkompetanse i samfunnet. Lite rekruttering. Utydelege avgrensingar. Kunnskapsløftet. Tilretteleggarar manglar kunnskap om feltet. Ressurskrevande produksjon. Små einingar. Manglar formelt talerøyr. Sprikande felt. Uklar departemental tilhøyre. Lærarar i skulesystemet manglar tradisjonell handverksfaglig kompetanse. Lite handverksopplæring i grunnskule. Få lærebedrifter for dei små handverksfaga. Dagens forskrifter og lovverk hindrar rekruttering av vaksne til dei små handverksfaga. Vanskeleg å leva av handverket. Virkemiddelapparatet treff ikkje gruppa. Innovasjon Norge har ikkje aktuelle program. Fell delvis utanfor kunst/kultur-feltet. Høver heller ikkje utan vidare inn under næring. «Norsk design» produsert i lavkostland. Manglar salskanalar.	Trugslar Importvare og -tenester. Hobbyprodusentar. Industrialisering. Digitalisering. Musea t.d. bygningsvern-avdelingar som konkurrent. Færre oljekroner kan gjera det vanskelegare å få finansiert støtteordningar og lempa på skatt/avgiftar. Moglegheitene for karriere og vidareutdanning for handverkarar er mangelfulle. Få lærebedrifter gjer det vanskeleg å vidareføra faga. Outsourcing av produksjon. Manglande merkeordning. Små og sårbare fagmiljø.

¹⁸ SWOT er akronym for de engelske ordene strengths (styrker), weaknesses (svakheter), opportunities (muligheter), og threats (trusler). SWOT-analyse er en metode for å kartlegge sterke og svake sider, samt identifisere problemer og muligheter for utvikling, som kunnskapsgrunnlag for å legge en strategi for veien videre.

Det ble gjennomført intervju med et utvalg av håndverkere som bl.a. var medlemmer i Tekstilhåndverkerne i NHO, Norsk Smedforening og Gullsmedforbundet. Videre ble interessenter og tilbydere kontakta for å gjøre dem kjent med prosjektet, og for at prosjektet skulle få oppdatert informasjon om deres interesse for prosjektet, eventuelle interessekonflikter og hvilke tilbud som finnes i dag. Det ble gjennomført møter med arbeidsgiverorganisasjonene NHO Service og Handel, Virke og en tidligere ansatt i NHO Håndverk, samt arbeidstakerorganisasjonen LO Selvstendig. Det ble gjennomført møter med Handverkslaget, Norges Bunadshåndverkere, Norges Husflidslag, Norske Husflidhåndverkere (medlemsgruppe i Norges Husflidslag), Norske Kunsthåndverkere, Sekretariatet for små og verneverdige fag ved Norsk håndverksinstitutt, Oslo Håndverks- og Industriforening, Studieforbundet kultur og tradisjon, Tekstilhåndverkerne, Tradisjonskunst USN, og FolkOrg.

Denne fasen ble avslutta med en presentasjon av prosjektet og funn så langt i oktober 2019, med høsteseminalet til Løfte håndverket «Tariff og tradisjon. Hvordan kan vi styrke de næringsdrivende tradisjonshåndverkere sine muligheter i Norge?»¹⁹. Her presenterte et utvalg organisasjoner hvordan de arbeider med liknende problemstillinger innen andre felt. Diskusjonen viste at feltet tradisjonshåndverk har en tendens til å dele seg i to; bygghåndverk med betalingsvilje og tilgang på midler gjennom kulturminnevernet, mens flere utøvere av de små håndverksfagene opplever en annen virkelighet. Likevel ble det uttrykt at de to gruppene må stå sammen og vil ha gjensidig nytte av hverandre gjennom å ha en felles stemme. Man står sterkere sammen og medlemsmassen må være stor for å kunne gjøre en forskjell. Seminalet markerte oppstarten på neste fase med de regionale seminarene.

6.2 Regionale seminar og intervju

Næringsdrivende håndverkere i hele landet ble invitert til «gjestebud for håndverket» for uformelle fokusgruppeintervju der det ble spurt:

- Hva skal til for å lykkes med håndverk som næring?
- Hva er særlig utfordrende innen ditt fag?
- Finnes det felles problemstillinger for de tradisjonelle håndverksfagene?
- Hvilke oppgaver bør en eventuell bransjeorganisasjon prioritere?
- Er det interesse og behov for et felles bransjenettverk som skal jobbe med næringspolitiske saker for tradisjonshåndverkere?
- Hva skulle i så fall en bransjeorganisasjon arbeide med?

Ti regionale møter ble gjennomført senhøsten 2019²⁰. Det var ca. 10 håndverkere i hvert møte for å ha en god gruppestørrelse for dialog og erfaringsutveksling rundt bordet. På innspill fra prosjektgruppa og ansatte på Norsk håndverksinstitutt, kontaktet og kartla prosjektlederen næringsdrivende tradisjonshåndverkere, og samlet utvalg basert på fag og kjønn. Det ble invitert 114 tradisjonshåndverkere og gjestebudene inkluderte 27 av de verneverdige tradisjonshåndverksfagene samt bygningsvernag. Møtene kartla ulike utfordringer knyttet til tradisjonshåndverk som næring, tanker om organisasjonsform og forslag til tiltak fra over 100 tradisjonshåndverkere. Flere ga uttrykk for at en ny organisasjon ikke burde være en del av arbeidsgiverorganisasjoner. På dette tidspunktet var arbeidet med å etablere Handverkslaget i full gang, og flere tok derfor opp om ikke det var en slik organisasjon Handverkslaget ønsket

¹⁹ <https://handverksinstituttet.no/loefte-haandverket/tariff-og-tradisjon>

²⁰ 13.10. Agder, 28.11. Innlandet, 27.11. Møre og Romsdal, 25.11. Nordland, 04.12. Rogaland, 03.12. Telemark, 04.11. Troms, 26.11. Trøndelag, 13.11. Vestland og 02.12. Viken

å bygge seg opp til. Det ble informert om at Handverkslaget var samarbeidspart i prosjektet som del av prosjektgruppa, og at en ny organisasjon er tenkt å dekke andre behov enn dem Handverkslaget dekker.

Ulikhetene mellom bygningsvern og husflidsfagene ble bekreftet. Den gjelder også for små fag som produserer gjenstander. Byggfagene er sterke og mer vant til å organisere seg, så de kan derfor virke dominerende. Det ble også vist til at tradisjonelle manns- og kvinnedominerte felt har motsetninger. En annen holdning som kom fram gjennom møtene og andre samtaler var skepsis til at akademia, interesseorganisasjoner og staten mener noe på vegne av feltet framfor meninger som er forankret hos tradisjonshåndverkerne. Her ble det vist til tidligere prosjekt der kompetansesentre for husflid og småindustri ga mer (ulønna) arbeid for håndverkerne gjennom å delta på forskjellige konferanser og møter, og at de ble «pålagt» å drive med produktutvikling i samarbeid med industridesignere uten håndverksbakgrunn, samt markedsundersøkelser. Erfaringen var mer papirarbeid og administrasjon, som ga mindre tid til produksjon og salg.

På tross av motsetningene, ga runden rundt bordene eksempler på at mange av utfordringene var felles på tvers av fagene. Inntrykket var at feltet ønsket en organisasjon som har krefter til å jobbe daglig for økt synlighet, fremme forståelse, kvalitetsmerker for norsk produksjon og tilpassede virkemidler som kan føre til en bærekraftig levevei for flere. Innspillene ble oppsummert (vedlegg I) og dannet grunnlaget for neste fase av prosjektet som var en nettbasert kvantitativ undersøkelse om bransjeorganisasjon for å kartlegge feltets holdninger til formål, organisering, betalingsvilje for medlemskap og prioritering av tiltak.

Deltakerne på gjestebudene og flere håndverkere fra fag som ikke var representert på gjestebudene fikk tilsendt oppsummeringen (vedlegg I). Tilbakemeldingene var at tiltakene var kjente fra før.

Innspillene hentet direkte fra næringsdrivende tradisjonshåndverkere bekreftet dermed funnene i tidligere utredninger og informasjonsinnhentinger som hadde dokumentert på feltet (se innledningen 3.2). Gjestebudene bekreftet en interesse og en utålmodighet for å få i gang en ny organisasjon.

6.3 Åpen nettundersøkelse

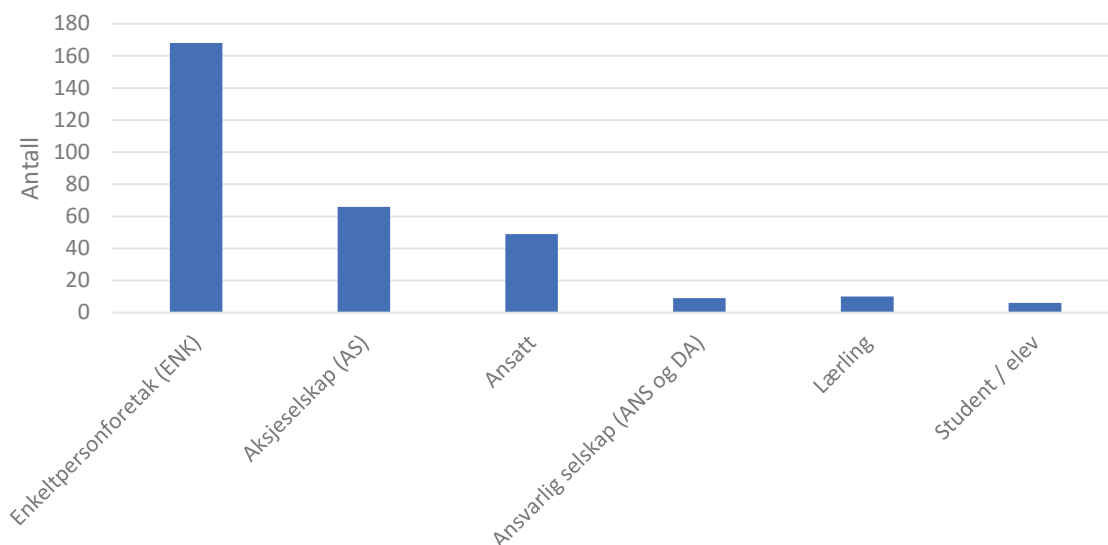
Spørsmålene i den åpne nettundersøkelsen ble basert på innspill fra tidligere prosjektleder og utarbeidet i samarbeid med prosjektgruppa. Målgruppa ble spisset til å kun gjelde næringsdrivende/ansatte tradisjonshåndverkere og lærlinger/elever. Målet med undersøkelsen var å kartlegge

- den enkelte tradisjonshåndverkens mening om prioritering av tiltak
- organisasjonens navn og formål
- ønske om medlemskap i ny organisasjon

I tillegg var det et mål å kunne beskrive tradisjonshåndverksfeltet bedre på bakgrunn av

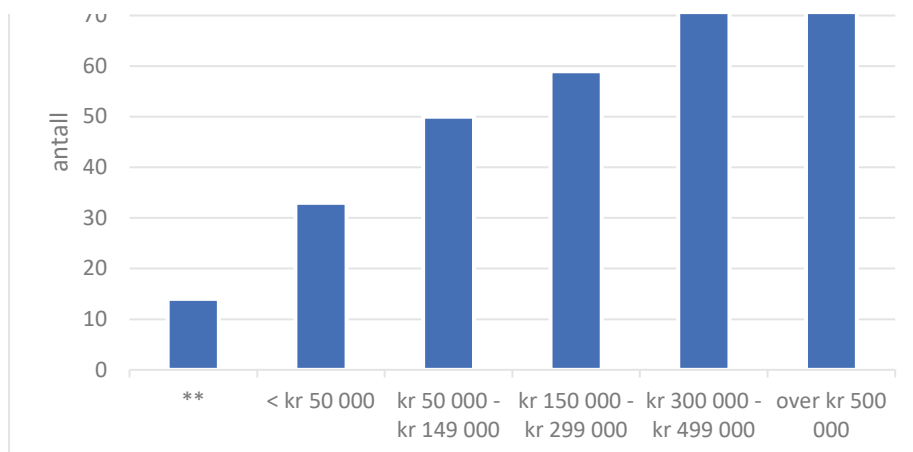
hvem som svarte. Kartlegging av betalingsvilje ble ikke inkludert, da denne vil henge sammen med hvilken type organisasjon som dannes og hva denne kan tilby av medlemsfordeler. Det ble informert om prosessen i prosjektet, at undersøkelsen var basert på innspill fra et utvalg næringsdrivende tradisjonshåndverkere, at svarene på denne undersøkelsen ville gi grunnlag for å anbefale fremtidig organisering og en prioritert tiltaksliste for en ny organisasjon. Det siste prosjektmålet var at et samlet felt diskuterte rapporten og valgte et interimsstyre for ny organisasjon 17. juni 2020. Det ble informert om at ulike organisasjoners syn ble hentet inn i tillegg og bedt om tips til hvem prosjektet burde kontakte. I tillegg ble det informert om samarbeidspartene og finansieringen av prosjektet. Av 15 spørsmål var fem obligatoriske (merket med * i overskriftene). De fleste svaralternativene var forhåndsdefinert, og det var flere muligheter for å gi åpne innspill. Nettundersøkelsen var åpen 13. februar–15. mars 2020 og fikk inn svar hver dag. Nettundersøkelsen ble fremmet på samarbeidspartenes nettsider, i nettverk og i sosiale media med flere påminnelser. Det ble også sendt informasjon direkte til representanter for fag med få/ingen svar for å sikre at hele feltet fikk uttale seg. Det kom inn 310 svar.

6.3.1 Hva er din rolle som utøvende tradisjonshåndverker?*

Undersøkelsen nådde målgruppen næringsdrivende/ansatte tradisjonshåndverkere der over halvparten av svarene kom fra enkeltpersonforetak (168, 54 %). Aksjeselskap utgjorde en femtedel av svarene (66, 21 %). Resten av besvarelsene fordelte seg på ansatte (49,16 %), ansvarlig selskap / delt ansvar (9, 3 %), lærlinger (10, 3 %), og studenter/elever (6, 2 %). Ingen var organisert som samvirkeforetak. To besvarelser var fra en ikke-næringsdrivende medlem i frivillig organisasjon og en ikke-aktiv tradisjonshåndverker ansatt i annen type stilling.

6.3.2 Hva er din gjennomsnittlige omsetning (for næringsdrivende) eller inntekt (for ansatte og lærlinger) fra tradisjonshåndverk siste tre år?*

** Ikke aktiv næringsdrivende / ansatt innen tradisjonshåndverk

Undersøkelsen nådde de næringsdrivende. Av 16 ikke næringsdrivende, angir fire av disse at de er ansatt innen tradisjonshåndverk. Det ble ikke spurt om omfang i årsverk, så lavere inntektsgruppe kan være for (u)frivillige delstillinger.

6.3.3 Hva er ditt fagområde?*

Besvarelsene kommer fra tradisjonshåndverkere innen mange fag. Noen oppgir kompetanse innen flere fagområder. Totalt 322 svar definerte 72 fag, se tabell 2 (to besvarelser fra bygningsantikvar og tredreier fra frivillig organisasjon ble tatt ut av oversikten). Det var mulig å velge blant 46 oppgitte fag samt å velge «annet» og spesifisere dette. Det ble spesifisert 30 andre fag. Det ble ikke mottatt svar fra fire fag der det er få aktive utøvere (gjørtler, maskør- og parykkmaker, modellbygger, optroniker). De største gruppene var tømрrere (60, 19 %), «annet» (39, 12 %) og bunadstilvirkere (27, 9 %).

Tabell 2 Fagområder til tradisjonshåndverkerne i nettundersøkelsen

A. Fagområder oppgitt i undersøkelsen

Fag	Antall
Blikkenslager	1
Blyglasshåndverker	1
Bunadstilvirker	27
Buntmaker	3
Bøkker	2
Børsemaker	6
Duojår	8
Filigranssølvsmed	7
Forgyller	1
Gipsmaker	5
Gjørtler	0
Glasshåndverker	12
Gravør	2
Gullsmed	10
Herreskredder	3
Hovslager	8
Håndbokbinder	3
Håndvever	10
Instrumentmaker	3
Keramiker	12
Kjole- og draktsyer	14
Kostymesyer	1
Kurvmaker	3

Fag	Antall
Maler	6
Maskør- og parykkmaker	0
Modellbygger	0
Modist	2
Murer	2
Møbelsnekker	10
Møbeltapetserer	4
Optroniker	0
Orgelbygger	1
Repslager	1
Salmaker	5
Seilmaker	1
Skomaker	4
Smed	9
Storurmaker	1
Strikkehåndverker	4
Sølvsmed	4
Taksidermist	8
Trebåtbygger	12
Tredreier	2
Treskjærer	4
Tømrer	60
Urmaker	1

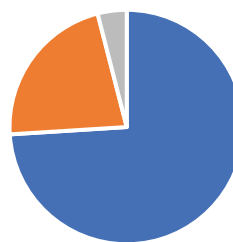
B. Annet – fag definert av respondentene

Fag	Antall
Anleggsgartner og kunstner	1
Bildevev	1
Bygningshåndverker	1
Dekormaling	1
Filtmaker	2
Glassmaleri	1
Garver	2
Sømnar	1
Harmonium restauratør	1
Husflidhåndverker	1
Håndbroderer	1
Håndverker	1
Knipling	1
Knivmaker	2
Naturdekorasjoner	1

Fag	Antall
Perlebroderi	1
Perlemaker	1
Redesign	1
Mange fagområder innen restaurering	1
Skimaker	2
Snekker	2
Spikking	1
Spinning	1
Steinhugger/steinarbeider	3
Strikking	1
Tekstilhåndverker/tekstil	3
Tre	1
Trehandverk spikking	1
Typograf	1
Vever	1

6.3.4 Hvor sannsynlig er det at du fortsetter/starter som aktiv tradisjonshåndverker?*

Det ble rapportert stor framtidsoptimisme for å fortsette som aktiv tradisjonshåndverker (svært sannsynlig 74 %, sannsynlig 22 %, lite sannsynlig 4 %).

■ svært sannsynlig ■ sannsynlig ■ lite sannsynlig

” kan du leve
av dette da?

6.3.5 Har du utdanning innen tradisjonshåndverk?

Spørsmålet var frivillig å svare på, og 23 respondenter ga ikke svar. Av de som svarte oppgir 76 % at de har formell utdanning (62 % fag-/svennebrev, 23 % universitetsutdanning/håndverksstipendiat, 6 % mesterbrev), 2 % er under utdanning og 20 % oppgir «annet» som inkluderer kurs, erfaring og gått i lære, se vedlegg II. Noen fag har ikke utdanningsløp, eller hadde ikke det når håndverkeren startet opp, og 16 % oppgir kun «annet» for utdanning. Besvarelsene viser en stor vilje til å bygge kompetanse gjennom å gå i lære, erfaringsdeling og kursvirksomhet, inkludert utenlandske utdanninger / kurs / nettverk.

6.3.6 Hvis du har ansatte innen tradisjonshåndverk, hvor mange personer og hvor mange årsverk har du?

I det åpne svaralternativet oppga noen antall personer og noen antall årsverk; 71 svar utgjorde tilsammen 64 årsverk samt 311 personer.

6.3.7 Hvis du har lærlinger innen tradisjonshåndverk, hvor mange har du hatt siste 5 år?

Noen kan være oppgitt dobbelt da ansatte har svart i tillegg til firma; 68 svar oppga 127 lærlinger for siste fem år fordelt på 32 fag (tabell 3). En oppgir å ha hatt flere lærlinger som bunadstilvirker uten å angi antall.

Tabell 3 Oppgitte lærlinger i tradisjonsfag siste fem år

Fag	Antall	Fag	Antall
Tømrer	17	Børsemaker	2
Trebåtbygger	12	Garver	2
Glasshåndverker	10	Gipsmaker	2
Kjole- og draktsyer	8	Kurvmaker	2
Bunadstilvirker	7	Salmaker	2
Maler	7	Blikkenslager	1
Smed	7	Bøkker	1
Steinhugger	7	Gravør	1
Filigranssølvsmed	5	Harmonium restauratør	1
Møbeltapetserer	5	Keramiker	1
Hovslager	4	Murer	1
Treskjærer	4	Orgelbygger	1
Urmaker	4	Repslager	1
Håndbokbinder	3	Skomaker	1
Møbelsnekker	3	Strikkehåndverker	1
Taksidermist	3	Sølvsmed	1

6.3.8 Velg de 5 viktigste tiltakene bransjeorganisasjonen bør prioritere først*

Førtifem tiltak ble spilt inn gjennom intervjuer og regionale gjestebud med over 100 næringsdrivende tradisjonshåndverkere. Det ble bedt om å velge de fem viktigste tiltakene, men det var mulig å hake av flere/alle. Noen gjorde dette, så det ble totalt avgitt 1961 stemmer (411 ekstra stemmer). Alle tiltak ble valgt av minst 10 tradisjonshåndverkere. Det høyest prioriterte tiltaket fikk 43 % stemmer. De 10 høyest prioriterte tiltakene fikk alle over 20 % stemmer. Også de som var negative til medlemskap (14) ga innspill til hvilke tiltak en organisasjon bør prioritere og er inkludert i resultatene.

De høyest prioriterte tiltakene inkluderer mva. fritak, rekruttering, støtteordninger, beskyttelse, rettigheter og kompetanse hos kunde/bestiller, se tabell 4.

Tabell 4 Prioritert tiltaksliste for ny organisasjon

Nr	Tiltak	Antall stemmer	% av besvarelsene
1	Fritak for mva. for tradisjonshåndverksprodukter tilsvarende kunst og kultur	133	42,9
2	Mer tradisjonshåndverk inn i grunnskole	126	40,6
3	Beskyttelse av norske tradisjonshåndverksbedrifter overfor utenlandske konkurrenter	103	33,2
4	Arbeidslivsrettigheter (pensjon, permisjon, sykemelding)	102	32,9
5	Virkemidler som støtter små bedrifter og enkeltpersonforetak (tilskudd, refusjon eller unntak)	89	28,7
6	Etablerertilskudd og driftstilskudd	84	27,1
7	Fritak for arbeidsgiveravgift for lærlinger	72	23,2
8	Kompetanseøkning på tradisjonshåndverk hos kunde/bestiller/offentlige myndigheter	71	22,9
9	Mer praksis i videregående skole	71	22,9
10	Fritak for mva. på reparasjoner	69	22,3
11	Lærlinger: økt tilskudd og støtteordninger (økonomisk, sosialt, faglig)	60	19,4
12	Utvikle merkeordninger for norsk tradisjonshåndverk	57	18,4

Nr	Tiltak	Antall stemmer	% av besvarelsene
13	Etterutdanningskurs	51	16,5
14	Kurs i å drive småbedrift (økonomi, markedsføring og byråkrati)	48	15,5
15	Kompetansekrav om tradisjonshåndverksbakgrunn for undervisningsstillinger i skolen	45	14,5
16	Stipend for reise og hospitering	45	14,5
17	Stipendiatstillinger og arbeidsstipend	43	13,9
18	Styrke og synliggjøre formidling av faget i videregående utdanning (f.eks. utdanningsmesser)	42	13,5
19	Anbefalte minstesatser for næringsdrivende	39	12,6
20	Opplæringskontor: støtte til lærebedrifter	39	12,6
21	Fagskole for flere fag	38	12,3
22	Felles salgskanaler og «showroom» for tradisjonshåndverksprodukter	38	12,3
23	Forsikringsordninger	36	11,6
24	Tilrettelegging av arenaer for samarbeid og faglig utvikling	34	11,0
25	Tilpasning/fritak for enkelte HMS-krav for små bedrifter og enkeltpersonforetak	33	10,6
26	Differensiert mva. med lavere sats på offentlige oppgaver	31	10,0
27	Forskuddsbetaling av lærlingestøtte for små bedrifter og enkeltpersonforetak	28	9,0
28	Innkjøpsordninger tilsvarende Koro (kunst i offentlige rom; 0,5-1,5 % av byggebudsjettene til statlige bygg settes av til kunst)	26	8,4
29	Juridisk rådgivning og advokatbistand	25	8,1
30	Tilskudd for å veilede praksis til elever fra videregående skole	25	8,1

Nr	Tiltak	Antall stemmer	% av besvarelsene
31	Opplæringsringer: utveksling og erfaringsdeling mellom ulike bedrifter	23	7,4
32	Utvikle merkeordninger for design basert på norsk tradisjonshåndverk	23	7,4
33	Økonomifag inn i utdanningene	21	6,8
34	Veiledning om pensjonsordninger	20	6,5
35	Honorarsatser for sensorlønn som anerkjenner erfaringsbasert kunnskap	19	6,1
36	Tariff	19	6,1
37	Kurs for å formalisere tradisjonshåndverkskompetansen for lærerstillinger	18	5,8
38	Kvalitetskontroll av og dialog med prøvenemder	18	5,8
39	Unntak fra forskuddsbeskatning i oppstartsfasen	18	5,8
40	Fadderordning: etablerte lærebedrifter støtter nye lærebedrifter	17	5,5
41	Utviklings- og investeringstiltak	16	5,2
42	Støtte og bistand for å delta i anbuds konkurranser	13	4,2
43	Kurs i søknadsskriving	12	3,9
44	Være del av trepartssamarbeidet	11	3,5
45	Søknad- og kontraktshjelp	10	3,2
	Sum	1961	632,6

6.3.9 Er det tiltak du savner i listen over?

Av 61 forslag ga fem svaret «nei» og en «Tror alt er kommet med :D». Ti svar var mer kommentarer/innsspill og ble flyttet til vedlegg IV. Tiltak ble også spilt inn under spørsmål om formål, andre tilbakemeldinger og medlemskap. Se oversikt over alle 99 tiltak spilt inn i vedlegg III. Utreder har alfabetisert tiltakene og strukturert dem etter tema. Flere av forslagene inngår i de 45 foreslåtte tiltakene spilt inn via gjestebudene (det er ikke justert vektning for disse). Det er spesielt gitt innspill innen offentlige oppdrag og rekruttering, og også flere innspill innen beskyttet tittel, marked, merverdiavgift og nettverk/samarbeid.

6.3.10 Forslag til formål for ny organisasjon

Det ble foreslått et firedelt formål ut fra behovene for organisasjon spilt inn i gjestebudene og intervjuene:

- å synliggjøre og styrke tradisjonshåndverkets status i samfunnet
- å styrke tradisjonshåndverkernes politiske og økonomiske rammer
- å være pådriver for utvikling av næringsrettet og kulturbærende tradisjonshåndverk
- å fremme tradisjonshåndverk, økonomisk, sosialt og kulturelt

Av 60 kommentarer var det to som ikke hadde endringsforslag, to var positive til forslaget, 13 svar var en vektlegging av enkelte av de fire del-formålene. Det ble også gitt innspill som hørte til andre deler av undersøkelsen. De svarene ble flyttet til tiltak (27, vedlegg III) og andre tilbakemeldinger (11, vedlegg IV).

Kun 2 % hadde innspill til foreslått formål. En av respondentene kom med et endringsforslag: «Ønsker å stryke «politiske og økonomiske» med begrunnelsen at klarer man å synliggjøre og styrke tradisjonshåndverket følger alle de andre ønskede effektene.». Fem foreslo nye mål:

- å vera samlande og inkluderande på tvers av dei ulike fagområda
- nettverksbygging
- å drive målrettet rekruttering til fagene
- å informere og synliggjøre faget til den oppvoksende slekt
- fremheving av kvalitet
- å verdsette og forsterke verdien i de LOKALE og håndverksmessige utøvernes muligheter til å utvikle bærekraft og lokale utviklingsmuligheter
- å kartlegge miljøaspekt og bærekraftighet i tradisjonshåndverks tradisjoner
- å satse på samarbeid over landegrensene i de ulike tradisjonshåndverk
- en siterte Handverkslagets formål (se 7.2)

6.3.11 Har du forslag til navn på organisasjonen?

Av 62 innspill ga 10 ikke navneforslag. En kommenterte «tror det er viktig å være fremadrettet, og ikke fokusere for mye på «tradisjon» men håndverk». En annen kommenterte «Kanskje navnet skulle vært på samisk, nynorsk og riksmål?». Ett av innspillene spesifiserte «Nej, trogen sitt ursprung». To innspill kommenterer «trodde håndverkslaget var godt igang?» og «Handverkslaget – foreningen for tradisjonshåndverk, som allerede er etablert». Det ble også spilt inn under formål: «Ordet tradisjonshåndverk fungerer ikke for meg for da snakker vi om offentlig sektor, jeg mener vi er små håndverksfag som driver etter moderne produksjons-

metoder for at kundene skal kjøpe våre produkter. Tradisjonshåndverk for meg er museum.».
Det ble foreslått totalt 52 navn via 47 innspill. Antall og kommentarer er gitt i parentes.

Fire navn ble foreslått av flere:

Norske tradisjonshåndverkere (5)

Bransjeorganisasjon for tradisjonshåndverkere (BOT) (3) («Bra og tydelig den som er»
og «Greit det som dere har»)

Norges Tradisjonshåndverkere (2)

Norske Håndverkere (2)

Det kom i tillegg inn 41 andre navneforslag:

Bindeverk	Norsk Håndverk
Bygningsvern	Norsk Håndverkerforbund (Namnet er henta frå foreninga som såg dagens ljøs i 1886 og vart seinare ein del av NHO.)
Det norske allmene handverkslaug (NAH)	
Fellesforbund for Tradisjonshåndverk	Norsk håndverksdesign
Fremtidsrettet tradisjonshåndverkere	Norsk håndverkskultur
Forening for Norsk tradisjonshåndverk (FFNT)	Norsk Håndverkstradisjon
Handverks- og formidlingsforbundet	Norsk Kulturhåndverk Bransjelag (NoKuB)
Handverkslaget – foreningen for tradisjons- håndverk, som allerede er etablert	Norsk tradisjonshåndverksforening
Håndkraft	Norske faghåndverkere
Håndlag	Norske Tradisjonshandverk
Håndlaget	Organisasjon for norske tradisjons- håndtverkere
Håndtverksforbundet	Slagkraft - Spisskompetanse: Fokus på yrkesstoltheit, fagkompteanse, sørvis, kvalitet
Håndverk i tradisjon og kultur	Små håndverksfag hovedorganisasjon
Håndverkerne	Tradisjonshandværk
Håndverkerne i Norge	Tradisjonshåndverk
Håndverkernes yrkesorganisasjon (HYO)	Tradisjonshåndverkerens fellesforbund
Håndverksnæring	Tradisjonshåndverkernes bransjeforbund (THB)
Håndverksorganisasjonen	Tradisjonshåndverkernes landsforbund (THL)
Levende hender	Tradisjonshåndverkets forbund
Levende håndverk i Norge	Tradisjonshåndverkleg Forbund (THF)
Norges Tradisjonshåndverker Samling (NOTS)	
Norsk bærekraftig tradisjon	
Norsk Forening for Klassisk Tradisjons- håndverk (NFKT)	

6.3.12 Vil du bli medlem i en bransjeorganisasjon?*

Hovedvekten av besvarelsene var positive, selv om undersøkelsen ikke oppga hva eventuelt medlemskap koster og hva det inkluderer (ja 50 %, vet ikke 45 %, nei 5 %).

Flere ønsket å motta tilbud om medlemskap i organisasjonen og oppga kontaktinformasjon (64 %). Hoveddelen av medlemmer i både arbeidsgiverforeninger (10 ja, 5 vet ikke, 1 nei) og arbeidstakerorganisasjoner (12 ja, 2 vet ikke, 2 nei) var positive til medlemskap. Hoveddelen av de som oppga medlemskap i Handverkslaget var positive til medlemskap (20 ja, 5 vet ikke, 3 nei). Hoveddelen av de som oppga medlemskap i Norske Husflidhåndverkere var usikre (9 ja, 13 vet ikke, 0 nei).

Av de 14 besvarelsene som ikke ønsket medlemskap, var det tre ikke-næringsdrivende, og et aksjeselskap som var medlem i arbeidsgiverforening. En av disse oppga likevel kontaktadresse for å motta tilbud om medlemskap.

To av respondentene oppga at prisen var viktig for å vurdere medlemskap (vedlegg IV, punkt 6).

6.3.13 Hvilke eventuelle andre relevante forbund / organisasjoner er du / har du vært medlem i?

Det var frivillig å oppgi andre medlemskap; 178 svar oppga 239 medlemskap i 90 organisasjoner. Seks oppga tidligere medlemskap i fem organisasjoner, og fem ga svaret «nei/ingen» (se vedlegg V). Innspillene er redigert/tolket når f.eks. kun forkortelser ble gitt og varierende skrivemåter ble brukt. Organisasjonene ble tolket inn i kategorier av utreder.

Noen tradisjonshåndverkere er medlemmer av trepartssamarbeidet. Syv arbeidsgiverforeninger ble oppgitt for 16 medlemmer som hørte til næringslivs- og arbeidsgiverorganisasjonene NHO og Virke. Ti arbeidstakerorganisasjoner ble oppgitt for 16 medlemmer som hørte til forbundene Akademikerne, Fagforbundet, LO, NTL, Unio og YS.

Interesseorganisasjonene utgjorde 46 forskjellige fagforbund inkludert fem utenlandske, og viste bredden av fag i gruppen (121 medlemskap). Seks organisasjoner har både nærings- og hobbymedlemmer (57 medlemskap) samt fire organisasjoner med kun hobbymedlemskap (5 medlemskap). Noen oppga medlemskap i merkeordninger som Norwegian Made og Économusée.

6.3.14 Gi kontaktadresse om du vil motta tilbud om medlemskap i organisasjonen

Ca. 60 % oppga kontaktinformasjon i undersøkelsen. I tillegg har prosjektet samlet inn / fått tilsendt kontaktinformasjon til interesserte tradisjonshåndverkere underveis, og har per medio mai ca. 260 kontaktadresser som ønsker å motta tilbud om medlemskap.

6.3.15 Har du andre tilbakemeldinger?

Det ble gitt 59 svar. Mange ga ren positiv støtte til prosjektet (26), noen nye tiltak ble meldt inn (7, se vedlegg III). Tre svar var «nei/ikke akkurat nå», en oppga å ha krysset for ansatt

selv om den representerte frivillig organisasjon, to informerte at de er pensjonister, og to ga informasjon om sykdom/uførhet som påvirket omsetning og arbeidsevne. Alle 82 generelle innspill/tilbakemeldinger, inkludert de som ble gitt under savnede tiltak (18), formål (11), utdanning (1) og eventuelle andre medlemskap (1), ble samlet uredigert i vedlegg IV. Innspillene ble strukturert under overskrifter og alfabetisert.

Innspillene ga flere eksempler på erfaringene samlet inn under intervjuene, seminaret og gjestebudene. De beskrev behovet for å ha et fagmiljø/nettverk og ønske om samarbeid med andre organisasjoner. Tre fokuserte på viktigheten av å være en del av trepartssamarbeidet, som var utgangspunktet for initiativet for dette prosjektet. Tre viste til viktigheten av at organisasjonen styres av næringsdrivende håndverkere og skiller de som driver med næring fra de som driver med hobby. Dette er en holdning som ble spilt inn til prosjektlederne i mange samtaler, sammen med skepsisen mot akademikere og det offentlige som synliggjøres i ni innspill i nettundersøkelsen. Fire er skeptiske til ny organisasjon, en er skeptisk til å høre til kulturfeltet og en er skeptisk til å bruke navnet tradisjonshåndverk som denne forbinder med museum.

Det ble gitt 26 innspill som deler tanker og erfaringer som bl.a. understreker viktigheten av å få utført og videreført praksisene, behovet for tradisjonshåndverkere, å bruke bærekraftigheten til å fremme kvalitetene ved tradisjonshåndverket, ha gode markedskanaler, å få økt anerkjennelsen for feltet, samt å bruke det gode inkluderende miljøet i feltet.

Det ble tatt nærmere kontakt med dem som ønsket det og de nettverk/organisasjoner som ble foreslått gjennom prosjektperioden.

” Takk for å få bidra
– det kjennes bra!

7. ANDRE ORGANISASJONER OG NETTVERK; ROLLER OG GRENSEGANGER

Det norske håndverksfeltet er prega av mange aktører med til dels overlappende virksomheter. Noen representerer geografiske skillelinjer, andre fagspesifikke grupper som f.eks. Norsk Smedforening, Tekstilhåndverkerne, Gullsmedforbundet osv. Når nye organisasjoner kommer til har det ofte utgangspunkt i at en opplever at det eksisterende tilbudet ikke dekker behovene, enten pga. geografisk avstand eller at man ikke kjenner seg hjemme i organisasjonen av andre grunner. De fagspesifikke gruppene er ikke kontaktet da behovet er en felles organisasjon som jobber på tvers av feltet. Respondentene på nettundersøkelsen oppga medlemskap i tilsammen 90 organisasjoner (se vedlegg V), og noen av dem oppgir styreverv.

Prosjektet ble forankret hos og avklart med andre organisasjoner/nettverk i feltet. Det ble spurt om grenseganger mellom eksisterende organisasjoner og en eventuell ny næringspolitisk interesse-/bransjeorganisasjon, og hvordan organisasjonene jobber med næring. De mest relevante organisasjonene var medlemmer av prosjektgruppa som har fulgt utviklinga i prosjektet og gitt innspill. Her presenteres organisasjonene, deres formål og innsatsen overfor nærings- og utdanningspolitiske saker for tradisjonshåndverkere. Ut fra tradisjonshåndverkernes prioritring av innspilte tiltak i nettundersøkelsen, ble organisasjonene bedt om å beskrive hvordan de kan bidra med å løse utfordringene, og peke ut de 5–10 viktigste tiltakene som organisasjonen ønsker å jobbe med de neste 5 årene. Utreder gir også en vurdering av om organisasjonen kan være en potensiell organisasjon for hele det næringsdrivende tradisjonshåndverksfeltet, basert på organiseringen deres og innspillene i nettundersøkelsen.

7.1 Norges Husflidslag og Norske Husflidhåndverkere

Norges Husflidslag er en medlemsorganisasjon som arbeider for å fremme god norsk husflid kulturelt, sosialt og økonomisk. Norges Husflidslag driver aktivitet innen sine arbeidsområder opplæring, næringsutvikling og synliggjøring. Årlig blir det gjennomført ca 63 000 kurstimer innenfor de fleste håndverksteknikker over hele landet, og opplæring etter offentlige læreplaner i bunad og vev, som munner ut i svennebrev. De har fagsider og fagråd innen:

- Bunad/folkedrakt
- Tre og metall
- Vev og tekstil

I årene 2019–2022 skal Norges Husflidslag arbeide med bærekraft; hvordan håndverk og materialkunnskap kan bidra til å gjøre forbruket vårt mer bærekraftig, mer holdbart. Norges Husflidslag er akkreditert som rådgivende NGO til UNESCO, og samarbeider med Kulturrådet om oppfølging av 2003-konvensjonen.

7.1.1 Norske Husflidhåndverkere²¹ er en medlemsgruppe i Norges Husflidslag, som har vært aktiv i over 35 år. Laget har som formål å sikre utøvelse og salg av norsk husflidhåndverk som næring. Målet søkes nådd ved å 1) arbeide for faglig samarbeid mellom medlemmene, 2) medvirke til faglig skoloring av medlemmene, og 3) drive markedsføring av medlemmenes produkter.

Opptak gjøres etter kriterier vedtatt av Norges Husflidslag sitt styre. Det kan søkes på grunn-

²¹ <http://www.husflid.no/husflidhaandverkerne>

lag av formell utdanning som svennebrev/tilsvarende utdanning, eller høyere håndverks-utdanning. Alternativt kan det søkes opptak med innsendte produkter som vurderes av en jury²². Produktene skal avspeile Norges Husflidslag sine grunnleggende verdier (bærekraft, tradisjon, skaperglede, kunnskap og ferdighet) og være produsert i Norge av god håndverksmessig utførelse. Produktene vurderes i forhold til materialer, form, farge, dekor, framstillingsteknikk, bruksområde, og originalitet. Bedriften må eie rettighetene til produktene. Bedriften må være registrert i Enhetsregisteret i Brønnøysund som enkeltpersonforetak, ansvarlig selskap, delt ansvar, aksjeselskap, eller samvirkeforetak, og ha en årsomsetning over kr 50 000.

Ved inngangen til 2020 er 170 av 23 000 medlemmer i Norges Husflidslag knyttet til Norske Husflidhåndverkere og er organisert i åtte regionlag (Innlandet, Akershus, Buskerud, Nordland, Rogaland, Sogn og Fjordane, Telemark og Trøndelag), hvor regionlaget i Trøndelag ikke er aktivt. Fem av lagene er registrert som egne organisasjoner i Enhetsregisteret.

Det er flere oppfatninger og det diskuteres jevnlig hvem medlemsgruppen er for. Noen ønsker at den kun er for de som driver virksomhet på fulltid, mens mange driver husflid ved siden av annen deltidsjobb som sikrer inntektsgrunnet. Norges Husflidslag har ikke oversikt over omsetningen til medlemmene, da de baserer seg på tillitt framfor kontroll.

Det velges et arbeidsutvalg av og blant medlemmene i Norske Husflidhåndverkere. Arbeidsutvalget skal være bindeleddet til Norges Husflidslags styre og administrasjon, komme med innspill og forslag til tiltak Norges Husflidslag skal jobbe med for medlemsgruppen. Arbeidsutvalget jobber på frivillig basis mot formålet for en medlemsmasse som representerer personer som driver husflidsnæring både på heltid og deltid.

7.1.2 Husflidskonsulentene

Norges Husflidslag har 17 fagkonsulenter/husflidskonsulenter som har sin daglige arbeidsplass ute i fylkene. Disse er organisert i team som skal følge opp sine hovedområder i organisasjonens strategiske plan. Innenfor næring er hovedmålene: Styrke utøvelse og salg av husflidshåndverk. Konsulentene i fylkene samarbeider tett med håndverkerne om regionale arrangement, utstillinger, kurs, stipend m.m. I 2019 var strategien og resultatene:

Strategisk mål 1: Vi skal styrke merkevaren husflidshåndverk som kulturnæring

Det årlige Kveldsarrangementet for butikker og håndverkere ble gjennomført i Oslo med temaet «Bunadssalg for framtida» for 63 deltakere. Målet var å styrke samarbeidet mellom butikker og produsenter av husflidsprodukt. Kvelden startet med en samling for husflidhåndverkerne hvor temaet engrossalg ble belyst. Det ble også gjennomført en workshop for butikkene med designer og bunadsentusiast Ann Viola Ulvin som presenterte resultatene fra spørreundersøkelsen om bunadkjøp-opplevelser.

²² http://www.husflid.no/husflidhaandverkerne/bli_medlem/medlemskriterier

Strategisk mål 2: Vi skal bedre rammebetingelsene for næringsutøvere i husflidshåndverk
Prosjekt «Bransjenettverk for tradisjonshåndverkere» blir administrert av Norsk håndverksinstitutt og Norges Husflidslag deltar i prosjektgruppa. Målet er å utvikle og formalisere et bransjenettverk for å jobbe med næringspolitiske saker for tradisjonshåndverkere.

Bunad og bærekraft, kurs for næringsdrivende bunadstilvirkere; det er gjennomført to samlinger med 10 deltagere. Skåppå Kunnskapspark er prosjektansvarlig. Norges Husflidslag er med i ressursgruppa sammen med representanter fra Studieforbundet kultur og tradisjon og Noregs Ungdomslag.

Strategisk mål 3: Vi skal styrke produksjon og salg av husflidshåndverk
Regionale fagdager for medlemmer i Norske Husflidhåndverkere, støttet av Husflidsfondet, har som mål å gi faglig påfyll, men også være en arena for samarbeid og nettverksbygging. I 2019 fikk Innlandet og Sogn og Fjordane støtte.

Produktutviklingskurset «Holdbare og gode produkter med identitet»; Det ble gjennomført 3 kurssamlinger i Trondheim for medlemmer i Norske Husflidhåndverkere, og det var 8 deltakere. Målet med kurset var å få fram nye håndverksprodukt i et moderne formspråk med forankring i tradisjonene våre. Kurset bestod av forelesninger, bedriftsbesøk, gruppearbeid og tilbud om individuell veiledning.

Fellesstand på Oslo Design Fair, landets største design- og interiørmesse, der 11 medlemmer av Norske Husflidhåndverkere deltok og stilte ut produktene sine. Temaet for årets messe var «Rethink» med bærekraftig fokus på materialvalg og design. Kostnadene for standen på Oslo Design Fair var i stor grad finansiert av midler fra Husflidsfondet. Standen ble godt besøkt og håndverkene meldte om godt salg.

Strategisk mål 4: Vi skal fremme produksjon og bruk av bærekraftige materiale
Identitet – Holdbart Håndverk 2019–2021; Produktutviklingskonkurransen «Identitet» har vært gjennomført annen hvert år fem ganger. I 2020 gjennomføres kampanjen/konkuransen «Identitet» på Instagram under emneknaggen #holdbarthåndverk. Med kampanjen «Holdbart Håndverk» ønsker vi å synliggjøre dyktige håndverkere, og skape interesse for holdbare håndverksprodukter. Kampanjen startet med en inspirerende seminardag på DogA der ulike foredragsholdere belyste tema som bærekraft, digital historiefortelling og nytenkning (43 deltakere).

7.1.3 Grensegang med en eventuell ny organisasjon

Norges Husflidslag vil være en naturlig samarbeidspartner for en ny organisasjon for næringsdrivende tradisjonshåndverkere.

Selv om en ny bransjeorganisasjon vil utfordre arbeidet med denne medlemsgruppa i Norges Husflidslag, stiller ikke Norges Husflidslag seg i veien om initiativet til å samle feltet lykkes, men vil tvert imot se hvordan organisasjonene kan samarbeide. Da spesielt for å utvikle eget arbeid for å styrke tradisjonshåndverket for flere målgrupper. Norges Husflidslag under-

streker også viktigheten av at en eventuell ansatt i en ny organisasjon har et nettverk å jobbe i, og vil kunne støtte den nye organisasjonen ved å tilby kontorlokale, eventuelt å være midlertidig prosjekteier i en oppstartsfase inntil fast drift er på plass. I dag er Norges Husflidslag samlokalisert med en rekke kulturvernorganisasjoner, hvorav flere er svært opptatt av, og avhengig av, tradisjonshåndverkere.

7.1.4 Viktigste tiltak for tradisjonshåndverkere neste femårsperiode

Ut fra prioritert tiltaksliste for tradisjonshåndverkerne (tabell 4), så Norges Husflidslag kartlegginga som svært interessant, men også veldig omfattende. Følgende områder vil laget prioritere de neste fem årene (ikke satt opp etter prioriteringsgrad):

Tiltak 1 og 10 Fritak/kultur moms for mva. for tradisjonshåndverk / Reparasjoner:

Her er det allerede lagt et grunnlag i rapporten om kultur moms for håndverkere (Oslo Economics 2015). Endring av avgiftsregler er svært vanskelig å få politisk gjennomslag for, men tiden er kanskje inne nå med større fokus på lokal produksjon, forbruk, osv.

Tiltak 2 Mer tradisjonshåndverk inn i grunnskolen:

Dette har vi allerede jobbet mye med både praktisk og politisk. Vi leverer høringer i alle relevante fag, og deltar i debatter og med kronikker og artikler både i eget og andre relevante tidsskrifter og medier.

Vi har flere regionale tiltak og et nettverk av fagkonsulenter i fylkene som er både pådrivere for og organisatorer for tiltak/tilbud.

Tiltakene 8 og 22 Kompetanseøkning på tradisjonshåndverk hos kunde/bestiller/offentlige myndigheter / Felles salgskanaler og «Showroom» for tradisjonshåndverk:

Dette vil vi fortsette å jobbe med ikke minst i de ulike regionene/fylkene. Henger sammen med satsningsområdet vårt Holdbart 2019 – 2022, og prosjekt #Holdbart Håndverk, digitale salgs- og formidlingsmetoder.

Tiltak 9 og 33 Mer praksis i videregående skole / Økonomifag inn i utdanningene:

Sammen begrunnelse som over. En av våre ansatte har til nå hatt en plass i faglig råd for håndverk, design og produktutvikling, som også har sittet i flere utvalg i Utdanningsdirektoratet, og er derigjennom med å utvikle nye læreplaner. For å kunne påvirke disse er det viktig å delta i planprosess, slik vi vil fortsette å gjøre framover.

Tiltak 12 Utvikle merkeordning for norsk tradisjonshåndverk:

Dette er et krevende område, og forutsetter flere sterke samarbeidsparter.

Tiltak 13 Etterutdanningskurs:

Norges Husflidslag holder mange kurs for håndverkere, både nasjonalt og regionalt, og vil fortsette med det framover. Er bl.a. medarrangør av Treseminaret på Hjerleid/Dovre. Vi samarbeider med Studieforbundet kultur og tradisjon om kursutvikling.

Tiltak 18 Styrke og synliggjøre formidling av faget i videregående utdanning (f.eks. utdanningsmesser):

Bl.a. planlegger vi og har konkrete avtaler om deltakelse på utdanningsmesser fra 2020/21.

Tiltak 21 Fagskoler for flere fag:

Vi har deltatt i utredningsarbeid for behovet for flere fag, fulgt opp med høringer, osv.

Tiltak 24 Tilrettelegging av arenaer for samarbeid og faglig utvikling:

Dette jobber vi kontinuerlig med. Fagdager, regionale kurs, produktviklingskurs m.m. Vi savner et punkt som omhandler promotering og markedsføring av faggruppene for å skape forståelse og anerkjennelse for disse i samfunnet. Dette handler om identitetsbygging, fellesskapsbygging, stolthet – innad i gruppen tradisjonshåndverkere.

Tiltak 30 Tilskudd for å veilede praksis til elever fra videregående skole:

Dette har vi påpekt i flere høringer og andre politiske dokument.

Tiltak 44 Være del av trepartssamarbeidet:

Norges Husflidslag er medlem av NHO, og har i dag en av våre ansatte i faglig råd i Utdanningsdirektoratet og vil fortsatt prioritere arbeidet for å kunne påvirke bl.a. fagplaner.

7.2 Handverkslaget, foreningen for tradisjonshåndverk

Handverkslaget, foreningen for tradisjonshåndverk²³ ble stiftet i april 2018 og har som formål «å fremme det tradisjonsbårne håndverket som kommer til uttrykk gjennom utøvelse av dette. Hovedoppgaven er å skape ett åpent og inkluderende fellesskap for utøvere og interesserte i tradisjonshåndverk. Vi skal være en pådriver for bevaring, formidling og utøvelse av alle former for tradisjonsbårene håndverk og enkeltteknikker i denne sammenheng.»

Årsmøtet 2020 vedtok følgende strategi: «Hovedoppgåva til Handverkslaget er å skapa ei ope og inkluderande fellesskap for utøvarar og interesserte i tradisjonshandverk og stimulera til samarbeid på tvers av enkeltfag og (faglege) organisasjonar. Laget skal vera ein pådrivar for bevaring, formidling og utøving av alle former for tradisjonsbore handverk og enkeltteknikkar i denne samanhengen. Organisasjonen vil streva etter å bli ein paraplyorganisasjon som kan vera ein politisk pådrivar for så vel einskildmedlemer som samarbeidsorganisasjonar innanfor alle former for tradisjonshandverk. Laget skal vidare arbeida for å styrkja rammevilkåra for tradisjonshandverk, og vera ein høyringsinstans for forvaltning og politiske prosessar som vedkjem vårt verkefelt.

For å styrkja rammevilkåra for tradisjonshandverk vil laget ta opp saker som gjeld økonomiske tilhøve, kompetansesikring og -heving så vel som lover og føresegrer som har noko å seia for handverket og for dei einskilde utøvarane.

Det er utøvarane som skal stå sentralt i organisasjonen. Laget skal gje ei stemme til utøvarar innan heile breidda av handverksfag, fagområde og teknikkar og skal søkja å gje uttrykk for grunnleggjande interesser alle desse utøvarane har felles, men også – så langt det har kapasitet

²³ <https://www.handverkslaget.no/om-oss/>, <https://www.facebook.com/HVLhandverkslaget/>

– ta opp saker som gjeld einskildgrupper og einskildområde. Såleis vil dei store faga, t.d. innanfor bygghandverk, gjennom si tyngde kunna bidra til å styrka dei små faga, dvs. fag med få utøvarar.

Med sitt særlege utgangspunkt som ein organisasjon som skal gje ei stemme til utøvarane vil laget finna sin plass innanfor eit mangfald av organisasjonar og ein mangslungen organisasjonskultur, og vil vera innstilt på samarbeid og samhandling med alle som vil vera med og bera fram felles interesser med tradisjonshandverkarane.

Laget vil tilby medlemskap til aktive utøvarar av handverksfag, men også til andre engasjerte personar som vil støtta opp om arbeidet ut frå ei interesse for handverket eller ei generell kulturverninteresse.»

Foreningen er en interesseorganisasjon der alle med interesse for tradisjonshåndverk kan være medlemmer. Det er opp til det enkelte medlem å velge om medlemmet vil være ordinært medlem eller støttemedlem. Ordinære medlemmer har rett til å stemme på årsmøtet og til å velges inn i styret. Støttemedlemmer har ikke rett til å stemme på årsmøtet eller velges inn i styret. Årsmøtet kan beslutte å utarbeide andre særskilte fordeler med fullt medlemskap, samt vedta retningslinjer for samarbeid og interaksjon med eventuelle, fremtidige samarbeidsorganisasjoner (f.eks. faglige håndverksorganisasjoner). Medlemskontingenten fastsettes av årsmøtet etter forslag fra styret.

Per januar 2020 har organisasjonen 190 medlemmer, også noen institusjonsmedlemmer. Styret jobber frivillig og ønsker ikke å øke medlemskontingenten. De vil heller søke midler for å øke aktivitetsrammen. De viser til at de har en del samarbeidspartnere som er sterkere organisasjoner og støtter dem på søknadsskriving og med politisk påvirkning, som Fortidsminneforeningen.

Styreleder viser til at de bygger en ny ideell organisasjon basert på frivillig innsats, hvor det er viktig at det er tradisjonsutøverne selv som har definisjonsmakta. Han sier det vil ta flere år å bygge og utvikle organisasjonen, som er avhengig av medvirkning og tilbakemelding fra medlemmene. Det er viktig for organisasjonen at den er grunnlagt på initiativ fra og styres av håndverkere. Styret er opptatt av at organisasjonen skal være åpen for alle og få bred representasjon inn i styret. De ønsker å være en organisasjon for alle tradisjonshåndverkere i Norge.

Foreningen vil være en møteplass for interesserte håndverkere, og arrangerer kurs og nett-kurs for å vise hva håndverkerne kan, og dele informasjon. Det har vært diskusjoner om organisasjonen ville bli en konkurrent til Fortidsminneforeningen²⁴. Det ble konkludert med at Handverkslaget representerer en annen gren av feltet som ønsker å ta vare på det gamle handverket, og ønsker å samarbeide for felles saker.

En lukket Facebook-gruppe (1760 medlemmer per mai 2020) hadde oppstart før stiftinga av organisasjonen og beskrives som «En gruppe som hadde som formål å opprette Handverks-

²⁴ Har som formål å arbeide for bevaring av vårt lands verneverdige kulturminner, samt å skape allmenn forståelse for verdien av disse.

laget, foreningen for tradisjonshandverk, denne ble opprettet i 2018. Dette er nå den offisielle facebook-gruppen for foreningen.»Her diskuteres, deles informasjon, fremmes kurs og spørres om råd. Her presenteres flere faggrupper (takgeometri, malergruppe, murergruppe). Gruppene er tenkt å ha flat struktur, men minst en gruppeadministrator. Det diskuteres hva som er rett plattform for gruppene.

Foreningen arrangerte sitt første praktiske kurs januar 2020, i takgeometri.

7.2.1 Grensegang med en eventuell ny organisasjon

Det er spilt inn at det er viktig at navn skiller seg klart fra eksisterende organisasjoner, slik at man forstår forskjellen på organisasjonene. Flere av medlemmene sier det er en svakhet for hele feltet om man ikke kan samle seg om en organisasjon med en felles stemme, og at det er interessant å jobbe videre i næringsretningen. Handverkslaget ser ikke på opprettelsen av en ny bransjeorganisasjon som en konkurrent, men en mulig samarbeidspartner. Det vil også være mulig å fusjonere i fremtiden, om organisasjonene ønsker det.

7.2.2 Viktigste tiltak for tradisjonshåndverkere neste femårsperiode

Handverkslaget er en ny organisasjon som er i oppstartfasen. Landsmøtet 2020 vedtok strategi, en handlingsplan for 2020–2025 og prioriterte oppgaver i 2020. Planene vil deles på lagets nye nettsider. Styret har diskutert prosjektets 45 tiltak (tabell 4) og viser til at mange av tiltakene er saker som vil være felles for både for interesseorganisasjoner og bransjenettverk. Dette vil kreve bygging av holdninger over tid og at de ulike organisasjonene står samlet i sakene. Prioriterte oppgaver til Handverkslaget i 2020 er å etablere lokallag, faggrupper og jobbe aktivt med å finne samarbeidspartnere. I tillegg har de et fokus på kurs og kompetanse og utarbeider maler og kriterier til kursene de arrangerer.

Hovedpunktene i handlingsplanen for kommende femårsperiode er

- «Å byggja ein effektiv og demokratisk organisasjon
- Å løfte handverket i status og omdøme
- Å sikra arbeid og kompetanse
- Å gje tradisjonshandverket god plass i utdanningssystemet
- Å bidra til forskning og utvikling
- Å etablere internasjonale kontaktar
- Å gjennomføre faglege samlingar»

7.3 Norsk håndverksinstitutt

Norsk håndverksinstitutt arbeider med å dokumentere, bevare og fremme tradisjonelt håndverk som kunnskap, kultur og yrke samt øke samfunnets kjennskap til og respekt for håndverkstradisjoner, i tråd med UNESCOs konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven. Håndverksregisteret²⁵ ble opprettet i 1987 på oppdrag fra Kulturdepartementet og Kunnskapsdepartementet, med hele landet som virkeområde. Etter hvert har flere oppgaver kommet til, slik at det har utviklet seg til det som i dag heter Norsk håndverksinstitutt.

²⁵ Håndverksregisteret var navnet på organisasjonen 1987-2001.

7.3.1 Registeret over håndverkere

Det nasjonale registeret over håndverkere, Håndverksregisteret²⁶ er en oversikt over utøvere innen tradisjonelle fag og teknikker. Registeret skal tjene flere formål:

- Markedsføringskanal for håndverkere
- Formidling av kontakt mellom mulige oppdragsgivere og håndverkere
- Nettverksbygging
- Verktøy for Håndverksinstituttet når vi skal finne tradisjonsbærere og fagpersoner til våre dokumentasjons- og opplæringsprosjekter
- Informasjon om lærebedrifter innen små håndverksfag

7.3.2 Dokumentasjons- og opplæringsprosjekter

Norsk håndverksinstitutt gjennomfører dokumentasjons- og opplæringsprosjekter, og bidrar til videreføring av tradisjonelle håndverk, med særlig vekt på kunnskap som står i fare for å bli borte.

Aktiviteten genererer et omfattende materiale i form av foto, video og tekst, der prosessen blir dokumentert. Det viktigste i prosjektene er likevel at fagpersonen tilføres kunnskap gjennom samhandling med en tradisjonsbærer, handlingsboren kunnskap. På denne måten føres kunnskapen videre til en ny generasjon håndverkere.

Norsk håndverksinstitutt har rundt 30 løpende prosjekter årlig innen de fleste fagområder. Prosjektene foregår hovedsakelig i Norge, men vi deltar også på internasjonale arenaer. En prosjektdatabase er søkbar på internett²⁷.

7.3.3 Sekretariatet for små og verneverdige fag (SSV)

SSV arbeider i hovedsak med fag som fører fram til svennebrev. Det kan være en utfordring å finne lærebedrifter i en del av fagene, og det er viktig at søker er sterkt motivert. Norsk håndverksinstituttets arbeid med de små håndverksfagene gjelder hele landet. SSV har mye kunnskap om de små håndverksfagene og kan;

- gi informasjon om fag og opplæringsmuligheter til utdanningsøkere og andre
- få ut informasjon til allmennheten om at fagene finnes
- vise til mulige lærebedrifter
- bistå med å finne prøvenemnder
- hjelpe lærebedrifter som søker etter lærlinger
- følge med i utviklingen innen fagene
- gi faglige innspill til utdanningsmyndighetene

7.3.4 Stipendiatorordningen for håndverkere

Den treårige stipendiatorordningen for håndverkere ved Norsk håndverksinstitutt legger til rette for å videreføre og utvikle forskjellige håndverksfag. Gjennom en praktisk tilnærming skal stipendiatene fordype seg i prosesser, problemstillinger og praksiser som er sentrale i tradisjonelt håndverk. To nye stipendiater ansettes hvert år, slik at det til enhver tid er 6 stipendiater. Målgruppen er erfarne håndverkere med fag-/svennebrev eller tilsvarende.

Stipendiatprosjektene krever prosjekter med god organisering og klare problemstillinger.

²⁶ <https://handverksinstituttet.no/Databaser/Soek-i-haandverksregisteret>

²⁷ <https://handverksinstituttet.no/Databaser/Soek-i-prosjektdatabasen>

I tillegg til selvstendig arbeid i verksted skal det formidles fra prosesser og resultater for andre, i form av tekst, foto, video eller opplæring. Prosjektet skal bidra til en generell kunnskapsutvikling innenfor stipendiatens fagfelt.

Stipendiatorordningen for håndverkere er en viktig anerkjennelse av håndverk som kunnskapsform, også på et høyere utøvende nivå.

7.3.5 Løfte håndverket

Med Løfte håndverket²⁸ har Norsk håndverksinstitutt som mål å knytte det mangfoldige håndverks-Norge sammen gjennom to samlinger i året for å løfte felles utfordringer. Løfte håndverket er et nasjonalt nettverk, interessefellesskap på tvers av faggrenser og en kommunikasjonskanal inn mot myndighetene. Det er en møteplass for både organisasjoner som arbeider med håndverk, og enkelthåndverkere.

Prosjektet med å etablere en ny bransjeorganisasjon er et godt eksempel på konkrete resultater av at feltet løfter i flokk gjennom nettverket Løfte håndverket. I tillegg var nettverket viktig for å få etablert stipendiatorordningen for håndverket som en fast ordning, og for å igangsette arbeidet med kulturmomms for håndverkere.

Norsk håndverksinstitutt arrangerer hver vår og høst Løfte håndverket-samlinger. Instituttet utnevner en ressursgruppe der medlemmene utnevnes for to år fra sentrale fagmiljø og enkeltstående håndverkere. Gruppen møtes to ganger i året og legger føringer for aktuelle tema og problemstillinger. Instituttet dekker reiseutgifter for møtene. I 2020 er det representanter fra Håndverkslaget, Norske Husflidhåndverkere, Norges Husflidslag, Norsk institutt for bunad og folkedrakt og Norsk håndverksinstitutt. En plass er ledig og ressursgruppa ønsker seg en representant fra samiske håndverkermiljøet.

Temaer som har vært løftet er blant annet; næringsutfordringer for tradisjonshåndverkerne, håndverksopplæring utover fag- og svennebrev, barn og håndverk, opphavsrett, kulturmomms for tradisjonshåndverkere, bransjeforening for tradisjonshåndverkere, håndverkspedagogikk, anbudsproblematikk, og spørsmålet om hvorfor vi egentlig trenger håndverk i vår tid.

Nettverket er åpent for alle interesserte.

7.3.6 Metodikkutvikling og UNESCOs konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven

Norsk håndverksinstitutt har en viktig rolle i oppfølgingen av UNESCOs konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven og er særlig opptatt av å fremme et helhetlig perspektiv på immateriell kulturarv.

Vi deltar aktivt i nasjonale, nordiske og internasjonale nettverk, der målet er å utveksle og diskutere metoder for vern av immateriell kulturarv. Et eksempel på dette er instituttets arbeid med websiden www.safeguardingpractices.com som synliggjør ulike erfaringer med vernepraksiser i Norden og i Baltikum.

²⁸ <https://handverksinstituttet.no/loefte-haandverket>

Norsk håndverksinstitutt er akkreditert som rådgivende NGO til UNESCO, og samarbeider med Kulturrådet om oppfølging av 2003-konvensjonen.

7.3.7 Grensegang med en eventuell ny organisasjon

Norsk håndverksinstitutt kan ikke ha en direkte rolle inn i en medlemsorganisasjon, men ønsker å være en samarbeidspartner for en ny organisasjon for yrkesutøvende tradisjons-håndverkere. De vil kunne støtte organisasjonen ved å tilby leie av kontorlokale, eventuelt å være midlertidig prosjekteier i en oppstartsfase inntil fast drift er på plass, samt gi sekretariatstøtte første året, dersom et interimsstyre ønsker det.

Norsk håndverksinstitutt ønsker en ny organisasjon for næringsdrivende tradisjons-håndverkere velkommen til en fast plass i ressursgruppa til Løfte håndverket-nettverket.

7.3.8 Viktigste tiltak for tradisjonshåndverkere neste femårsperiode

Ut fra prioritert tiltaksliste for tradisjonshåndverkene (tabell 4), pekte Norsk håndverksinstitutt på de tiltakene som instituttet ønsker å jobbe med de neste fem årene.

Tiltak 1 Fritak for mva. for tradisjonshåndverksprodukter tilsvarende kunst og kultur:

Håndverksinstituttet har, i samarbeid med Norges Husflidslag og Norske Kunsthåndverkere, laget et forprosjekt, der vi har sett på kulturmomms for tradisjonshåndverk (Oslo Economics 2015). Problemstillingen ble presentert for Finanskomiteen 23. oktober 2009, som en oppfølging av Kulturmommsutvalgets arbeid, og spørsmålet om merverdiavgift må utvides til også å omfatte små og verneverdige håndverksfag. Rapporten ble forelagt Kulturdepartementet for videre behandling, men de valgte å ikke ta saken videre. Likevel ligger rapporten der, som en mulighet det kan være gode grunner til å arbeide videre med.

Tiltak 2 og 9 Mer tradisjonshåndverk inn i grunnskole / Mer praksis i videregående skole:

Håndverksinstituttet gjennomfører årlig prosjekter der barn og unge er målgruppen. Tre prosjekter hvor vi har fokus på elever/lærlinger og til dels faglærere i den videregående skolen. I 2019 var det disse prosjektene:

Et prosjekt på Vestlandet «Tradisjonell bruk av planter og kjøtt med fokus på sau» er videreført og samlet flere klasser med lærere. Dette videreføres som et rent skoleprosjekt.

Det løpende prosjektet «Oppfølging av tidligere stipendiater» ble gjennomført med 2 uketilbud i klasser i den videregående skolen med faglærere til stede, 1 uke i smedfaget på Hjerleid og 1 uke i filigransfaget ved Plusskolen i Fredrikstad.

Prambyggerkurs i Risør over 3 dager for et utvalg ungdommer med lærere i forbindelse med trebåtfestivalen i Risør.

Tiltak 16 Stipend for reise og hospitering:

Gjennom Håndverksinstituttets opplærings- og dokumentasjonsprosjekter dokumenterer og viderefører vi tradisjonell håndverkskunnskap. Vi har hvert år rundt 25 løpende prosjekter

over hele landet, der håndverkere får mulighet til å utvikle egen kunnskap. I prosjektene bidrar instituttet med reisekostnader og en kompensasjon til håndverkerne som deltar, etter avtale.

I de fleste prosjektene er det en tradisjonsbærer og en fagperson som arbeider sammen over tid, mens andre prosjekter er samlingsbasert.

Tiltak 17 Stipendiatstillinger og arbeidsstipend:

Gjennom den treårige stipendiatordningen for håndverkere søker Norsk håndverksinstitutt å videreføre håndverkskunnskap på et høyt utøvende nivå. Det er per i dag 6 løpende stipendiater innen ulike fag og teknikker. I løpet av den neste femårsperioden har instituttet en ambisjon om å doble antall stipendiater til 12.

Tiltak 24 Tilrettelegging av arenaer for samarbeid og faglig utvikling:

Gjennom nettverket Løfte håndverket søker Håndverksinstituttet å knytte det mangfoldige håndverks-Norge sammen. Årlig gjennomfører vi to samlinger i Løfte håndverket, der relevante organisasjoner og enkelthåndverkere er invitert. Løfte håndverket søker å være nasjonal aktør for bredden av tradisjonelt håndverk faglig og geografisk, slik at vi kan være et talerør ovenfor myndighetene på vegne av nettverket. Fokus for Løfte håndverket er fag-, kultur- og næringspolitiske saker. Gjennom en ressursgruppe bestående av enkelthåndverkere og representanter fra Norges Husflidslag og Håndverkslaget sikrer vi god forankring. Både rapporten Kulturmoms for håndverkere og prosjektet Bransjenettverk er resultater av initiativ kommet gjennom Løfte håndverket.

7.4 Bygningsvern – Museumsnettverk for tradisjonshåndverk

Nettverket hadde 23 medlemsmuseer i 2019. Formålet er å være en møteplass for å bli kjent, diskutere bygningsvern/håndverk og dele erfaringer. Nettverket arrangerer nettverks-samlinger med foredrag av nettverksmedlemmer og andre. I 2019 var det over 70 deltagere fra 16 museer i tillegg til deltagere fra 4 andre institusjoner. Nettverket utvikler prosjekt og søker om prosjektmidler innen relevante tema, for eksempel håndverksforskning (HårF) eller konsekvenser av klimaendringer for museene. Deltakende medlemsmuseer får så utdelt prosjektmidler.

Resultatene av nettverket er evaluert til å senke terskelen for å ta kontakt på tvers og stimulerer kontakten mellom museene både formelt og uformelt. Nettverket har iverksatt flere viktige prosjekter innenfor bygningsvernfeltet og bygger opp forståelse for at håndverkerne er hovedpersoner i forskningsprosjekter og dokumentasjon av museumsbygningene, med en spisskompetanse med stor verdi for museer og bygningsvern generelt. Nettverket anser involvering av håndverkere i forskning som et stort og viktig steg framover i profesjonen.

Nettverket ønsker en ny organisasjon for yrkesutøvende tradisjonshåndverkere velkommen og er åpne for samarbeid. Eksempler på samarbeid kan være mål om en egen fagutdanning for restaureringshåndverkere som definerer krav til kompetanse, mål om en utdanning i tradisjonelt bygghåndverk, å øke bevisstheten om restaureringsprinsipp og kompetanse-

krav hos bestillere, og å utvikle minimumskrav for restaurering (eks. tilstandsvurderinger i søknader, krav om utdanning for offentlig støtte, kunnskap om hvor man får rett kompetanse, krav om rett kompetanse i anbud/bestilling, definere ord og faguttrykk, regelverk for kompetanse/utdanningskrav for offentlige bygg m.m.).

7.5 Kan eksisterende organisasjoner få rollen å representere yrkesutøvende tradisjons-håndverkere?

Bygningsvern – Museumsnettverk for tradisjonshåndverk og Norsk håndverksinstitutt er ikke medlemsorganisasjoner, men samarbeider med håndverkere, miljøer og organisasjoner i feltet. Norges Husflidslag har lenge bidratt til å jobbe for bedre forhold for næringsdrivende tradisjonshåndverkere og Handverkslaget har også planer om å jobbe innenfor flere av tiltakene som de utøvende tradisjonshåndverkerne har spilt inn som viktige.

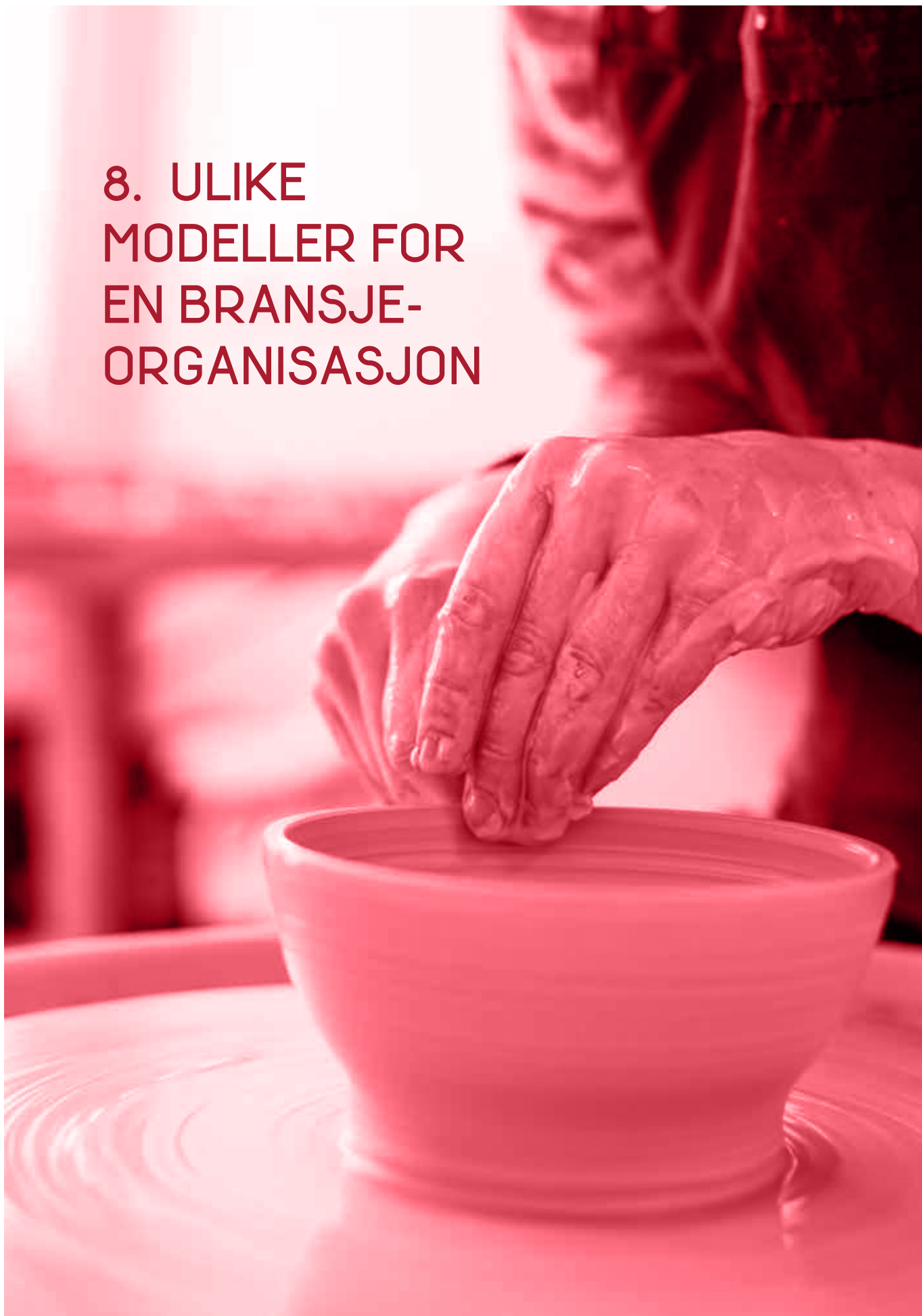
Norges Husflidslag er en etablert organisasjon som har flere fast ansatte og noen av dem jobber spesielt med næringsfokus. Andelen næringsutøvende medlemmer utgjør mindre enn 1 % av medlemsmassen, så denne gruppen er avhengige av at hobbymedlemmene støtter næringsfokus. Næringsmål har i lang tid vært gitt prioritet, og er et av flere fokus som er vedtatt av styret og landsmøtet. Norske Husflidhåndverkere har ikke vedtektsfestet styreplass, men har normalt en representant i styret. Det er regionlagene som har stemmerett på landsmøtet i Norges Husflidslag. Arbeidsutvalget i Norske Husflidhåndverkere sier det ofte er vanskelig å fylle opp plassene i regionstyrene. Medlemsorganisasjonens husflidsformål gjør det vanskelig å motivere til medlemskap fra andre fagområder av tradisjonshåndverk.

Ut fra formålene til Handverkslaget, foreningen for tradisjonshåndverk, kan den relativt unge organisasjonen være organisasjonen for næringsdrivende tradisjonshåndverkere. Medlemsmassen på 190 velger selv om de er hovedmedlem med stemmerett på årsmøtet, og styret jobber ut fra frivillig innsats. Foreningen har ikke oversikt over hvor mange medlemmer som er næringsdrivende, men det er viktig for organisasjonen å være åpen for alle som er interessert i håndverk. I en Facebook-undersøkelse og diskusjon februar-mars 2020 ble det bedt om tilbakemelding på om medlemmene ønsket en ny frittstående bransjeorganisasjon. Styret lukket undersøkelsen 11. mai med beskjed om at de ville komme tilbake til saken. Da hadde 58 stemt på «Det er viktigere å arbeide videre med å styrke Handverkslaget, foreningen for tradisjonshåndverk», 7 på «Vi trenger en egen frittstående bransjeorganisasjon for tradisjonshåndverkere i tillegg til HVL» og 3 på «En bransjeorganisasjon bør i tilfelle implementeres i Husflidslaget og HVL».

Tilbakemeldingene fra informanter, gjestebudene og nettundersøkelsen er at de næringsdrivende tradisjonshåndverkerne har behov for å selv styre en organisasjon som har hovedfokus på næring med yrkesutøvere som medlemsgruppe. En liten andel av respondentene i nettundersøkelsen oppgir medlemskap i disse organisasjonene (se vedlegg V), og er stort sett positive til medlemskap i ny organisasjon: 9 % fra Handverkslaget (20 ja, 5 vet ikke, 3 nei), 7 % fra Norske Husflidhåndverkere (9 ja, 13 vet ikke, 0 nei) og 3,5 % fra Norges Husflidslag (7 ja, 3 vet ikke, 0 nei).

” viktig med en organisasjon for de som driver næring, ikke hobby

8. ULIKE MODELLER FOR EN BRANSJE- ORGANISASJON

En medlemsorganisasjon kan være en del av trepartssamarbeidet enten på arbeidsgiver- eller på arbeidstakersiden (se eksempler i vedlegg V). Derfor har vi i prosjektet hentet inn informasjon fra noen organisasjoner som kan representere mulige organisasjonsmodeller for en ny organisasjon for tradisjonshåndverkere. Organisasjonene ble først valgt ut fra ønsket om en bransjeorganisasjon på arbeidsgiversiden. Men etter hvert som prosjektet utviklet seg, og vi fikk ny kunnskap, valgte vi å sondere bredere. Etter tilbakemeldinger fra organisasjonssida og fra flere tradisjonshåndverkere, valgte vi også å undersøke mulighetene for å organisere en bransjeorganisasjon i en arbeidstakerorganisasjon, ut fra tanken at det lønner seg å være med i en større organisasjon for å jobbe med de mer generelle tiltakene som gjelder større grupper i næringslivet. Alternativt kan det dannes en frittstående interesseorganisasjon som jobber for å fremme felles interesser innenfor egne rammer. Organisasjoner som har vært spilt inn, av prosjektgruppa eller andre, som muligheter/eksempler har vært kontakta og beskrives her.

8.1 Arbeidsgiverorganisasjon

Bransjeforeninger kan være organisert under landsforeninger som er organisert under hovedorganisasjonen. Som en del av hovedorganisasjonen blir man en formell del av trepartssamarbeidet, og kan få representanter inn i f.eks. faglig råd som fastsetter fagplaner. Dette var utgangspunktet for initiativet til en bransjeorganisasjon for næringsdrivende tradisjonshåndverkere. Det har underveis i prosjektet blitt klart at man kan delta i utdanningsspørsmål uten å være direkte med i trepartssamarbeidet, slik som Norske Kunsthåndverkere (NK) og Norske Billedkunstnere (NBK), som har formelle posisjoner i utvalg og juryer uten at medlemmene også er enkeltmedlemmer i en hovedorganisasjon.

En bransjeforening vil være tettere på medlemmene, kan arrangere nettverksmøter, kurs osv., i tillegg til å drive interessepolitikk og følge med på hva som skjer i faget og fagutdanningene. Forutsetningen for å kunne være tilknyttet en hovedorganisasjon som bransje, er å være mange nok til å være representative og ha tilstrekkelig betalingsevne til bransjefellesskapet. Eventuelt må man ha en annen finansiering i tillegg til betaling til landsforening og hovedorganisasjon. For å representere et felt, bør man ha minst en full stilling til å være talsperson med faglig innsikt i bransjen. Innflytelse og makt følger størrelse. Basert på tidligere erfaringer og historikk virker det per i dag som det ikke er interesse for denne løsningen, verken hos tradisjonshåndverkerne eller arbeidsgiverorganisasjonene, som peker på utfordringer med så små bedrifter/enkeltpersonforetak kontra deltakelse i organisasjoner som NHO og Virke.

8.1.1 NHO Service og Handel

Merethe Britt Sunde fra NHO Service og Handel deltok i arbeidsgruppa for å utrede bransjeorganisasjon for tradisjonshåndverkere 2015–2018 grunnet hennes rolle som tidligere direktør for NHO Håndverk og dermed sekretariat for Tekstilhåndverkerne. I NHO Håndverk eksisterte spor av 42 ulike håndverksfag hvorav noen var egen bransje (Tekstilhåndverkerne og frisørene) men flere bransjer hadde meldt seg ut ettersom NHO (mororganisasjon for landsforeningen NHO Håndverk) krevde individuelle medlemskap. NHO Håndverk var i 2014 nær konkurs og ble slått inn i NHO Handel og i 2018 slått sammen med NHO Service, nå NHO Service og Handel som representerer over 100 000 årsverk. Håndverksfagene ble stadig færre. Allerede da NHO Håndverk eksisterte så man at å løfte problemstillingene til gruppen krevde mer enn hva organisasjonen er rigget for.

Tekstilhåndverkerne er ikke lenger en aktiv gruppe. Det er ikke foretatt noen opptelling av andre virksomheter som har tradisjonshåndverkstilslutt, men Norges Husflidslag og Norsk Flid er også medlemmer innunder bransjen handel. NHO Service og Handel dekket frem til 2019 kostnadene ved at gruppa var representert i Utdanningsdirektoratets faglige råd ved Norges Husflidslag (i dag påkostes dette av Norges Husflidslag).

Finansieringsformen i NHO Service og Handel forutsetter at bransjer eller underbransjer er i stand til å dekke lønn og kontorkostnader for en egen fagsjef/bransjedirektør i tillegg til at medlemmene betaler kontingent til NHO Service og Handel og til NHO. Bransjedirektøren finansieres enten gjennom en egen bransjekontingent eller gjennom eksterne midler (støtte) eller – som er normen i de andre bransjene – gjennom Opplærings- og Utdanningsmidler (innbetales av tariffbundne medlemmer til LO/NHO-fond som igjen utbetales forholdsmessig til landsforeninger og fordeles til bransjeforening).

Sunde understreket viktigheten av å danne en bransjeorganisasjon – uavhengig at eventuell tilslutning til NHO-fellesskapet – da man ikke får gjennomslag uten en samlet stemme. Sundes oppfatning har vært at likeartede tradisjonshåndverk bør sammenslutte seg, og deretter ta stilling til om de vil være del av en større landsforening. Hvorvidt NHO/NHO Service og Handel er rette sted, må på sikt bestemmes demokratisk av sammenslutningen.

En bransjetilknytning til NHO/NHO Service og Handel vil i tillegg til bransjefinansiering forutsette enkeltmedlemsskap for hver bedrift til kr 4 000 per år, høyere hvis AS og flere ansatte, lavere hvis gründervirksomhet. Medlemskap gir fordeler som advokathjelp, rådgiving, rabatterte kurs, økonomiske fordeler (forsikring og forvaltningskostnader ift. pensjon), innkjøpsordninger, arrangementer og påvirkningsmuligheter i politiske saker. Sunde presiserte at det å ha likeartede interesser er forutsetningen for å ha politisk påvirkningskraft, og at dette må være hovedmålet for tradisjonshåndverkerne må være at man får et felles mandat og kan ha en felles stemme.

8.1.2 Byggmesterforbundet, Byggenæringens Landsforening, NHO

Byggmesterforbundet²⁹ er en åpen organisasjon som tilbyr mange kurs, også for ikke-medlemmer. Tradisjonshåndverkere er en gruppe som ikke har nærmest forhold til NHO. For å fange opp denne problemstillingen har Byggmesterforbundet vedtatt at enkelt-personforetak inkludert en lærling kan være medlem uten å betale medlemskap i NHO. NHO sentralt er ikke glad for denne løsningen, men lever foreløpig med det. Interessene mellom de bransjeforeninger som er tilsluttet Byggenæringens Landsforening er ikke så sammenfallende som når landsforeningen starta. Det er klare felles interesser på arbeidsgiverbiten, men det er utfordringer med spissing av bransjepolitikken. Ønsker å etablere Landsforening for bygghåndverksfag og ønsker da å utvide medlemsgruppen også med malere, murere og andre bygghåndverksbransjer/-grupperinger hvis det er interesse for det.

8.1.3 Norske Trevarer

Foreningen³⁰ er tilsluttet Byggenæringens Landsforening og er for bedrifter i bygge- og Innredningsindustrien. Formålet er å ivareta medlemmenes felles interesser, inkludert

²⁹ <https://www.byggmesterforbundet.no/>

i) økonomiske, faglige og juridiske spørsmål, ii) næringspolitiske spørsmål, iii) fremme et godt og kollegialt samarbeid mellom medlemmene og mellom medlemmene og de ansatte, og iv) bidra til å styrke bransjen.

De representerer nærmere 300 selvstendige bedrifter, 4 500 medarbeidere, 8 milliarder i omsetning og 170 lærlinger. Det er to typer medlemskap, aktivt for produsenter og assosiert for leverandører til bransjen. Det er 11 lokalforeninger.

8.1.4 Virke

Virke var interessert i å finne en løsning innenfor deres system. Detaljert/spesifikt interessepolitisk arbeid handler om antall medlemmer. Noen bransjer har sponsorer i tillegg til kontingent for å få større påvirkning, som f.eks. reiselivs- og gravferdsbransjen. Enkelte medlemmer betaler høyere kontingent, eller sponser spesifikke utredninger. Det ble anbefalt at hele feltet går sammen og finner fellesnevnerne å samle seg om. Småbedriftene vil ha mye felles med andre småbedrifter og Virke jobber på tvers i disse sakene. Minstekontingent er kr 6 700 per år.

8.1.5 Oslo Håndverks- og Industriforening

Den næringspolitiske interesseorganisasjonen for håndverk og industri i Oslo ble spurt om det kunne være aktuelt å utvide til en landsdekkende organisasjon, slik som Stockholms hantverkarna i Sverige, men de svarte at dette lå utenfor deres vedtekter og virkeområde.

8.1.6 SMB Norge (tidligere Norsk Bedriftsforbund)

SMB Norge³¹ er en partipolitisk uavhengig og tverrfaglig organisert interesseorganisasjon. Formålet er å arbeide for bedre rammebetingelser for små og mellomstore bedrifter. SMB Norge ble etablert i 1992 som en motvekt til de store arbeidsgiverorganisasjonene og byttet navn i 2019. Organisasjonen har ca. 5000 medlemsbedrifter over hele landet. Flertallet av medlemsbedriftene er små og mellomstore bedrifter, og ca. halvparten har inntil fem ansatte. Bedriftene sysselsetter i overkant av 25 000 arbeidsplasser. De største bransjene er bygg/anlegg, varehandel, helse, industri og faglig-teknisk tjenesteyting. SMB Norge er organisert i seks regioner som har eget regionstyre, samt lokallag. Forbundet arbeider for å påvirke næringspolitikken til det beste for små og mellomstore bedrifter, og driver også nettsiden www.dinbedrift.no. Landsmøtet vedtar næringspolitisk program³² hvert andre år og har for 2019–2021 fokus på temaene skatt, rettigheter, behov for lærlinger og fagkompetanse, arbeidsliv, sykelønn og samarbeid, offentlig anbud, og hele landet. Noen av resultatene SMB Norge har oppnådd er momsrapportering en gang i året for bedrifter med under en million i omsetning, svangerskaps- og foreldrepenger for selvstendige næringsdrivende, og fjerning av revisorplikten for mindre aksjeselskaper.

Medlemskap krever et organisasjonsnummer og kontingenten er gradert etter antall ansatte fra kr 3 100 for opptil ett årsverk, og kr 5 000 for to til fem årsverk osv. Det er også mulig å forhandle avtaler om kollektivt medlemskap for foreninger, der det er mulig å forhandle lavere oppstartkontingent ut fra gruppens betalingsevne. Ordinær pris ved kollektive avtaler er kr 1 800 per medlem. Dvs. hvis foreningen som melder alle sine medlemmer kollektivt har

³⁰ <https://www.norsketrevarer.no/>

³¹ https://no.wikipedia.org/wiki/SMB_Norge

³² <https://www.dinbedrift.no/naeringspolitisk-program/>

100 medlemmer vil det koste totalt kr 180 000 per år. En kollektivgruppe som meldte seg inn, Tatovørlauget NÅL, var 18 medlemmer ved innmeldingen og hadde da forhandlet seg til en årskontingent på kr 1 000 per medlem. Ca. en uke etter etableringen telte de over 30 medlemmer. Felles for mange kollektive medlemmer er at foreningene har fra ingen til tre ansatte i administrasjonen, og for de minste bidrar administrasjonen i SMB Norge sentralt med f.eks. fakturering.

Medlemskapsfordeler inkluderer f.eks. gratis juridisk rådgivning, skreddersydde forsikringsløsninger, nyttige verktøy, lobbyrådgivning, relevante kurs og møteplasser.

8.1.6.1 Hvilke tiltak kan SMB Norge bidra til?

Ut fra tradisjonshåndverkernes innspilte tiltak i nettundersøkelsen (tabell 4), vil et personlig medlemskap i SMB Norge bidra til å løse eller støtte jobben med 29 av tiltakene: Tiltak 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9,10,11, 12, 13, 14, 19, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 31, 32, 33, 34, 40, 41, 42, 43, og 45.

SMB Norge kan bidra til gratis lobbyrådgivning til alle politiske saker.

SMB Norge jobber langsiktig etter næringspolitisk program og etter dagsaktuelle saker for småbedrifters rettigheter. Det næringspolitiske programmet behandles på kongressen. Her kan kollektive medlemmer også komme med innspill.

SMB Norge arrangerer webinarer og kurs rundt i landet og kan tilpasse kurs etter behov, f.eks. holder advokatene kurs og veiledning i kontrakter.

SMB Norge tilbyr forsikringer.

SMB Norge gir juridisk rådgivning og kan gi støtte i lønnsforhandlinger.

8.1.7 LO Selvstendig³³ er et samarbeid mellom LO-forbund som organiserer selvstendig næringsdrivende. De jobber for å skape økt trygghet gjennom gode medlemsfordeler og nyttige verktøy for medlemmene. I møte vurderer de flere av de innspilte tiltakene som aktuelle saker de arbeider med. De foreslår at en slik gruppe kunne være et utvalg eller et samarbeid, framfor et eget forbund. Alternativt kunne kanskje medlemskap i Fellesforbundet passe bedre. De har medlemmer som er «litt annerledes» inkludert gullsmeder, snekkere, grafikere, Foodora osv. Aktualiteten er også avhengig av om det er flest enkeltpersonforetak og ansatte, da bedriftsledere kan gi utfordringer siden LO alltid vil bistå arbeidstakere. Videre kan Creo passe denne gruppa bedre, da de har lang erfaring med frilansere.

8.2 Arbeidstakerorganisasjon

Et alternativ er å ta del i trepartssamarbeidet gjennom en arbeidstakerorganisasjon. Den største ansattgruppa er nok i museene. Museumsansattes forening (MAF), tilsluttet Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund (YS) gjennom STAFO, organiserer medlemmer som har arbeidsforhold til museum eller tilsvarende institusjon. Denne foreningen vil ikke være relevant for hoveddelen av tradisjonshåndverkere. Et annet forbund, Creo – forbundet for kunst og

³³ <https://www.lo.no/hva-vi-gjor/lo-selvstendig/>

kultur, har vedtekter som ser ut til å passe tradisjonshåndverkerne og sammensetningen i gruppen godt. Det er ikke kommet inn forslag på andre relevante arbeidstakerforbund.

8.2.1 Creo – forbundet for kunst og kultur

Creo er et av 24 landsomfattende forbund tilsluttet Landsorganisasjonen i Norge (LO). Med over 9000 medlemmer er Creo Norges største kunstnerorganisasjon med regionlag. De har som formål å ivareta medlemmenes faglige, økonomiske, sosiale og kunstneriske interesser. De arbeider for å sikre medlemmene sine bedre lønns- og arbeidsvilkår, enten de er arbeidstakere eller selvstendig næringsdrivende. De jobber for å påvirke den kultur- og utdanningspolitiske utviklingen og arbeider for økt forståelse for kunstnerens betydning i samfunnet til bl.a. bedre virkemiddelapparat for små/mellomstore virksomheter og enkelt-personforetak innen kulturnæring.

Creo har tariffavtaler med aktuelle arbeidsgivere både i offentlig og privat sektor. For næringsdrivende/frilans gir de nyttig informasjon, veiledning og bistand for dine arbeidsforhold. Creo utarbeider anbefalte minstesatser og timesatser for næringsdrivende basert på de summene man vil kunne legge til grunn hvis man utfører tilsvarende type arbeid i egenskap av lønns-mottaker. De har også kalkulert påslaget næringsdrivende bør beregne i tillegg til beløpet man ville fått som lønsmottaker for å kompensere for rettighetene en lønsmottaker har, f.eks. feriepenger, høyere trygdeavgift, yrkesskadetrygd og andre yrkesrelaterte forsikringer og administrasjon av virksomheten.

8.2.1.1 Medlemskap

Alle som har inntekt fra utøvende eller produserende kunstneriske eller kunstpedagogiske yrker eller virksomheter med tilknytning til dette kan bli medlem i Creo³⁴. Creo er ingen paraplyorganisasjon og organiserer enkeltpersoner, ikke bedrifter. Det er utøverne som har kunnskapen, ikke bedriften. Creo representerer arbeidstakere/oppdragstakere. Ledere kan være medlem, men vil ikke ytes bistand i sin rolle som arbeidsgiver/oppdragsgiver.

Som medlem får du blant annet gratis juridisk rådgivning, juridisk bistand, kurs og konferanser, søknads- og kontraktshjelp og skatteveiledning³⁵. Ulykkes-, ansvars- og innbo-forsikring er inkludert i medlemskapet. Det er flere frivillige forsikringsordninger som bl.a. reiseforsikring og gunstig privatrettslig advokatforsikring. Det er rabattavtaler på bl.a. regnskapstjenester, regnskapsprogram, regningsprogram, trykking av plakater og flyers, bistand til PR, presselansering, kurs i sosiale medier, pressemeldinger eller kontakt med redaksjoner. Medlemmer har også tilgang til en rekke forsikringer og rabattordninger gjennom Creos medlemskap i LO/LOfavør. Creo hjelper med innkreving av honorar. Creo har kompetanse på opphavsrett og plagiat.

Organisasjonen har hele tiden vært åpen på hvem som kan tas inn som medlemmer, og har på tross av det tidligere navnet Musikernes fellesorganisasjon hatt en økt vekst fra 6000 til 9000 medlemmer. Det har hele tiden vært ulike medlemskategorier, selv om hovedandelen er musikere, bl.a. dansere, dirigenter, inspisienter, kritikere, musikkterapeuter, pedagoger, produsenter, scenografer, sufflører, teknikere og utøvende musikere. Organisasjonen ønsker

³⁴ https://creokultur.no/wp-content/uploads/2019/07/Ny_Creo-vedtekter-vedtatt-av-Landsm%C3%B8tet-20181.pdf

³⁵ <https://creokultur.no/medlemsfordeler/>

å bli større. Det foregår en prinsipiell diskusjon rundt nye potensielle medlemsgrupper som f.eks. ulike aktører i motebransjen og tradisjonshåndverkere. Forbundsstyret vil bygge opp kompetanse på feltene om de vedtar nye medlemsgrupper. Som enkeltmedlem kan alle som driver med skapende og utøvende kunst og kultur melde seg inn. Det er administrasjonen som godkjenner nye medlemmer etter vedtektene.

8.2.1.2 Hvilke tiltak kan Creo bidra til?

Ut fra tradisjonshåndverkernes innspilte tiltak i nettundersøkelsen (tabell 4), vil et personlig medlemskap i Creo bidra til å løse eller støtte jobben med 10 av tiltakene:

Tiltak 4/ 34 Arbeidslivsrettigheter (pensjon, permisjon, sykemelding) / Veiledning om pensjonsordninger

Creo jobber politisk for at medlemmene skal ha best mulig rammevilkår.

Creo gir informasjon, veiledning og bistand i ditt arbeidsforhold og i spørsmål om dine arbeidsvilkår.

Creo gir informasjon om frivillig sykepengeforsikring og frivillig yrkesskadetrygd for næringsdrivende og frilansere.

Tiltak 14 Kurs i å drive småbedrift (økonomi, markedsføring og byråkrati)

Creo gir tilgang til informasjon, veiledning og bistand i dine arbeidsforhold for deg som er næringsdrivende/frilanser.

Creo gir skatteveiledning for medlemmene via kurs og seks e-bøker med årlige oppdateringer (Skatt, Næringsoppgaven, Lønn, frilans, næring: Hva er best – når?, Sykepenger og trygd i småbedriften, Moms – ikke moms?, Beste selskapsform: Fordeler og ulemper).

Creo har rabattavtaler, f.eks. økonomi- og regnskapstjenester, regnskapsprogram, regningsprogram, bistand til PR, og trykking av plakater.

Tiltak 19 Anbefalte minstesatser for næringsdrivende

Creo arbeider for å sikre medlemmene sine bedre lønns- og arbeidsvilkår, enten de er arbeidstakere eller selvstendig næringsdrivende.

Creo har utarbeidet anbefalte minstesatser for frilansere og næringsdrivende.

Tiltak 23 Forsikringsordninger

Forsikringer inkludert i medlemskapet: Ulykkesforsikring, Ansvarsforsikring, Innboforsikring, Grunnforsikring.

Creo er med i LOfavør og har en rekke forsikringsordninger spesielt tilpasset medlemmenes behov. Forsikringer du har tilgang til som medlem er bl.a. reiseforsikring og privatrettslig advokatforsikring.

Tiltak 29 Juridisk rådgivning og advokatbistand

Creo gir gratis juridisk rådgivning og advokatbistand i jobbrelaterte forhold.

Creo har kompetanse på opphavsrett og plagiat.

LOfavør advokatforsikring sikrer det privatsrettslige plan.

Tiltak 36 Tariff

For ansatte har Creo tariffavtaler med aktuelle arbeidsgivere både i offentlig og privat sektor, inkludert Landsoverenskomst for museer og andre kulturinstitusjoner.

Tiltak 43 Kurs i søknadsskriving

Creo arrangerer kurs i søknadsskriving for å søke pengestøtte.

Tiltak 44 Være del av trepartssamarbeidet

Creo er et landsomfattende forbund tilsluttet Landsorganisasjonen i Norge (LO) på arbeidstakersiden. Creo arbeider for å sikre medlemmene bedre lønns- og arbeidsvilkår, enten de er arbeidstakere eller selvstendig næringsdrivende.

Tiltak 45 Søknads- og kontraktshjelp

Creo tilbyr gratis gjennomgang av alle typer jobb-relaterte avtaler før avtalen eventuelt undertegnes. Dette kan f.eks. gjelde arbeidsavtaler og bistand til konkrete avtaleforhandlinger ytes etter behov, og i den utstrekning Creo har kapasitet.

Creo hjelper med innkreving av honorar.

8.2.1.3 Mulighet for faglig sammenslutning i Creo? Uavklart mulighet

Etter vedtektsendring i 2018 kan det opprettes landsomfattende faglige sammenslutninger for medlemsgrupper som ikke har felles arbeidsplass og/eller er frilansere/selvstendig næringsdrivende med felles faglig interesse. Et eksempel er Norske Scenografer i Creo og Norske Dramaturger i Creo som arbeider for medlemmenes sosiale, økonomiske og faglige rettigheter. Gruppen må som hovedregel ha over 30 enkeltmedlemmer i Creo og velger et styre. En faglig sammenslutning for tradisjonshåndverkere vil kun være for yrkesutøvende/næringsdrivende medlemmer. I tillegg til enkeltmedlemsfordelene, vil man kunne jobbe med næringspolitiske saker og kan søke prosjektmidler. Per i dag er det ikke noe økonomi inne i faglige sammenslutninger fra Creo sin side. Årsmøtet i den faglige sammenslutningen kan vedta egen kontingent til drift. Egne prosjektmidler, støtteordninger og kontingent kanaliseres direkte til styret i sammenslutningen. Forbundet kan fasilitere faglige sammenslutninger gjennom å bl.a. få ut medlemslister, sende ut målrettet informasjon til målgrupper, og føre prosjektrekneskap. Dette vil lette en oppbygging av organisasjonen sammenlignet med å starte en bransjeorganisasjon utenfor Creo. En faglig sammenslutning er underlagt forbundsstyret, som gjør endelige vedtak etter forslag, og kan delegere forhandlinger til styret i den faglige sammenslutningen.

En eventuell faglig sammenslutning for tradisjonshåndverkere kan videre ha en underoppdeling, f.eks. instrumentmakerne som har en sammenslutning, tekstilhåndverkerne/håndveverne, restaurering/håndverkerne osv., kan organisere seg med representanter i den faglige sammenslutningen.

Muligheten for en faglig sammenslutning for tradisjonshåndverkerne i Creo avhenger av forbundsstyrets vedtak om nye potensielle medlemsgrupper. Politiske ledelse er positive til utvidelsen, men saken er ikke avklart per mai 2020.

8.3 Interesseorganisasjon utenfor trepartssamarbeidet

Som en frittstående frivillig medlemsorganisasjon kan man danne en demokratisk organisasjon og jobbe for felles interesser. Organisasjonen kan fortsatt kalles en bransjeorganisasjon men vil stå utenfor det formelle trepartssamarbeidet mellom arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjonene. Dette utelukker ikke at man kan få tildelt/delegert mandat fra myndighetene eller tildelt representasjon, om det er enighet om det. Noen organisasjoner som kan være modeller presenteres kort her. Handverkslaget og Norges Husflidslag inkludert Norske Husflidhåndverkere er presentert i kapittel 7.

8.3.1 Norske Kunsthåndverkere (NK)

Organisasjonen³⁶ er for profesjonelle kunsthåndverkere, er partipolitisk uavhengig og har som formål å ivareta medlemmenes faglige, ideelle og økonomiske interesser og å fremme og utvikle kunsthåndverksfeltet. Opptak gjøres etter utdanning eller juryering og medlemskap koster kr 2 350 i 2019. De har ca. 930 medlemmer, og er organisert med et styre og syv regionlag. Landsmøte er organisasjonens høyeste organ. Norske Kunsthåndverkere arbeider for å styrke kunsthåndverkeres virke og synliggjøre samtidskunsthåndverk nasjonalt og internasjonalt. Aktivitetene inkluderer å produsere Årsutstillingen og andre formidlingsprosjekter, utgi tidsskriftet Kunsthåndverk, innstille til statlige stipendordninger og drive politisk påvirkningsarbeid. Norske Kunsthåndverkere mottar statlig driftstilskudd for formidling og stipendforvaltning. Norske Kunsthåndverkere eier tre aksjeselskap: Norwegian Crafts og galleriene Format (Oslo) og KRAFT (Bergen). Medlemsfordeler inkluderer gratis portfolio i Norske Kunsthåndverkeres kunstnerregister, ukentlige nyhetsbrev inkl. utlysninger, Tidsskriftet Kunsthåndverk i posten, tilgang til Kunstnerforsikringen, juridisk og økonomisk veiledning, gratis inngang ved en rekke museer og kunsthaller, fagseminarer, workshops, medlemsrabatt på kunstmateriell, trening, hotell m.m.

Elleve av tradisjonshåndverkerne som tok nettundersøkelsen oppga medlemskap i Norske Kunsthåndverkere.

8.3.2 Sámiid Duodji

Landsorganisasjonen Sámiid Duodji ble stifta i 1979 og er gjennom sine medlemmer den største og mest representative duodjiorganisasjonen i Norge³⁷. Organisasjonen er inndelt i regioner. Formålet er å arbeide for å bedre duodjiutøvernes rammebetingelser, for å ivareta duodjis særegenhet, og å fremme samisk duodjifaglig, kulturelt, sosialt og økonomisk. Organisasjonen vil være en pådriver for utvikling av kulturbærende og næringsrettet duodjivirksomhet. Samisk duodji inkludert hobby- og fritidsmedlemmer, og medlemskategorier er duodjeutøvere som står i duodjiregisteret, bedrifter, ansatte, ungdom, pensjonister og familier. Enkeltpersoner som er tilsluttet organisasjonens regioner kan bli medlemmer. Landsstyret er landsorganisasjonens høyeste myndighet når landsmøtet ikke er samlet. Landsorganisasjonen skal så langt økonomien tillater det, ha et fast sekretariat med arbeidsoppgaver gitt av landsstyret og landsmøtet, samt å assistere regionene.

Økonomisk finansieres organisasjonen av medlemskontingent (fra kr 150-550 per år) samt et driftstilskudd fra Sametinget. Styreaktiviteten er ofte helgebasert pga. kombinasjon med andre jobber, men styret får honorar og dekket utgifter ved møteaktiviteten. Organisasjonen har ikke

³⁶ <https://norskekunsthåndverkere.no/>

³⁷ <https://www.duodji.no/>

et fast sekretariat, men har et fast kontor i Karasjok og kjøper kontortjenester. Sámiid Duodji er medlem i Utdanningsdirektoratets fagråd vedrørende læreplanen, og er sammen med Duojáriid Ealáhussearvi forhandlingsparter med Sametinget om næringsavtalen for duodji. Organisasjonen søker om akkreditering av UNESCO som organisasjon som representerer tradisjonsutøvere for å bidra med råd om implementering av konvensjonen av 2003 for immateriell kulturarv.

Sámiid Duodji samarbeider med duodji-organisasjonene på svensk, finsk og russisk side, og med urfolk generelt. Organisasjonen har savnet en søsterorganisasjon i det norske samfunnet å samarbeide med i relevante saker og viser til at de arbeider med alle de ti viktigste tiltakene for tradisjonshåndverkerne. Gjennom næringsavtalen for duodji gis et årlig driftstilskudd der utøverne sier tilskuddene gjør en stor forskjell, da det gir et pusterom til å sette av tid til å administrere egen bedrift. Forutsetningen for tilskuddet er godkjent regnskap (autorisert regnskapsfører). Sametinget har forsøkt å ta opp fritak for mva. i Finansdepartementet, men fikk avslag på saken. Videre regulerer næringsavtalen tilskuddsordninger for investerings-tilskudd og utviklingstiltak.

8.3.3 Duojáriid Ealáhussearvi

Organisasjonen³⁸ er en næringspolitisk uavhengig organisasjon med formål å arbeide for at den enkelte duodji-produsent får tilfredsstillende arbeidsbetingelser og utviklingsmuligheter.

Organisasjonen skal også fremme bedre rammevilkår for enkeltprodusenters lønnsomhet og ha nettverkssamarbeid i forbindelse med innkjøp av råvarer og salg av ferdig produkter.

De skiller seg fra Sámiid Duodji gjennom et ønske om å ha hovedfokus på næringspolitikken. Organisasjonen ble stifta i 1998 og ble bygd opp rundt en kjerne av dem man visste drev en bedrift. Det er rundt 60 medlemmer, og ikke alle er bedriftseiere. Det er ca. 30 som når kravet om driftstilskudd gjennom næringsavtalen. Organisasjonen har diskutert og ønsker at utøveren selv definerer om håndverket er samisk duodji. Det skal være samiske tradisjoner i bunnen, og så kan teknikker være moderne: Duodji er et samisk samlebegrep for all form for skapende aktiviteter utformet av duojár. Dette omfatter duodji og bearbejdede duodji-råvarer for duodji-produksjon med basis i samisk kultur og tradisjoner. Duodji-produksjon omfatter fremstilling av egenproduserte (duddjon) kvalitetsbruksting, gjenstander og klær som gjenspeiler kulturtradisjoner både når det gjelder valg og bearbejding av råmaterialer, samt den estetiske utfoldelsen ved formgivning, utforming og produksjonsmetode.

Organisasjonen er positiv til en søsterorganisasjon i det norske samfunnet som har hovedfokus på næring og levedyktighet for næringsdrivende, og vil gjerne samarbeide i relevante saker. I forhold til de ti viktigste tiltakene for tradisjonshåndverkere har ikke Duojáriid Ealáhussearvi jobbet med tema lærlinger. De ser det ikke som næringsorganisasjonens oppgave å jobbe mot skole og utdanning, men etterlyser hvor det blir av dem som tar fagbrev i duodji. Går de til næringen? De har jobbet for mva. fritak og foreløpig lagt dette til side da de ikke har fått det til. Næringsavtalen som reforhandles årlig inkluderer avtaler om sykelønn og svangerskapspermisjon, og gir virkemidler som driftstilskudd, og mulighet for å søke etablerertilskudd, og kompetanseheving via prosjekt og kurs.

³⁸ <http://www.duodji-des.no/>

9. EKSEMPLER PÅ TILTAK

Informasjonsinnhentinga beskrev flere tiltak for å bedre tradisjonshåndverkernes levekår (tabell 4, vedlegg III). Prosjektgruppa og informanter har gitt innspill på eksempler på tiltak som kan være modeller og suksesshistorier for hvordan man kan jobbe for å løse noen av utfordringene. Prosjektrammen begrenset omfanget av denne delen, og det var ikke tid til å sjekke opp alle forslagene. Her beskrives noen eksempler, som ny organisasjon kan jobbe videre med om det er relevant for deres prioriterte tiltak.

9.1 Fritak/reduisert merverdiavgift

Det er jobbet med endringer i mva.-avgiften for tradisjonshåndverkerne, inspirert av endringene som ble innført i 2010 i merverdiavgiftsregelverket på kultur- og idrettsområdet. I 2017 fremmet Venstres stortingsgruppe et dokument 8 forslag «Anno 2020, et krafttak for den immaterielle kulturarven»³⁹ der regjeringen ble bedt om å fremme forslag til mva.-kompensasjon eller redusert moms på tradisjonshåndverk og kulturhåndverk (2016–2017). Et utvalg foreslo nylig å forenkle avgiftssystemet til én mva.-sats i Norge fordi det gir en forenklingseffekt for næringsdrivende (NOU 2019:11). I Kapittel 3, Generelt om merverdiavgiften, nevnes det at unntak for beskatning kan vurderes for «å stimulere til økt forbruk av tjenester som har en samfunnsmessig betydning utover nytten for den enkelte» (s. 22). Det ble gitt flere interessante høringsinnspill, for eksempel fra Museene i Akershus som påpeker «at det er på andre områder enn selve satsene at en reell forenkling kan oppnås, som eksempel bestemmelsene om hvilke inntekter som er innenfor og utenfor mva.-loven».

9.1.1 Fritak for mva. tilsvarende kunst og kultur

Dette ble prioritert som det viktigste tiltaket for ny organisasjon i nettundersøkelsen. Her har flere aktører jobbet over flere år. Da Norsk håndverksinstitutt arrangerte den tredje samlingen i Løfte håndverket (2010 i Rennebu), var tema «næring». Temaet ble utforsket i samarbeid med Duodjeinstitutt, Norges Husflidslag og Birka. Her ble det tatt initiativ til å starte de første sonderingene mht. kultur moms for håndverkere, inspirert av endringene som ble innført i 2010 i merverdiavgiftsregelverket på kultur- og idrettsområdet. I samarbeid med Norske Kunsthåndverkere og Norges Husflidslag tok Norsk håndverksinstitutt kontakt med Oslo Economics, som påtok seg arbeidet med å utarbeide en rapport med mål om å undersøke om det var aktuelt å gå videre med denne saken.

«Kultur moms for håndverkere» rapporten (Oslo Economics 2015) konkluderte med at redusert mva. er et egnet og kostnadseffektivt virkemiddel for å forbedre lønnsomheten i de gjeldende fagene, samt for å oppfylle Norges forpliktelser gjennom UNESCO-konvensjonen for den immaterielle kulturarven. Det slås fast at for gjeldende fag er pris-kostnadsmarginen lav og dermed har mva.-nivået en stor effekt på prisnivået. Oslo Economics skriver bl.a.:

- «Ved redusert merverdiavgift vil dermed lønnsomheten for den enkelte utøver av å tilvirke produkter øke. Dette vil i sin tur lede til insentiver til å produsere mer».
- «En primær fordel med redusert merverdiavgift, sammenliknet med andre støtteformer, er at den stimulerer til at produksjonen tilpasses etterspørselen.»
- «Den største utfordringene er knyttet til å avgrense ordningen slik at det treffer de fagene der det faktisk er markedssvikt, samtidig som det gir minst mulig rom for strategisk

³⁹ <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Representantforslag/2016-2017/dok8-201617-046s/>

tilpasning og utnyttelse av systemet. I en videre utredning av saken vil det være viktig å vurdere nærmere ulike modeller for avgrensning av en eventuell kultur momsordning.»

Oslo Economics slår altså fast at lav mva. som en indirekte støtte er et rasjonelt virkemiddel, da det medfølger lite administrasjon og ikke minst fordi det gir insentiver til å produsere mer, muligheter til å selge mer og dermed øke egen inntjening. Dette samsvarer med regjeringens mål for kunstnerpolitikken, slik det slås fast i både kulturmeldingen og innspillsrunden til kunstnermeldingen.

Med bakgrunn i denne rapporten har initiativtakerne hatt møter med både Finanskomiteen på Stortinget og Kulturdepartementet uten å få gjennomslag så langt. Likevel har dette arbeidet ført til at ballen har begynt å rulle.

Tilsvarende har Sámiid Duodji og Duojáriid Ealáhussearvi jobbet med dette tiltaket opp mot Sametinget, og har oppnådd forståelse for betydningen av fritak for mva. for å leve av duodji. Sametinget har forsøkt å ta opp saken i Finansdepartementet, men fikk avslag. Duojáriid Ealáhussearvi har jobbet for å beholde driftstilskuddsordningen da dette kan kompensere for mva.-fritaket.

For å komme videre med å løse dette tiltaket vil det være viktig å kunne gi departementet forslag på hvordan man avgrenser næringsdrivende tradisjonshåndverkere, og hvordan man avgrenser bilag som gjelder produksjon av håndverk. Hvem som er næringsdrivende tradisjonshåndverker er allerede avklart for samene gjennom duodjiregisteret og merkeordningen, mens dette mangler for resten av næringsdrivende tradisjonshåndverkere i Norge.

9.1.2 Redusert mva. på reparasjoner

Reduksjon på mva. for reparasjoner ble prioritert som det 10. viktigste tiltaket for ny organisasjon i nettundersøkelsen. I Sverige er mva. senket fra 25 til 12 % på reparasjoner av visse varer i 2017⁴⁰. Begrunnelsen var at det skal lønne seg å reparere framfor å kjøpe nytt. Dette er lett å støtte i lys av FNs bærekraftsmål. Miljøpartiet De Grønne, Naturvernforbundet og Forbrukerombudet er eksempler på organisasjoner som jobber med dette og kan være potensielle samarbeidspartnere.

9.2 Lage organisasjoner/prosjekt gjennom samarbeid med departement og andre aktører

Flere av tiltakene som løftes frem gjennom undersøkelsene i denne rapporten omfatter økt synlighet, økt rekruttering, tilrettelegge arenaer for samarbeid og faglig utvikling og kompetanseøkning hos kunde/bestiller/skoleverk/offentlig myndighet (tiltakene 2, 8, 9, 15, 18, 21, 24, 30, 35 og 37, se tabell 4). I den forbindelse er det verdt å nevne to eksempler, et samarbeidsprosjekt og en organisasjon, som er et resultat av samarbeid mellom de aktuelle departementer og organisasjoner for å fremme felles mål.

9.2.1 Samarbeidsprosjektet Bygg og Bevar

Samarbeidsprosjektet⁴¹ mellom Klima- og miljødepartementet og Byggenæringens Landsforening har som effektmål at Bygg og Bevar skal bidra til at eldre bygninger blir brukt, forvaltet, satt i stand og utviklet på en god måte.

⁴⁰ 7 kap. Skattesats och beskattningsunderlag §6: «reparationer av cyklar med tramp- eller vevanordning, skor, lädervaror, kläder och hushållslinne», <https://www4.skatteverket.se/rattsligvagledning/2777.html?date=2020-01-01#h-7-kap-Skattesats-och-beskattningsunderlag>

⁴¹ <https://www.byggogbevar.no/>

Virksomheten deles i følgende områder:

- Informasjon: hvor fagmiljøenes kunnskap og myndighetenes regelverk blir tilgjengeliggjort til brede målgrupper
- Kompetanse-nav: Bygg og Bevar sørger for samordning og informasjonsflyt mellom fagmiljøene og holder oversikt over hva som skjer rundt i landet. Dette gjelder kulturminneforvaltningen, de kulturhistoriske fagmiljøene og i byggenæringen.
- Marked: Markedsstimulerende aktiviteter og kompetanseutvikling for eiere og næringsaktører. Herunder også offentlige anskaffelser.
- Prosjekter: avdekkes kunnskapsbehov gjennom det ordinære arbeidet skal Bygg og Bevar etablere avgrensede prosjekter med ekstern finansiering og relevante samarbeidspartnere. Det samme gjelder i tilfeller noen områder krever ekstra arbeidsinnsats i en begrenset tidsperiode. Rigging av prosjekter og prosjektskisser foretas av administrasjonen, prosjektledelse legges inn i prosjektenes finansieringsplan.

Blant målene er å gi aktørene tilstrekkelig informasjon til å kunne velge løsninger tilpasset bygningens alder, konstruksjon, materialbruk og stil, styrke bestillerkompetansen blant eiere, motivere bedrifter til kompetanseutvikling og bidra til et velfungerende marked innen restaurering og rehabilitering og være et samlende nettverk for aktørene innen dette feltet.

9.2.2 Rekrutteringsprogrammet Velg Skog

Velg Skog er et rekrutteringsprogram for skogbruket innlemmet i NHO Mat og Drikke, og er organisert som en forening. Velg Skog jobber med rekruttering, kompetanse og omdømmebygging for skognæringen. Foreningen⁴² har som formål å sikre skogbasert næring og samfunnet tilstrekkelig, riktig og kvalitetsmessig god kompetanse, som skal sikre verdiskapning og bærekraftig ressursforvaltning. Velg Skog finansieres av medlemmer i næringen, Landbruks- og matdepartementet, Skogbrukets Landsforening og NHO Mat og Drikke, samt midler fra skogbrukets ulike prosjektfond. Foreningens 25 medlemmer er juridiske personer som gjennom avtale om årlig kontingent ønsker å bidra til foreningens måloppnåelse. Det inngås skriftlig avtale mellom foreningen og det enkelte medlem om kontingenten.

Formålet skal oppnås ved å:

- Sikre skogfaglig utdanning i Norge på alle nivåer som er viktige for næringen.
- Arbeide aktivt med omdømmebygging og innsalg av skogbruk mot aktuelle rekrutteringsarenaer for skogutdanning, og mot rådgiverapparatet i skoleverket.
- Være et kontaktorgan mellom næringen, institusjoner, forvaltning, studenter og studiesteder.
- Være et samarbeidsforum mellom utdanningsinstitusjonene og næring, industri og forvaltning knyttet til skog og utmark.
- Sikre kvaliteten på studier/utdanning på alle relevante utdanningsinstitusjoner, ved å gi innspill basert på samfunnets og næringens behov.

9.3 Bærekraftige karrierer for frilansere

Dette eksempelet viser en mulighet for å sikre en stabil situasjon for frilansere mellom oppdrag om det er politisk vilje til å støtte et slikt tiltak, og om det langvarige politiske arbeidet for å få tverrpolitisk støtte til en fast statlig finansiering.

⁴² <https://www.nhomd.no/bransjeforeninger/velg-skog/>

Skuespiller- og danseralliansen (SKUDA)⁴³ har mål om å være arbeidsgiveren som tilrettelegger for bærekraftige kunstnerkarrierer. SKUDA skal tilrettelegge for bærekraftige kunstneriske karrierer og retter seg mot dansere og skuespillere, som arbeider i midlertidige ansettelse, engasjementer eller oppdrag, i bransjen kalt «frilans». Som ansatt har du SKUDA som arbeidsgiver i periodene mellom kunstneriske ansettelse/engasjementer, og blir presentert i Kunstnerkatalogen.

Søknaden om å bli ansatt er omfattende med utfylling av all yrkesaktiv tid siste 6 år (dansere) / 8 år (skuespillere) med krav til omfang siste 2 år og inntekt siste 3 år. Som ansatt har du en tidskonto som pauser når du har oppdrag, og oppdrag gir bonustid til tidskontoen. Man søker «permisjon» for alle jobber man gjør utenfor SKUDA. Som ansatt må du delta på obligatoriske personalsamlinger, bransjenettverk og sosiale møtepunkter. I perioder mellom jobber oppfordres du til å styrke kompetansen din både kunstnerisk og administrativt. SKUDA har HMS-program der fysisk og mental helse og forebygging er viktige områder. SKUDA avvikler workshops, mentoringprogram, frilanstreff og andre faglige aktiviteter. Mange av tilbudene er åpne for profesjonelle skuespillere og dansere generelt.

SKUDA rapporterer årlig til Kulturdepartementet bl.a. med statistikk over eksterne arbeidsgivere, geografisk hvor kunstnerne arbeider og hvor forestillinger vises, m.m. Målet er at informasjonen skal styrke kunnskap om scenekunstens vilkår og frilanskunstneres arbeidssituasjon i samfunnet.

Hvordan får man i stand en så bra ordning som trykker arbeidssituasjonen mellom jobb for frilansere, samt gir et kollegie og en arbeidsgiver som stimulerer deg til utvikling? Det tok sju år og to kulturministere for alliansen å nå kulturbudsjettet, og de har vokst fra et prøveprosjekt med 20 kunstnere og 2 administrativt ansatte i 2013 til 99 kunstnere og 3 administrativt ansatte i 2020.

SKUDA er et aksjeselskap som eies av Norsk Skuespillerforbund (NSF), Norske Dansekunstnere (NoDa) og Norsk Teater- og orkesterforening (NTO). Historikken ble delt av daglig leder i SKUDA Tone Øvrebø Johannessen. Inspirert av Teateralliansen i Sverige, som var startet av Teaterförbundet i 1999, startet jobben med å få til noe liknende i Norge. Flere kulturministere fikk presentert argumentasjonen på 2000-tallet:

- lav inntekt av kunstnerisk arbeid påvist i alle inntektsundersøkelser for kunstnere for særlig dansere, men også skuespillere som ikke arbeidet ved institusjonsteatre
- svært få faste stillinger for dansere og nedgang i faste stillinger for skuespillere
- økning i midlertidige ansettelse

Et felles forslagsnotat fra Norsk Skuespillerforbund og Norske Dansekunstnere til kulturministeren høsten 2008 ga midler over statsbudsjettet for 2009 til en utredning. Rapporten ble levert Kulturdepartementet i 2009. Videre ga innsatsen en lovnad om å støtte opprettelse av en skuespiller- og danseallianse i Kulturløftet II. Kulturdepartementet og Arbeidsdepartementet arbeidet med saken i et år og Norsk Skuespillerforbund og Norske Dansekunstnere ble bedt om å gjennomføre en ny utredning av juridiske og faglige spørsmål. Det ble

⁴³ <https://skuda.no/>

gjort juridiske vurderinger av arbeidsrettslige, og konkurranserettslige perspektiver, samt EUs direktiv om vikarbyrå/bemanningsforetak. Forslaget til SKUDAs kriterier for inntak og tidskonto, kjønn, alder mv. ble også vurdert opp mot likestillings- og diskrimineringslovgivningen. Utredningene ble overlevert og presentert for Kulturdepartementet i oktober 2011.

Over statsbudsjettet for 2012 ble det bevilget 3 millioner kroner til et prøveprosjekt i 3 år i begrenset omfang og med et beskjedent antall kunstnere, med oppstart 2. halvår 2012. Norsk Skuespillerforbund, Norske Dansekunstnere og Norsk Teater- og orkesterforening dannet én felles virksomhet. SKUDA ble stiftet i juni 2012 med ansettelse av daglig leder i august, fagkonsulent i september og ansettelse av 20 kunstnere i desember.

Parallelt med arbeidet overfor Kulturdepartementet ble partiene på Stortinget informert om initiativet og modellen. Det har vært tverrpolitisk enighet om Skuespiller- og danseralliansen fra oppstart av virksomheten.

I 2013 ble det avtalt et statistikkssystem for rapportering til Kulturdepartementet, og første kull i mentorprogrammet ble startet opp. Etter prøveperioden var det 27 ansatte kunstnere og SKUDA leverte en evalueringsrapport til departementet. 2016 ble første ordinære driftsår med kr 7 957 millioner, 32 kunstnere og 2 administrativt ansatte. Som følge av budsjettavtalen mellom KrF, Venstre og regjeringspartiene i 2017-2019 fikk SKUDA solide økninger. Tilskuddet i 2020 var på kr 22 450 millioner og finansierte 99 kunstnere og 3 administrativt ansatte. Det femte kullet i mentorprogrammet arrangeres med 40 deltakere.

9.4 Merkeordninger

Tiltaket å utvikle merkeordninger for norsk tradisjonshåndverk ble det 12. på prioriteringslista etter nettundersøkelsen, mens å utvikle merkeordninger for design basert på norsk tradisjonshåndverk kom på 32. plass. Det finnes flere merkeordninger man kan hente erfaringer fra, om man vil jobbe mot en merkeordning for norsk tradisjonshåndverk. Det har tidligere vært gjennomført flere forsøk på merking av håndverksprodukter i Norge, som Norges Husflidslags SPOR i forbindelse med OL i 1994, og myndighetenes satsingsprosjekt Norwegian Crafts, men man har ikke maktet å etablere en merking som er bærekraftig over tid. Norges Husflidslag var med på et forsøk med å få til et samarbeid med Matmerk slik at «Nyt Norge» også skulle brukes på norsk håndverk. Matmerk konkluderte med at de ikke ønsket å gå videre med dette, da de ville være mest tjent med at «Nyt Norge» bare skulle knyttes til mat.

9.4.1 Sámi Duodji-merket

Samerådet har skapt Sámi Duodji-merket som et varemerke for samisk sløyd (sámi duodji)⁴⁴. Merket er for hele Sápmi (vedtatt på den 16. Samekonferensen), og formålet er:

- Veilede kjøperen om at produktet er laget av samer.
- Verne samiske sløydprodukter fra kopiering og illojal konkurranse.
- Bidra til å høyne kvaliteten på samiske håndverksprodukter.
- Være et kjennetegn på at samisk håndverk er en levende tradisjon.

Samerådet eier merket, men det administreres av håndverksorganisasjoner i de respektive

⁴⁴ <http://www.saamicouncil.net/no/organisation/avdelningar/kulturavdelningen/sami-duodjimerket/>

land og håndverkere over hele Sápmi bruker merket. I Norge er det Duodjeinstituhtta som forvalter og fordeler merket. Det tradisjonelle merket er evaluert og erfaringen er at det fungerer, ifølge Catarina Utsi som er leder i Sámiid Duodji. Det er viktig å bruke merket for markedsføring for å lære opp kundene i hva som er samisk kvalitet. I tillegg er det startet en prosess der Samerådet utvikler det nye merket SamiMade, som er til registrering i alle landene. Dette merket har ikke like strenge krav til tradisjon. Utgangspunktet er duodji, men produktet kan ha et modernisert design tilpasset dagens samfunn.

9.4.2 Norwegian Made

Aksjeselskapet Norwegian Made⁴⁵ har som formål å «være en sosial entreprenør med en langsiktig og ideell målsetting om å bidra til bevaring og opprettholdelse av norsk produksjon gjennom markedsføring, konsulentvirksomhet, formidling, salg, nettverksbygging, opplæring og annet. Selskapet vil bidra til å fremme norskproduserte varer og deres produsenter, for på den måten å sikre fortsatt produksjon i Norge. Et særlig fokus skal være å ivareta den norske kultur- og produksjonsarven. Hele organisasjonens arbeid er innrettet mot dette idealistiske hovedformålet. Sentralt i selskapets strategi for å nå sine mål er å fremme korrekt informasjon om og merking av opphavsland. Selskapets målgrupper er på den ene siden alle norske produksjonsbedrifter og på den andre siden alle forbrukere nasjonalt og internasjonalt. Selskapet har videre et grønt formål, idet det ønsker å bidra til økt fokus på miljøvennlig, lokal produksjon og en mer bærekraftig bruk av jordas ressurser. Selskapet har også et etisk formål, da det ønsker å bidra til transparent og etisk produksjon som respekterer menneskerettighetene til alle arbeidere og andre som er involvert i produkters produksjonslinje.»⁴⁶ På nettsiden inviterer de norske håndverkere/produsenter med i merkeordningen. Det koster en etableringsavgift (kr 500) og en årlig medlemsavgift (kr 760 for enkeltpersonforetak, kr 1 200 for andre organisasjonsformer). Man kan søke medlemskap via nettsidene.

Firmaet jobber kun med fysisk merking og garanterer lokal produksjon. En informant som er medlem her viste til at Norge ikke har krav til å merke opprinnelsesland for klær, og at folk tror automatisk at er bunader er lokal produksjon.

Som medlem har man fri rett til å bruke alle Norwegian Made sine merker, men de kan ikke selges videre til tredjepart. Andre medlemsfordeler er oppføring i oversikt over norske produsenter, en bedriftsoppføring på nettsiden med direkte link til sin nettbutikk/hjemmeside, veiledning for å ta i bruk merkene og presentasjon på sosiale medier. Det tilbys også en lukket gruppe for nettverksbygging. Medlemmer kan være med å påvirke hvordan nye merker skal utformes.

9.4.3 Japansk lov promoterer tradisjonelle håndverksprodukter og klassifiserer tradisjonshåndverkerne som nasjonalskatt

I Japan har staten gjennom departementet for økonomi, handel og industri utformet og overvåker en lov for å promotere tradisjonelle håndverksprodukter (beskrevet i Falk 2009). Se definisjonen av håndverk og tradisjon på s. 15. Departementets prioritering har hatt stor betydning for statusen til tradisjonshåndverket. En organisasjon for å promotere tradisjonshåndverksindustrier er organisert under departementet. «The Association for the Promotion

⁴⁵ <https://w2.brreg.no/enhet/sok/detalj.jsp?orgnr=918327746>

⁴⁶ <https://www.norwegianmade.no/bli-medlem.html>

of Traditional Craft Industries» verner interessene for utøverne, organiserer salgsstedene og organiserer informasjon og kontakt mellom tradisjonshåndverkerne⁴⁷. Tradisjonshåndverkerne under ordningen er klassifisert som Japansk nasjonalskatt, og kan benytte et særskilt emblem i markedsføring av sine produkter.

Hver geografiske region i Japan har et utsalg for lokalproduserte tradisjonshåndverksprodukter av høy kvalitet. I Tokyo er dette et varehus med tre etasjer og en permanent utstilling, en temporær utstilling, håndverksprodukter, bibliotek og filmrom. I tillegg er det et senter som veileder reparasjon, produksjon og påkledning av kimonoer. Det er også medlemskap og klubbaktiviteter.

I 2009 var det 4 700 tradisjonshåndverkere av 200 millioner innbyggere som var godkjente nasjonale tradisjonshåndverkere. I Norge ville samme andelstall gitt 90 nasjonale utøvere. De blir nominert av lokale håndverksorganisasjoner. Formålet er å verne og videreføre kvaliteten på håndverket slik at kunden aksepterer å betale ekstra for god kvalitet. Å være nasjonalt godkjent gir status, og halve inntekta kommer fra staten. Dette gir håndverkerne rom for å konsentrere seg om høy kvalitet i produksjonen, videre studier og å lære bort teknikkene. I perioden en nasjonal utøver har en lærling (10–20 år), betaler staten halve husleia for verkstedet og halve lønna til lærlingen.

9.4.4 *Nositel Tradice*

Prosjektet Tradisjonsbærer ble etablert i Tsjekkia i 2000⁴⁸. Hovedmålet er å støtte, beskytte og bevare det levende tradisjonshåndverket. Støtten skjer i form av en offentlig utmerkelse knyttet til en engangs økonomisk støtte til mottakeren og tilgang til museumsbutikker i Tsjekkia. Den prisvinnende produsenten får et eksklusivt varemerke som den kan merke sine produkter med. Tittelen Nositel Tradice er tildelt 69 utøvere av tradisjonshåndverk.

9.4.5 *ÉCONOMUSÉE Norge*

Informasjon om denne ordningen er sitater fra nettsidene deres⁴⁹: «Et ÉCONOMUSÉE er en levende håndverksbedrift og opplevelsessenter. Våre ÉCONOMUSÉE er en del av et internasjonalt konsept som skal sikre presentasjon, bevaring og utvikling av tradisjonshåndverk.

Hos hver og en av dem blir du invitert til å se hvordan håndverket blir utført i praksis og at det formidles med *stolthet*.

Dette er kulturskatter – tradisjonshåndverk med moderne uttrykk.»

«ÉCONOMUSÉE Norge er del av et internasjonalt kvalitetsnettverk som ble utviklet i Quebec i Canada. Nettverket består av nærmere 100 håndverksbedrifter fra Canada og Europa som samarbeider og tar vare på gamle håndverkstradisjoner. Et ÉCONOMUSÉE er en håndverksbedrift som er valgt ut på grunn av sitt engasjement for kvalitet og autentisk arbeid. Det som er EKTE!»

⁴⁷ <http://www.densan-world.jp/japan-traditional-crafts.html>, <https://www.japanpage.net/featured/craftmeet/en/>

⁴⁸ <http://www.nulk.cz/2018/04/16/nominace-projektu-nositel-tradice-lidovych-remesel-do-seznamu-osvedcenych-postupu-unesco/>

⁴⁹ <https://economusee.no/>

9.4.6 Matmerk

Informasjon om denne ordningen er sitater fra nettsidene deres⁵⁰: «Matmerk er en uavhengig stiftelse som bidrar til økt mangfold, kvalitet og verdiskaping i norsk matproduksjon. Matmerk ble opprettet av Landbruks- og matdepartementet i 2007. Visjonen er å få folk til å velge norsk mat. Matmerk eier merkeordningene NYT NORGE og Spesialitet. NYT NORGE er det offisielle merket for norsk mat. Spesialitet viser vei til utvalgt lokalmat, og er den største merkeordningen for lokalmat i Norge. Matmerk forvalter merkeordningen for norske matskatter; Beskyttede betegnelser.

Matmerk arbeider med tre fagområder: 1: Kvalitetssikring av norsk matproduksjon gjennom landbrukets internkontrollsystem, KSL. 2: Utvikling og profesjonalisering av lokalmatprodusenter. 3: Markedsføring av våre merkeordninger og kommunikasjon til forbruker.»

” blir småsur når jeg besøker museumsbutikker som svømmer over av masseproduserte produkter

---

⁵⁰ <https://www.matmerk.no/no>

10. ØKONOMI

Det er et mål for en bærekraftig organisasjon å ha inntekter ut over medlemskontingent for å ha økonomi til drift og aktivitet. Mens de store bransjene ofte får tilskudd fra arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjonenes opplysnings- og utviklingsfond, er det en utfordring for frivillige organisasjoner å få til en fast driftsramme på ønsket nivå. Mange legger ned mye frivillig arbeid på vegne av en organisasjon og et felt, både innen landsdekkende og lokale organisasjoner. Aktiviteten utover frivilligheten blir ofte prosjektbasert, da det er vanskelig å finne løsninger for faste driftstilskudd.

10.1 Prosjektfinansiering av forprosjekt/utredning

2015–2018; arbeidsutvalget bransjeorganisering av små håndverksfag var et samarbeid der flere av aktørene i feltet gikk inn med ressurser. Norsk håndverksinstitutt budsjetterte kr 50 000 årlig fra prosjektmidlene. Dette dekket reiser og tapt arbeidsfortjeneste til tradisjonshåndverkerne som bidro inn i arbeidsgrupper og prosjektgrupper. Medgått intern-tid og egne reiser for instituttet kom i tillegg. Norges Husflidslag bidro med egeninnsats til arbeidet, reiser og møter.

Juni 2019–juni 2020; Kreativ næring i Kulturrådet ga tilsagn på kr 1 250 000 fra regional bransjeutvikling til det ettårige prosjektet med utgifter til prosjektleder, regionale møter, prosjektgruppemøter, møter med organisasjonene og trykking av prosjektrapport. Norsk håndverksinstitutt budsjetterte med en egenandel på kr 50 000 og egeninnsats tilsvarende kr 15 000, og Norges Husflidslag skisserte en egeninnsats på kr 50 000. Den innvilgede summen var lavere enn den omsøkte, så egeninnsatsen til instituttet har vært betydelig høyere.

10.2 Kostnader for etablering av bransjeorganisasjon

Det må bygges en formell organisasjon med vedtekter og arrangeres stiftelsesmøte. Det er spilt inn at det er viktig at det er næringsdrivende tradisjonshåndverkere med yrkeserfaring som styrer prosessen videre (vedlegg IV, punkt 12). Dette er en gruppe som hovedsakelig består av enkeltpersonforetak/små bedrifter, der noen har lav inntekt og sliter med å overleve som yrkesutøvere.

Den årlige søknadsfristen innen Kulturrådets kulturnæringsprogram for regional bransjeutvikling ble flyttet fra juni til mars i 2020. For å forhåpentligvis kunne tilrettelegge for videreutviklingen av nettverket, og under forutsetning av at tradisjonshåndverkerne velger et interimsstyre på seminaret 17. juni, søkte Norsk håndverksinstitutt, etter dialog med Kulturrådet, videre tilskudd for perioden august 2020–juli 2022 for prosjektet «Videreføre bransjenettverk tradisjonshåndverkere». Instituttet står som prosjekteier inntil ny organisasjon formelt er stiftet og fått eget organisasjonsnummer, slik at den kan ta over prosjektansvaret. Det ble søkt om kr 650 000 for videreføring av bransjenettverket fra regional bransjeutvikling, og instituttet inkluderte en egenandel til sekretariatstøtte på kr 150 000, dersom interimsstyret ønsker å benytte seg av denne tjenesten. Instituttet tilbyr seg videre å være administrativ prosjekteier det første prosjektåret eller inntil de næringsdrivende tradisjonshåndverkerne formelt har stiftet en organisasjon.

Det blir opp til interimsstyret å disponere eventuelle tilskudd. Budsjettet i søknaden tok utgangspunkt i Kulturrådets møtesatser og et styre med 4 medlemmer og en leder. Det er

skissert 10 interimsstyremøter med dekket reise, kost og opphold samt tapt arbeidsfortjeneste inkludert forberedelsestid. Basert på Statens satser for utvalg⁵¹ på kr 478 per time vil et møte koste ca. kr 70 000:

kr 28 680	Honorar, 4 styremedlemmer, en møtedag og en forberedelsesdag
kr 17 925	Honorar, leder, en uke per møte inkludert forberedelse
kr 15 000	Reisestøtte, avhenger av hvor man reiser fra
kr 3 420	Statens satser for diett
kr 2 500	Overnatting, ved geografisk representasjon har noen behov for overnatting
kr 2 000	Leie av møtelokaler, utenom høsten 2020 da møtene kan holdes på instituttet

Ved innvilget støtte vil interimsstyret kunne om-budsjettere om de ser et annet behov. Det vil kunne spares utgifter på å gjennomføre noen av møtene online, selv om det er viktig at et nytt interimsstyre blir kjent hvis det er mulig å møtes fysisk etter nasjonale retningslinjer for smittevern. Det kan velges å honorere andre enn interimsstyremedlemmene for å forberede møtesaker. Ved mindre møteutgifter / antall møter, kan midlene f.eks. omdisponeres til nettverksmøter som stiftelsesmøte og årsmøte.

Dessverre fikk søknaden avslag, så en oppstart må skje på frivillig basis. Kulturrådet informerte at det var svært mange gode søknader denne runden. Med en tildelingsprosent på 20 % var det flere nye støtteverdige prosjekter som ikke kunne prioriteres. Neste søknadsfrist blir i mars 2021. Norsk håndverksinstitutt opprettholder sitt tilbud om å stille med sekretariatsressurs første året etter interimsstyret er dannet, dersom interimsstyret ønsker det. Sekretæren kan f.eks. å bistå med informasjonsoverføring fra prosessene i arbeidsutvalget 2015–2018 og utredningen 2019–2020, og tilrettelegge elektroniske møter for å spare reiseutgifter.

10.3 Drift av bransjeorganisasjon

Det er en omfattende liste over tiltak som er spilt inn at er viktige for en bedre og mer bærekraftig næringsssituasjon for tradisjonshåndverkerne. Nettundersøkelsen har gitt en pekepinn på ønsket prioritering (tabell 4), og organisasjonen må prioritere innenfor kapasitet og hva som virker realistisk å oppnå.

Behovet for driftsmidler vil variere med hvilken type aktivitet organisasjonen skal ha, og om organisasjonsformen blir frittstående bransjeorganisasjon eller en bransjeorganisasjon i en arbeidsgiver- eller arbeidstakerorganisasjon. I de siste to tilfellene, vil sentralorganisasjonen ha en fast medlemskontingent per enkeltmedlem som gir en del medlemsfordeler og medlems-service. Da vil landsmøtet i bransjeorganisasjon kunne vedta en egen lokal kontingentandel til å dekke driften for et styre og lokal aktivitet. For en frittstående bransjeorganisasjon vil i utgangspunktet all aktivitet og administrasjon måtte dekkes av medlemskontingenter inntil man eventuelt får etablert driftstilskudd eller øker aktivitetsnivået gjennom innvilgede prosjektsøknader.

Et minimum for en aktiv organisasjon kan være å budsjettere med fire styremøter i året samt en nettverkssamling som inkluderer landsstyremøte. I starten kan det være behov for årlige landsstyremøter, mens en mer etablert organisasjon med flerårige planer kan ha lavere frekvens.

⁵¹ <https://www.kulturradet.no/om-kulturradet/vis-artikkel/-/honorarer-og-reiseutgifter-for-medlemmer-i-rad-styre-og-utvalg>

Med utgangspunkt i Statens satser for utvalg, som er omtrent like med Creo sin anbefalte minstesats for frilansere, vil dette gi behov for minst kr 300 000 årlig. Om alle i den potensielle medlemsmassen på ca. 250 blir medlemmer melder seg inn i ny organisasjon, vil det utgjøre en kontingent på ca. kr 1 200. Det bør være et potensiale for medlemsvekst ettersom organisasjonen blir etablert.

Et arbeidsutvalg eller administrativt ansatte for å øke innsatsen vil gi økt krav til ramme. Om interimsstyret arrangerer stiftelsesmøte høsten 2020, kan den nye organisasjonen kreve inn medlemskontingenter fra 2021, som vil gi grunnlag for aktivitet og mulighet for å søke prosjektstøtte.

10.4 Medlemskontingent

Det ble ikke spurt om tålegrensen på medlemskontingenten i nettundersøkelsen, da viljen til å betale en kontingent vil påvirkes av hva man får igjen av medlemsfordeler utover næringspolitiske og interessepolitiske aktivitetsmål. Når interimsstyret har modeller klare for organisasjon og budsjett, kan det gjennomføres en undersøkelse på betalingsviljen i den potensielle medlemsmassen.

En sammenligning med betalingsvilligheten i andre organisasjoner viser at interesseorganisasjoner kan ha årskontingenter i størrelsesorden f.eks. kr 300 (Norsk Smedforening), kr 400 (Handverkslaget, Norges Kjole- og Draktsyerforbund), kr 650–1 300 (Norske Husflidhåndverkere i Norges Husflidslag), kr 1 490 (Norges Bunadshåndverkere), og kr 2 350 (Norske Kunsthåndverkere).

Arbeidsgiverforeningers årskontingenter kan være på f.eks. kr 1 000–3 100 (SMB Norge), kr 4 000 (NHO Service og Handel, øker med omsetning og antall ansatte), og kr 6 700 (Virke). I tillegg kommer eventuelt en egen lokal kontingentandel til å dekke driften for et lokalt styre og lokal aktivitet. Kontingenten til sentralledet kan raskt lønne seg når man gjennom store forbund får gode forsikringsordninger og tilgang på gratis veiledning.

Arbeidstakerforeninga Creo har direkte medlemskap, bi-medlemskap, og student/elev-medlemskap⁵². En faglig sammenslutning kan i tillegg ta egen kontingent. Ansatte betaler per 2019 1,65 % av brutto inntekt samt obligatorisk forsikringskontingent (kr 94 for innbo- og grunnforsikring). Inntekt over kr 32 500 per måned gir en fast kontingent på kr 6 468 per år samt de obligatoriske forsikringene. Dersom man har delstilling, blir man delmedlem for den delen av aktiviteten som hører inn skapende/utøvende kunst/kultur, f.eks. andelen undervisningsstilling.

Selvstendig næringsdrivende/frilanser betaler ut fra 10 kontingentklasser basert på inntekt. Ved brutto månedsinntekt inntil kr 7 499 og obligatorisk forsikring betales kr 2 399 per år. Månedsinntekt på kr 32 500 eller høyere gir kr 7 596 per år inkludert obligatoriske forsikringer. I eventuelle perioder med redusert inntekt justeres det til en lavere kontingentklasse. Creos student- og elevmedlemskap er på kr 600 per studieår (1. august–31. juli).

⁵² <https://creokultur.no/wp-content/uploads/2019/01/Creos-kontingentreglement-030119.pdf>

10.5 Drifts-/prosjektmidler

Mulighet for driftsstøtte utover medlemskontingent vil kunne gi økt aktivitetsnivå for organisasjonen, inkludert lønn til en som kan jobbe daglig for feltet. Etter en gjennomgang av statlig tilskudd for frivillige organisasjoner⁵³, ser Kulturrådets organisasjonsstøtte⁵⁴ ut til å være den eneste aktuelle. De formelle kravene er at virksomheten må ha vært i sammenhengende drift i minimum tre år, ha et styre og vedtekter, og kunne dokumentere sikker og kontinuerlig drift, uavhengig av enkeltpersoner. Selv om alle disse kriteriene er oppfylt er det dessverre ingen garanti for å få driftsstøtte, siden Kulturrådet er avhengig av økte rammer over statsbudsjettet både for å kunne gi økning til virksomhetene som allerede er på ordningen og til å kunne ta inn nye.

En annen mulighet er å få sponsorer, enten gjennom enkeltmedlemmer med større betalingskapasitet, eller ekstern støtte. Når en demokratisk organisasjon er dannet, kan det være naturlig å be om møte med aktuelle departement og direktorat for å informere om organisasjonens status som representant for næringsdrivende/ansatte tradisjonsutøvere og forhøre seg om muligheter for støtte. Dette må veies opp mot å jobbe mot konkrete mål som vil kunne utløse statlige midler som kommer det utøvende feltet til gode, som f.eks. mva. fritak på nivå med kunst og kulturfeltene. Dersom bygningsvern/restaurering blir en stor medlemsgruppe, kan det også være relevant å gå i dialog med kulturminnefeltet.

Dersom man ikke klarer å sikre fast driftstilskudd, som er vanskelig i systemet i dag, bør man definere prosjekt fra tiltakslista og søke midlertidig prosjektstøtte. Det finnes flere aktuelle støtteordninger, som kan variere etter type tiltak. Verdien av samarbeid med eksisterende organisasjoner i feltet kan være høy, da flere av disse har etablert fast driftsstøtte slik at de har mer stabile forhold og kan bidra inn i samarbeid for å løse felles mål.

” *avhengig av prosjektstøtte for å komme opp imot minstelønn*

⁵³ <https://www.regjeringen.no/no/dep/kud/tilskudd/Tilskuddsordninger-for-frivillige-organisasjoner/id2342820/>

⁵⁴ <https://www.kulturradet.no/stotteordning/-/vis/driftstilskudd>

11. VEIEN VIDERE FOR NY ORGANISASJON

Tilbakemeldingene har gjennom hele forprosjektperioden, fra 2015 og før det, vært at det er et sterkt ønske om en felles stemme for yrkesutøvende tradisjonshåndverkere og mer synlighet for feltet. Det krever at det utvikles en organisasjon som treffer mange innen gruppa utøvende tradisjonshåndverkere som finner felles mål det oppleves meningsfylt å fronte sammen. Det ble uttrykt stor utålmodighet med å komme i gang med nettverket. Gjennom prosjektet er det avdekket at det er et klart behov for en ny demokratisk bransjeorganisasjon som kan fremme næringspolitiske saker for yrkesutøvende tradisjonshåndverkere i Norge.

På tross av ulikhetene og mangfoldet i miljøet, har diskusjonene både på gjestebudene og seminarene, samt hoveddelen av innspillene, vist vilje til å starte på nytt med en felles stemme. Det ble gitt flere innspill som gir kriterier til organisasjonsformen og hvem som bør være medlemsgruppa. Hovedmålgruppen er næringsdrivende/yrkesaktive tradisjonshåndverkere, selv om organisasjonen kan være åpen for andre, slik det nå gjenspeiles i forslag til mandat. Det er viktig at det er yrkesutøvende tradisjonshåndverkere som selv styrer organisasjonen.

11.1 Navn på organisasjonen

Innspillene (se 6.3.11) kan danne grunnlag for en navnediskusjon i en ny organisasjon. Vi anbefaler at man viderefører prosjektnavnet «Bransjeorganisasjon for tradisjonshåndverkere» eller det enklere «Tradisjonshåndverkere» til ny bransjeorganisasjon er stiftet. Erfaringen er at prosjektnavnet er for langt og tungt til daglig bruk. For å få et kort og funksjonelt navn kan det vurderes å unngå «Norges»/ «Norsk», jfr. oversikten over organisasjoner i vedlegg V, da organisasjonen uansett vil være norsk juridisk sett. Et kort navn blir synligere i oversikter over hørings svar o.l. Navnet bestemmer organisasjonen selv i vedtektene på stiftelses- eller landsmøte.

11.2 Mandat

Det var stor enighet om formålet som ble foreslått for organisasjonen (se 6.3.10):

- å synliggjøre og styrke tradisjonshåndverkets status i samfunnet
- å styrke tradisjonshåndverkernes politiske og økonomiske rammer
- å være pådriver for utvikling av næringsrettet og kulturbærende tradisjonshåndverk
- å fremme tradisjonshåndverk, økonomisk, sosialt og kulturelt

Basert på den store enigheten blant respondentene om det foreslåtte formålet, anbefaler utreder at forslaget med fire delmål legges til grunn som mandat for interimsstyret for en ny organisasjon. Innspillene fra fem respondenter gir grunnlag for en diskusjon i en ny organisasjon og eventuell justering av formål i vedtektene når organisasjonen formaliseres.

11.3 Medlemsgruppe

Da det er sammenheng mellom antall medlemmer, økonomi og innflytelse, bør en ny organisasjon være så åpen som mulig. Samtidig er det spilt inn at det er viktig at dette gjelder yrkesutøvende tradisjonshåndverkere som forsøker å leve av håndverket. Det bør derfor i utgangspunktet være eksklusivt for næringsdrivende og ansatte tradisjonshåndverkere, selv om aspekter som kultur og sosialt er inkludert i forslag til mandat. Dette vil et eventuelt kollektivt medlemskap i Creo automatisk regulere, da man vekter medlem etter andel av

inntekten basert på kunstnerisk/kulturell aktivitet/stillingsstørrelse. Som en selvstendig bransjeorganisasjon, kan den nye organisasjonen vurdere å åpne for flere typer medlemskap, men med begrensninger i medbestemmelse i organisasjonen og i retten til å kunne velges til verv. Om man har denne typen medlemskategorier og ønsker seg inn i en arbeidsgiver-/arbeidstakerorganisasjon, kan man forsøke å forhandle med seg denne kategorien medlemmer inn. Samtidig eksisterer det i dag flere organisasjoner som er åpne for alle, som den nye organisasjonen kanskje ikke vil konkurrere om medlemmer med, for å ha et godt samarbeidsklima. Prosjektet startet ut ifra ønsket om en næringsrettet bransjeorganisasjon, og det virker som om de fleste som er interessert i medlemskap hører til denne gruppa. Det er viktig å få etablert en organisasjon for dem som lever av håndverket sitt. Dette vil sikre at det ikke oppstår diskusjon om en dreining av aktiviteten mot hobbyaspektet.

11.4 Organisasjonsform

En arbeidsgiverorganisasjon som en del av trepartssamarbeidet virker ikke aktuelt, da medlemsmassen ikke er stor nok til hevde seg i disse organisasjonene. Mangelen på store arbeidsplasser med tariff gjør også finansieringa vanskelig. Prosjektet fikk flere innspill på at medlemmer i de store arbeidsgiverorganisasjonene nyter godt av noen medlemsfordeler som forsikring, men opplever at organisasjonen jobber for de store medlemsgruppene og ikke fremmer tradisjonshåndverkernes perspektiver. De store arbeidsgiverorganisasjonene anbefaler tradisjonshåndverkere å danne en egen bransjeorganisasjon for å få en felles stemme først, så kan det heller forhandles om en organisering inn i en større organisasjon senere om det er demokratisk flertall for å gjøre det.

Arbeidstakerorganisasjonen SMB Norge har små og mellomstore bedrifter som fokus, og kan være et alternativ. De kjenner til utfordringene med å starte opp små forbund, og kan løse noen av tiltakene i forhold til arbeidsliv, veiledning og bistand. Dette alternativet vil gi støtte til små firma med noen ansatte, men ekskludere ansatte tradisjonshåndverkere og sannsynligvis mulighet for studentmedlemskap, som gjør at man ikke får samlet hele feltet av yrkesutøvende tradisjonshåndverkere innen næring, og dermed får en svakere stemme. Per i dag kan bedrifter melde seg inn som enkeltmedlemmer og dra nytten av medlemsfordelene.

Arbeidstakerorganisasjonen SMB Norge har små og mellomstore bedrifter som fokus, og kan være et alternativ. De kjenner til utfordringene med å starte opp små forbund, og kan løse noen av tiltakene med hensyn til arbeidsliv, veiledning og bistand. Dette alternativet vil gi støtte til små firma med noen ansatte, men ekskludere ansatte tradisjonshåndverkere og sannsynligvis mulighet for studentmedlemskap. Dette gjør at man ikke får samlet hele feltet av yrkesutøvende tradisjonshåndverkere innen næring, og dermed får en svakere stemme. Per i dag kan bedrifter melde seg inn som enkeltmedlemmer og dra nytten av medlemsfordelene.

Da de yrkesutøvende tradisjonshåndverkere ønsker seg en bransjeorganisasjon som er eksklusivt for næringsdrivende/ansatte medlemmer, og denne per i dag ikke kan dannes innen trepartssamarbeidet, vil veien videre uansett gå via å danne en bransjeorganisasjon utenfor trepartssamarbeidet. Da blir det opp til demokratiet i organisasjonen å velge retningen; om man klarer å bygge seg sterke nok til å ha kapasitet til daglig innsats og få nok innflytelse

gjennom den frittstående bransjeorganisasjonen, eller om man ønsker å forhandle og eventuelt tilpasse organisasjonen til en kollektiv innmeldelse i SMB Norge, Creo eller tilsvarende organisasjoner.

11.5 Valg av interimsstyre

Da anbefalinga er å starte en ny organisasjon, har prosjektet foreslått å danne et interimsstyre for å stifte en ny organisasjon. Gjennom søknaden til Kulturrådet om videre nettverksstøtte, ble det foreslått et interimsstyre på 5 personer, inkludert en leder. Antallet ble foreslått ut fra en vanlig styrestørrelse, hvor tanken var at det er en styrke å være flere og forsøke å finne et bredt sammensatt styre i oppstartarbeidet. Det ble foreslått at interimsstyret konstituerer seg selv og avgjør om de vil ha en flat struktur / utnevne leder eller utnevne andre roller. Antallet styremedlemmer som passer ny bransjeorganisasjon vil beskrives i vedtektene, og justeres ved behov. I tråd med tilbakemeldingene gitt gjennom innspillene og undersøkelsene, er det kun de yrkesaktive tradisjonshåndverkere som er valgbar til styret, enten næringsdrivende eller ansatte som har arbeidsoppgaver innen tradisjonshåndverk.

De forskjellige aktørene på feltet ble utfordret til å foreslå minst en kandidat. Det var ikke tenkt at kandidatene representerer organisasjonene, men at organisasjonene til sammen kjenner en større del av feltet. Det ble åpent bedt om kandidater via nettsida til prosjektet. Noen kandidater meldte sin egen interesse til å bidra i oppbyggingen av ny organisasjon via nettundersøkelsen. Det var planlagt å gjennomføre et valg som avslutning av Løfte håndverket-samlingen i juni 2020, der kun næringsdrivende/ansatte tradisjonshåndverkere (og elever/studenter) ble gitt en stemmerett. Nasjonale retningslinjer for smittervern pga. Korona-pandemien førte til at valget måtte gjennomføres elektronisk 10.–17. juni. Det vil oppsummeres i vedlegg VI.

11.6 Økonomi

Det vil være viktig å få bygd opp en bærekraftig økonomi som inkluderer kompensasjon for verv, slik at en viktig innsats for feltet ikke går ut over egen inntekt. Dersom en andel av medlemmene har betalingsutfordringer, kan man vurdere å ha en gradert medlemsavgift ut fra størrelsen på omsetning/inntekt. Det bør også være mulig å melde seg inn til rabattert pris som elev/student og som pensjonist for å få med perspektiver som rekruttering og videreføring av kunnskap.

Som en frittstående bransjeorganisasjon vil man ikke bli store nok til å kunne forhandle gode avtaler på forsikringer, juridisk veiledning osv., så en kontingent må settes i perspektivet at utøverne/bedriftene skal betale dette i tillegg.

Dersom man greier å utvikle en organisasjon som er interessant for mange, er potensialet i antall medlemmer sannsynligvis flere tusen.

11.7 Strategi og prioriteringer

Tiltak som kan bedre levekårene for yrkesutøvende tradisjonshåndverkere er kartlagt i flere statlige rapporter og utredninger (Festervoll 2008, Yrkesfaglig utvalg 2016), og de innspilte

tiltakene i denne utredningen av bransjenettverket bekreftet at dette er tiltak som er forankret hos utøverne. Det er allerede gjort en prioritering av den 45-punkt lange tiltakslista via nettundersøkelsen (tabell 4). I tillegg har interimstyret fått flere innspill (vedlegg I, III, IV, VI og VII). Første mål må være å etablere en ny bransjeorganisasjon. Parallelt bør man jobbe med tiltaksplan, og se denne opp mot samarbeid/arbeidsdeling med de andre organisasjonene/institusjonene i feltet og finansieringsmuligheter.

11.8 Samarbeidsflater i feltet

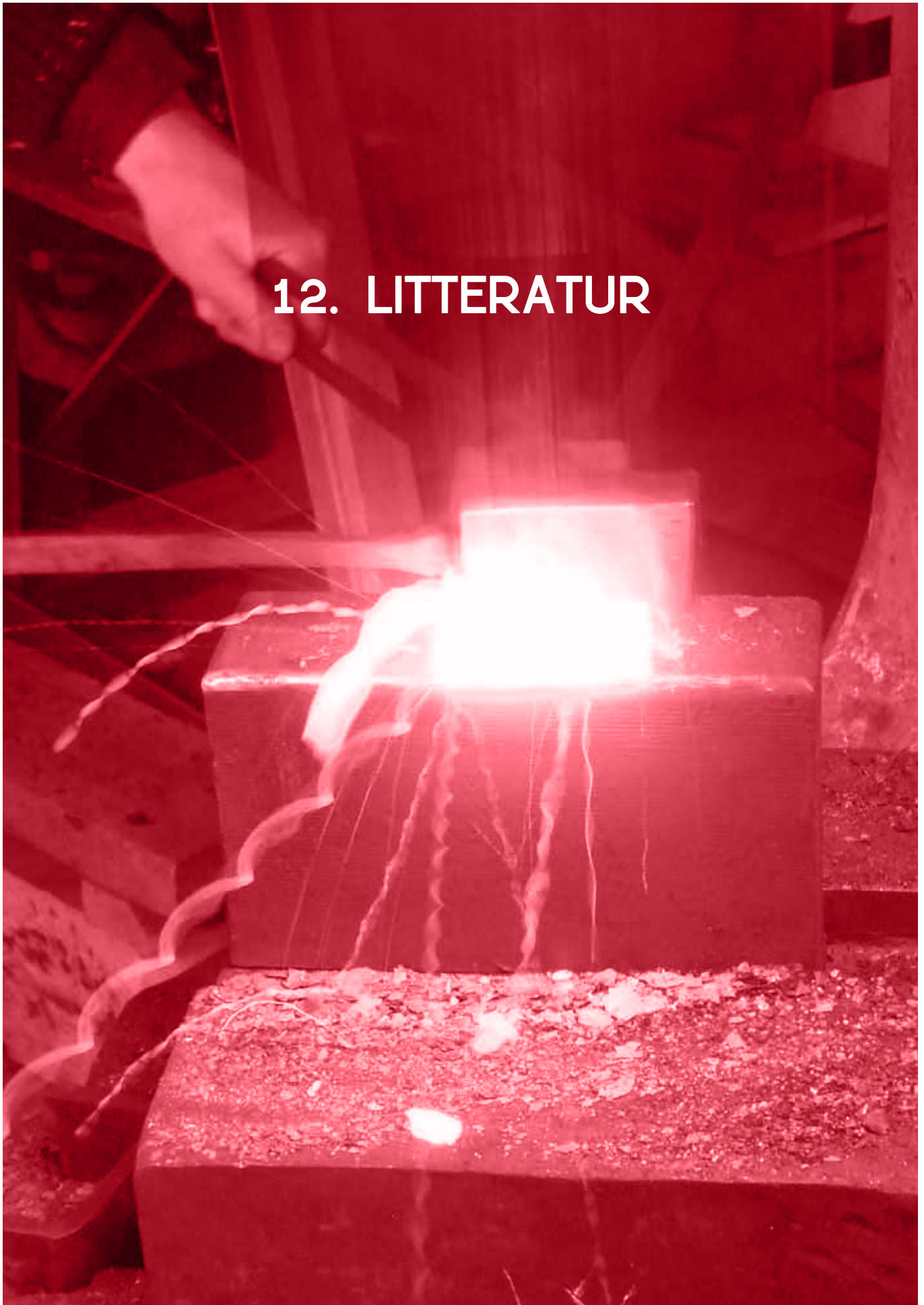
De etablerte aktørene i feltet har bidratt gjennom hele prosessen mot ny organisasjon, og har presentert sine planer for å jobbe innenfor det 45 tiltakene prioritert av utøverne i nettundersøkelsen. Alle organisasjonene ønsker ny bransjeorganisasjon velkommen. De ser ingen utfordringer med grenseganger, og ser fram til å samarbeide om felles saker. Norges Husflidslag og Norsk håndverksinstitutt tilbyr begge kontorlokaler om det er behov for det, for å hjelpe en ny organisasjon i gang. De peker begge på at det kan være kostnadseffektivt og nyttig for samarbeidet med samlokalisering.

Etableringen av en felles demokratisk stemme for å fremme næringspolitiske saker for yrkesutøvende tradisjonshåndverkerne vil bidra til felles arenaer for erfaringsutveksling og kompetanseheving. En ny bransjeorganisasjon av og for yrkesutøvende tradisjonshåndverkere vil også bidra til å styrke hele feltet. Den nye bransjeorganisasjonen bør vurdere hvordan den best kan samarbeide med de eksisterende organisasjonene, nettverkene og arenaene, og samlokalisere møter med andre møter i feltet. Verdien av samarbeid med eksisterende organisasjoner i feltet kan være høy, da flere av disse har etablert fast driftsstøtte så de har mer stabile forhold og kan bidra inn i samarbeid for å løse felles mål.

Rapporten og undersøkelsen samlet informasjon som kan brukes videre av hele feltet uavhengig av hvilket retningsvalg ny organisasjon tar. Rapporten⁵⁵ ble publisert på nettet 2. juni 2020, og presentert og diskutert på Løfte håndverket-samling i Oslo 17. juni 2020. Organisasjonene var invitert til å dele sine planer for å jobbe med næringsrelaterte spørsmål de neste fem årene. Omfanget ble redusert fra nettverkssamling til et kortere nettseminar pga. de nasjonale retningslinjer for smittevern. Det var mulig å stille spørsmål for nett-deltakerne. Seminaret ble oppsummert i vedlegg VII i den endelige utgaven av rapporten, som også får en trykt versjon.

” vi trenger å samles
sosialt for å utveksle
erfaring og kompetanse

⁵⁵ <https://handverksinstituttet.no/loefte-haandverket/bransjenettverk>

12. LITTERATUR

Alle nettsider lest mai 2020:

<https://handverksinstituttet.no/loefte-haandverket/bransjenettverk>

Econ Pöyry, 2009, Små håndverksfag : statusgjennomgang. Utdanningsdirektoratet, <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/rapporter/Rapport-om-sma-handverksfag/>

Falk E, 2009 Crafts in Japan, s 62-69 i Falk og Wallin Weihe (ed.), Living crafts. Preserving, passing on and developing our common intangible heritage. International and national ambitions, Hertervig Akademisk og Norwegian Crafts Development.

Festervoll Å V, 2008, Kulturhåndverk. Avtrykk fra fortiden. Uttrykk for øyeblikket. Grunnlag for framtiden. Kultur- og kirke departementet, https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kkd/kultur/rapport_tradisjonelt_haandverk_april2008.pdf

Gran A-B, Theie, M G, Torp Ø, 2015, Rapport nr. 1 Kreativ næring i Norge 2008 – 2014. BI Centre for Creative Industries, <https://www.menon.no/wp-content/uploads/kreativ-naring-i-norge-2008-2014.pdf>

Hagen, S E, 2008, ØF-notat nr. 11/2008 Kulturhåndverkere - en kartlegging basert på SSBs sysselsettingsstatistikk, <https://www.ostforsk.no/publikasjoner/kulturhandverkere-en-kartlegging-basert-pa-ssbs-sysselsettingsstatistikk/>

Helgeson S, 2013, Slöjd, hantverk och företagande. Nämnden för hemslöjdsfrågor, NFH, Stockholm, [https://nfh.se/download/18.53b03efd15ecf6f80a3c450a/1507636733866/SI%C3%B6jdbusiness%20130520%20\(web%20300%20ppi\).pdf](https://nfh.se/download/18.53b03efd15ecf6f80a3c450a/1507636733866/SI%C3%B6jdbusiness%20130520%20(web%20300%20ppi).pdf)

Hjemdahl A-S, Planke T, 2020, Håndlag for håndverk. Evaluering av Kulturminner for alle, TF-rapport nr. 545, <https://intra.tmforsk.no/publikasjoner/filer/3603.pdf>

Knap A, 2016, Nationell agenda för företagsutveckling av området slöjd, konsthantverk och småskalig designproduktion (2016) Tillväxtverket, Nämnden för hemslöjdsfrågor, Stiftelsen Konsthantverkscentrum, Sveriges Konsthantverkare och Industriformgivare (KIF), Sveriges designer och Svensk Form, https://nfh.se/download/18.53b03efd15ecf6f80a3c450f/1507636769602/Nationell_Agenda_A4.pdf

Kulturrådet, 2020, Undersøkelse om bygningsvern av verneverdige bygninger, Ipsos rapport, <https://www.kulturradet.no/documents/10157/87704b1d-029f-4d9b-a967-e9e9cca25df5>

Larsson H (2016) Företagande inom byggnadsvården 2016. Hantverkslaboratoriet, Göteborgs universitet, <https://docplayer.se/46698462-Foretagande-inom-byggnadsvarden-2016.html>

Meld. St. nr. 8, 2018–2019, Kulturmeldinga: Kulturens kraft — Kulturpolitikk for framtida. Kulturdepartementet, <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-8-20182019/id2620206/?ch=1>

Meld. St. 14 2019–2020, Kompetansereformen Lære hele livet, <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-14-20192020/id2698284/?ch=1>

Meld. St. 16, 2019–2020, Kulturmiljøpolitikken: Nye mål i kulturmiljøpolitikken — Engasjement, bærekraft og mangfold. Klima- og miljødepartementet, <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-16-20192020/id2697781/>

Meld. St. 49, 2008-2009, Museumsmeldinga: Framtidas museum. Framtidas museum — Forvaltning, forskning, formidling, fornying. Kultur- og kirke departementet, <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-49-2008-2009-/id573654/?ch=1>

NOU 2013: 4, Kulturutredningen 2014, <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2013-4/id715404/?ch=1>

NOU 2019:11 Enklere merverdiavgift med én sats. Utredning fra et ekspertutvalg oppnevnt av Finansdepartementet, <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing--nou-2019-11-enklere-merverdiavgift-med-en-sats/id2652783/?expand=horings svar&lastvisited=3487194d-cc3e-4e95-8300-1f0eb9da4edf>

Oslo Economics, 2015, Kulturmoms for håndverkere, OE-rapport 2015-20 Utarbeidet for Norsk håndverksinstitutt, Norges Husflidslag og Norske Kunsthåndverkere, <https://handverksinstituttet.no/loefte-haandverket/organisering-av-smaa-haandverksfag/oslo-economics-rapport-kulturmoms-for-haandverkere>

Roncossek S D, Leikvoll G K A, Haugsevje Å D, 2018, Kreativ næring i Grenland. Kartlegging og analyse. TF-notat 31/2018. Telemarksforskning, https://www.researchgate.net/publication/331035661_Kreativ_naering_i_Grenland_Kartlegging_og_analyse

St.prp. nr. 73 2005-2006, UNESCOs konvensjon av 2003 om vern av den immaterielle kulturarven, <https://unesco.no/wp-content/uploads/2012/12/UNESCOs-konvensjon-av-2003-om-vern-av-den-immaterielle-kulturarven.pdf>

Stene M, Lysø R, 2016, Kreativ næring – samarbeid og verdiskaping. TFoU-rapport 2016:20. Steinkjer: Trøndelag Forskning og Utvikling, <https://tfou.no/publikasjoner/kreativ-naering-samarbeid-og-verdiskaping/>

Telemarksforskning, 2019, Kreativ næring, lokale strategier. Hvordan legge til rette for små kulturbedrifter? Ressurshäfte om kreativ næring, https://issuu.com/vekstigenland/docs/kreative_n_ringer_des13

Thommessen T, 2008, Spor i Norden. Yrkeskompetanse i små håndverksfag for voksne i Norden 2006-2008. Prosjektrapport, <https://docplayer.me/4106499-Spor-i-norden-yrkeskompetanse-i-sma-handverksfag-for-voksne-i-norden-2006-2008-prosjektrapport.html>

UNESCO, 2017, Dive into intangible cultural heritage! <https://ich.unesco.org/en/dive&display=domain#tab>

Yrkesfaglig utvalg, 2016, Lenge leve tradisjonshåndverket! Utdanningsdirektoratet, Yrkesfaglig utvalg for immateriell kulturarv og verneverdige fag, <https://www.udir.no/globalassets/filer/samlesider/fagopplaring/sry/yrkesfaglig-utvalg-for-immateriell-kulturarv-og-verneverdige-fag.pdf>

” *tradisjonshåndverk har vært den største pådriveren for min integrering i Norge*

13. VEDLEGG

Vedlegg I: Innspill fra regionale møter og intervju

Økonomi

Alle, utanom byggfaga, er klare på at dei ikkje kan samanlikna seg med resten av samfunnet. «Tenkjer ein på timeløn, begynnar ein å samanlikna seg med andre.» Kort oppsummert seier dei at målet er å kunna leve av handverket, ikkje å tena seg rik på det. «Er ikke så innmari opptatt av de pengene, jeg er opptatt av håndverket». Mange seier at dei har ektefeller som betalar rekningane. Situasjonen er prekær for mange, og dei fleste seier at når dei vert minstepensjonistar vil det gje lønsauke.

Ein del seier at dei vert meir og meir avhengig av prosjektstøtte for å koma opp i mot ei minsteløn. Dette er uforutsigbare inntekter. Både prosjekt og stipend er det lite av på handverksfeltet, og fleire ser med ei mild misunning på kunstfeltet som er tungt subsidiert frå staten.

Handverkarane er delte i synet på det å verta subsidiert. Nokre seier at ein blir avhengig av subsidier og det virkar passiviserande. Medan andre peikar på at somme fag ikkje er levedyktige (utan). Ei vanleg uttale er at handverkarane «må læra seg å ta betalt slik at det lønner seg.» Ein tendens er nok at dei tradisjonelle «kvinnefaga» har vanskelegare for å få økonomisk lønsemd ut av handverka sine, og kvinnelege handverkarar ser jamt over meir positivt på / behovet for subsidier.

Alle faga har det til felles at dei er arbeidsintensive. Handverkarane er jamt over samde om at det alltid eit problem å få nok betalt – og ein arbeider 150 % for 100 % løn.

Ein del seier at dei vert meir og meir avhengig av prosjektstøtte for å koma opp i mot ei minsteløn. Dette er uforutsigbare inntekter. Både prosjekt og stipend er det lite av på handverksfeltet, og fleire ser med ei mild misunning på kunstfeltet som er tungt subsidiert frå staten.

Foreslåtte tiltak:

Arbeidsgjevaravgifta må vekk når ein har lærlingar og betalar skatt av lærlingtilskot

Faste takstar på sensorløn. Ein får sensorløn med utgangspunkt i timeløn. Her kjem handverkarane veldig dårleg ut

Momsfritak på reparasjonar

Anbud – tapar til utlandet. Dette burde ein kunna regulera. Ikkje rett at det offentlege sender arbeidet ut av landet

Feil at det er 15 % arbeidsgjevaravgift også på offentlege oppgåver

Det kostar for mykje å driva butikk. Berre ein kortautomat kostar 20k i året. Lemping på krava eller subsidiert pålagt teknologi/utstyr

Uforutsigbart med SV-lærlingstøtte der nr. 16 ikkje får dobbel stønad⁵⁶

Etterbetaling av lærlingstøtte er problematisk når ein har så liten økonomi

⁵⁶ Regelverket for tilskudd til verneverdige tradisjonshåndverk ble endret 01.01.2019: fag med flere enn fem nye lærekontrakter per tre år, blir tatt ut av ordningen året etter den 15. kontrakten.

Drift

Feltet er prega av små bedrifter. Så godt som alle kjenner seg att i skildringa «at ein må gjera alt sjølv». Rekneskap, produsutvikling, marknadsføring, sal og produksjon. Det vert vanskeleg å få betalt for alle dei timane ein brukar, og for dyrt å setja ut oppgåver til andre.

Det er eit stort steg for gruppa å gå frå å vera sjølvstendig til å ha tilsette. «Skal du ha éin lærling kan du like godt ha 20» (pga. papirarbeid, krav til bedrifta). Har for mykje å gjera, men kan ikkje tilsette nokon fordi ingen kan faget. Skulle dei finnast, er lønningane i samfunnet elles så høge at det ville vera vanskeleg å få økonomi i det. «Treng hjelp, men vanskeleg å lønna og vanskeleg å finna nokon som kan lønna seg sjølv.»

Foreslåtte tiltak:

HMT-krav må justerast til realitetane. «One size fits all» blir veldig vidløftig for små bedrifter. Kurs i søknadsskriving. Kunstfeltet er mykje flinkare til dette. Krevst kompetanse for å finna sin veg inn i - og lukkast med stønads- og tilskotsordningar.

Lærlingar

Mange seier at dei ynskjer å ha lærling, men at dei ikkje har økonomi og stabilitet til det. «Om det fanst nokon som ville læra, ville eg ikkje hatt økonomi til å ha lærling.» Plassmangel, utstyrs- og HMT-krav er andre vanlege argument mot å ta inn lærling. Mange seier at dei ikkje har råd til investeringa det vil krevja. Likeins er mange av bedriftene nisjeprega, og det vil vera «vanskeleg å kom innom alle deler av faget i ei lita bedrift.» Ein kan ikkje lova verken jobb eller inntekt for lærlingane i framtida. Fleire seier at det er vanskeleg for lærlingane å finna ut kvar ein kan gå i lære – og at det er litt tilfeldig kvar ein endar. Mange snakkar om at lærlingane byrjar «frå scratch» - dei har ikkje lært nok av handverket på skulen. «Systemet byr på teoretisk tilnærming til det praktiske.» Dette gjer læretida krevjande for lærebedriftene. «Så lenge ein ikkje har sløyd i barneskulen korleis kan ein tru at ein kan vidareføra handverket på universitetsplan?»

Foreslåtte tiltak:

Auka lærlingtilskot

Støtteordningar for lærlingar (både økonomisk og sosialt/fagleg)

Må bli lettare å orientera seg om faga og lærebedrifter

Nokon må ha kontakt med og øva kvalitetskontroll på prøvenemder

Opplæringsringar viktig for små bedrifter. Utveksling mellom ulike verkstader for å dekkja heile faget

Fadderordning der etablerte lærebedrifter støttar nye lærebedrifter

Opplæringskontor trengst som støtte til lærebedrifter

Økonomifag inn i utdanningane

Meir handverk inn i grunnskulen

Meir praksis i vgs.

Fagskule aktuelt for mange fag

Krav til handverksbakgrunn for å arbeida med desse faga i skulen

Fagleg

Marknaden styrer mange av faga inn mot reparasjon. Skomakaren lever av å byta soler og fila nøklar, urmakaren byter batteri, og gullsmeden pussar bunadssølv til 17. mai. Typiske formuleringar er «skulle som møbelsnekkar ynskja å kunna arbeida meir med møbel, men marknaden styrer det inn på vindu/dør.» «Få bygger, dei fleste lever av å reparera.» «Lite nyproduksjon og mest reparasjon og innreiing.» Dei fleste opplever at det går ut over det faglege innhaldet. Renoveringsoppdraga må prioriterast framom produksjon av omsyn til økonomi. Lite fagleg utvikling – må prioritera å få inn pengar og gjera dei tinga som ein veit vert seld. Fleire seier at dei er knytte til ein bransjeorganisasjon, men at det ofte ikkje er fokus på sjølve handverket her. «Føler at eg jobba i ein del av bransjen som bransjen min har forlatt (BNL).» Liknande problemstillingar også innafor gullsmedforbundet.

Mange kjenner seg avsondra både fagleg og sosialt, og er «einsom i det ein held på med». Fagleg utvikling avheng av inntening, og ein treng midlar til forskings- og rekonstruksjonsprosjekt. Ikkje økonomisk rom for fagleg og kreativ utvikling. Burde finnast stipend for slikt (ikkje berre dei lange og teoritunge). Produktutvikling må lide under den økonomiske situasjonen.

Foreslåtte tiltak:

Felles arena for fagleg påfyll rundt det å driva bedrift (økonomi, marknadsføring og byråkrati)
 Det trengst moglegheit for etterutdanning i Noreg
 Fagleg utvikling krev meir samarbeid og gjerne tverrfaglege arenaer
 Fleire stipendiatstillingar og reisestipend gjer at ein får utvikla seg i faget

System

Virkemiddelapparatet er ikkje til for oss. Me fell utanom alle tilskotsordningar – alle instansar og system dreg i ei anna retning. Ingenting å søka på, og ein er «lost i systemet». Forståinga for handverkarrealiteten i støttesystemet er generelt lav. Stor del av sysselsetjinga ligg i dei små bedriftene, medan systema er laga for storkapital. Det er så lite som skal til av justering for at det kunne hatt store utslag.

Opplevs som me er grus i maskineriet.

Ein må gjera alt ordentleg med arbeidsgjevaravgift, rekneskapsforetak m.m. «Forenkling» er ei belastning. Stadig fleire pålagde elektronisk dippeduttar kostar. Kronene trillar i stadig fleire byråkratiske pålegg.

Totalentreprise – heilt uoverkomeleg for dei som har små og fagleg tunge bedrifter, der alle skal ha fagarbeidarløn. Fagbedrifter konkurrera med firma der berre éin har fagutdanning. MVA. Når kundane ikkje kan skriva av vert det feil. Kvifor skal me betala moms, når me lagar unika? Litt ulikt mellom faga kor lett det vil vera å skilja på ulike mva.-satsar. Meir interessant for nokon enn for andre med mva.-fritak. Der ein har store utgifter til material, ynskjer ein å behalda mva. Der arbeidstida er kostnadsdrivar nr. 1 er mva.-fritak etterspurt. Nokre har gått frå ENK til AS pga. trygderettigheter. Men som AS må ein betala mva. for alt inkl. unika (t.d. bestillingsverk for kunder). Må også betala mva. for vidaresal av andre sin kunst frå verkstad. Mykje kommisjons- og unika-problematikk.

Innovasjon Norge (IN) opplever handverkarane at finst til «kun for dei som skal bli store og eksportera». Ein vert vurdert kommersielt, og ikkje med utgangspunkt i kvalitet/verdi. IN krev at produkta må vera innovative og nye, vidareføring og kopi fell utanfor. «IN vil at alle skal bli store – me vil berre kunne overleve av handverket vårt.» «Ein kan få 4 mill. frå Innovasjon Norge til CNC-fres, inga stønad til små handverksbedrifter utan planar om å bli store/eksportørar.» «Ein kan få tilskot til å få andre til å designa eller produsera eigne smykker, men ingen støtte til eigen produksjon.» «IN = fokus på maskin og design.»

Virkemiddelapparatet må rettast meir inn mot dei små handverka. Ein opplever ei manglande forståing for feltet. Mykje snakk om røddlista fag m.m. – men lite støtte å få. «Berre snakk og lite handling.»

Foreslåtte tiltak:

Differensiert moms

Utstyrsstipend til investeringar knytt til lærlingsordninga

Gjera det enklare å bli lærarar med utgangspunkt i handverkskompetansen

Innkjøpsordningar – t.d. utsmykningsoppdrag, gåver og premiar

Oppstartstipend for handverksbedrifter

Utviklings- og arbeidsstipend

Tilpassa byråkrati og krav til realitetane

Vanskeleg å ta seg råd til å delta i anbudsprosessar

Merkeordningar for handverket. Kundane må kunna sortera på:

- kva som er handlaga – i Norge? - Kven er godkjende handverkarar?

Staten må finansiera vidareføring av faga

Få bort forskuddsbeskatning som gjer at 9 av 10 er ute av dansen etter 1 eller 2 år.

Gjer det unødig vanskeleg å starta opp

Marknad

Hovudutfordringa ligg i å få folk til å forstå kva for innsats som ligg bak det ferdige produktet. Lite forståing for kva det kostar. Formidling og «kundeoppdragelse» er ein viktig del av jobben. Folk ser ikkje forskjell på kvalitet og billegvariantar. Bestillarkompetanse manglar også i det offentlege. Vanskeleg å få betalt for norskproduserte varer. Butikkavanse 2,5 % gjer at ein må prisa seg lavt for å få seld noko. Manglar gode salskanalar.

Bærekraft og miljøperspektiv er meir aktuelt, og lokale råvarer og gjenbruk er i tida. Men kor mykje kan ein ta for å reparera ein ting som ville kosta 50 kr å kjøpa nytt? Folk vil ta vare på miljøet, men vil ikkje betala for det. Håndverka kan verta del av trend med gjenbruk og reparasjonar, men då trengst det mva.-fritak.

Import, industri og hobbyprodusentar er ei utfordring. Svart omsetnad er ein stor konkurrent – når ein skal ha godkjent rekneskap, butikklokaler, forsikringar osb. er det lite igjen på bunnlinja.

Husfliden satsar på «norsk design» produsert i lavkostland. Det blir ikkje verdsatt at det vert produsert i Norge. Konkurrera mot dei som tilsynelatande produsera i Norge, men som eigentleg produsera varene i lavkostland.

Marknaden er ikkje villig til å betala det det kostar – avhengig av at staten stør opp om handverka.

Formidling og undervisning ein vesentleg del av drifta. Blir meir kurs enn produksjon.

Foreslåtte tiltak:

Merkevareordning – gjera det lettare å skilja norskprodusert frå import

Få salskanalar og «Show room» for handverk

Statleg finansiering/synleggjering

MVA.-fritak på reparasjonar

Organisasjon

Synleggjering og statusheving av handverka må vera viktigaste oppgåva for ein eventuell ny organisasjon. Å endra haldningar til handverk, er viktigast men òg vanskelegast. Ein etterlyser ei felles plattform for samarbeid og informasjon. Både for kundane og for handverkarane. Tradisjonshandverkarane er ei lita gruppe i samfunnet - «me er i same båt og må støtte kvarandre.» Ein org. må ta tak i felles problemstillingar. Viktig også å ha det sosiale felleskapet som del av ein ny org. Også aktuelt med fagleg påfyll – gjerne på tvers av faga (om t.d. marknadsføring, skjemavelde, søknadsskriving og liknande.) Felles marknadsføring og merkeordning er etterspurt. Anerkjenning, marknadsføring, kvalitetssikring. Mest interesse for noko som liknar på Norske Kunsthåndverkere (NK) for tradisjonshandverkarar. Mange meiner at ein fort blir liten i dei store organisasjonane som t.d. NHO, Virke. Samstundes ser dei at det er viktig å vera mange for å få gode avtalar. Viktig at org. viser att der politikken utformast. Ein person går på tinget ein gong i veka for å setja handverka på dagsorden og bli synleg og kva for verdiar som ein representerar.

«Det må koma eit tilbod ovanifrå – dette løfter ikkje handverkarane sjølve no»

Støtteordningar er etterspurt. Fleire meiner at mottakarar av offentlege tilskot må forplikta at ein vidareføre tradisjonen. Ville vore nyttig med stipendordningar for oppstart og fordjupning. KORO er eit interessant tiltak. Stipend og innkjøpsordningar. Kan bruka UNESCO-konvensjonen som argument for at staten skal ta ansvar for at handverka kan overleva som næring.

Foreslåtte tiltak:

MERKEORDNING – basert på fagbrev og produksjon. Seriøs plattform/merkevare Norsk kvalitetsstempel

Me treng eit merke som kunden kan stola på. Både produkt og handverkarane treng

«godkjenningsordning»

Økonomiske rammer. Hensikten må vera at folk skal kunna leva av det (mva., etableringsfase, utstyr)

Ordna rettigheter mtp. pensjonspoeng, foreldrepengar, sjukepengar
 Felles forsikringsordningar og tilgang til juridisk bistand, rådgjeving skatt m.m.
 Innkjøpsordningar og stipend
 Arbeidsgjevaravgift skulle vera ei smal sak å få justert på
 Minsteløn for kurs og DKS – vanskeleg å konkurrera med dei som driv med det som hobby
 Viktig å ha krav om fagbrev for medlemskap, for å heva status på faga og ein org.
 Få opp statusen, lærling og økonomi
 Duodji-avtalen er interessant. Halv moms

Fagbrev

Ulike meiningar om det skal vera krav om fag- eller svennebrev for å vera medlem. Mange er sjølvlærte og krav om fagbrev vil utelukka mange fag/grupper. Alle er samde om at det i allefall er behov for juryering. Ein ny org. må vera for dei som driv det som næring. Mange meiner at det må vera krav om fagbrev i faga som har denne moglegheita. Fag som er under oppbygging kan ein sjå litt annleis på. Somme seier at det bør vera fokus på fag, og ikkje skilja på tilsette og sjølvstendig næringsdrivande.

Diverse

Tida med gjenbruk og kvalitet arbeidar for oss. Kulturell fattigdom.
 Staten bør tenka på desse faga som dei tenker på kunst – stipend og grunnfinansiering.
 Kloke hender – Tradisjon, status. Må få forståing for kunnskapen – og kvalitetane.
 Heva statusen både internt og hjå kunde.
 Ein undergrev seg sjølve ved å akseptera lav løn.

En hyggelig måte å sulte i hel på.

Vil heller ha støtte frå staten enn å laga ting til rike folk.
 Kjenner på eit samfunnsansvar i formidling.

Ikkje nok med rødlister og festtalar.

Langsomme ting – resten av samfunnet går i ein rasande fart.

Me greier ikkje å halda tritt med samlebandet.

Læra opp og vidareføra kunnskapen – må vera ei av søylene i drifta.

Nesten ein bivirkning at ein tener pengar.

Dei andre bransjeorganisasjonane (smed, gips, keramikk og liknande) har ingen økonomi til at folk kan ta på seg å jobba politisk. Blir meir sosiale/faglege møteplassar.
 Blir mykje peng, men det er ikkje dyrt.

Skal vera forsiktig med å måla vitaliteten på antal lærlingar. Må bli betre på å ta betalt.
 Viktig korleis det vert presentert / kva for ord ein nyttar.

” oppleves som me
er grus i maskineriet

Vedlegg II: Utdanningen til tradisjonshåndverkerne i nettundersøkelsen

Man kunne hake av alle tre alternativ: «Svennebrev/fagbrev», «Universitetsutdanning/håndverksstipendiat» og «Annet». «Annet» kunne spesifiseres.

Kategori	Utdanning	Antall
<i>Oppgitt alternative</i>		
	Svennebrev/fagbrev	193
	Universitetsutdanning/håndverksstipendiat	61
<i>Universitet/høyskole (spesifisert)</i>		
	BA	1
	Det Kongelige Danske Kunstakademis Skoler for Arkitektur, Design og Konservering, Bornholm, Danmark	1
	ESMOD Den internasjonale motefagskolen	1
	Faglærerutdanning i forming	1
	Textilartenom (5 år)	1
	Folkekulturstudie Rauland (1 år)	1
	Hovedfag tekstil	1
	Hovedfag forming (UiT)	1
	Kunst og handverk HiVo og kunsthistorie	1
	Master tradisjonskunst	1
	NTNU	1
	Årsenhet, universitetet	1
<i>Mester</i>		
	Mesterbrev	16
<i>Under utdanning</i>		
	Lærling	6
	Modulbasert opplæring, med intensjon om svennebrev	2
<i>Annet</i>		
	Den danske skole for kunst og håndverk (1 år)	1
	Dokumentasjonsarbeid	1

Kategori	Utdanning	Antall
	Fagskole	10
	Folkehøgskole	1
	Gipsmaker, utdannet i England	1
	Glasskolan Orrefors i Sverige	1
	Holder på med en engelsk eksamen i hovslagerfaget. Siden utdanning stopper på fagbrevnivå i Norge	1
	Husflidhåndverker	2
	Husflidskole (3 år)	2
	Juryering	1
	Keramikk (1 år), Folkeuniversitetet Oslo	1
	Kurs	15
	Kurs i gamle malerteknikker gjennom håndverksfagene på Røros	1
	Laft og restaurering, Hjerleid	1
	Lært av å jobba med erfarne handverkarar	2
	Næming	2
	Opplæring hos Husfliden	1
	Privat vevskole	1
	Riksglasskolen Sverige	1
	Riktig restaurering, kursrekka til Museene i Akershus	2
	Samernas folkhögskola skinn og tekstil og trä och horn	1
	Svensk yrkesexamen	1
	Sätergläntan	1
	Søm (1 år)	1
	Uformell kompetanse	1
	Tegning, form og farge	1
	Teknisk fagskole, bygningsvern	4
	Utdannet gullsmed på skole, uten svennebrev	1
	Utdannet skulptør	1
	Vev (2 år)	1

Kategori	Utdanning	Antall
	Vevopplæringa	1
	Vevopplæringa 2009–2011, 9 moduler, og multiple kurs i utlandet dokumentert	1
	Vgs.	3
	Yrkesskole	1
<i>Egenlært/praksis</i>		
	Egen opplæring i gitarmakerfaget og møbelbyggerfaget. Hjelp ved medlemskap i SAPFM (The Society of American Period Furniture Makers) og abonnering av relaterte tidsskrifter. Fagbøker, amerikanske, engelske, skandinaviske	1
	Erfaring	6
	Gått i lære	2
	Prakis utdanning både i Canada, USA og Sveits	1
	Praksis lafting (23 år)	1
	Over 50 års drift av systue, bunadsøm, ikke fagbrev som bunadtilvirker, den ble etablert de seinere åra	1
	Praksis som næringsdrivende/kursleder (20 år)	1
	Selvlært	7
	Fins ikke utdanning	1

” største konkurransen er fra folk uten fagbrev som underpriser jobber

Vedlegg III: Andre tiltak

Oversikt over andre tiltak som ble gitt via åpne svar i undersøkelsen. Innspillene er ikke redigert. Utreder har alfabetisert tiltakene innenfor en strukturering i overskrifter (fet skrift). Flere av forslagene inngår i de 45 foreslåtte tiltakene fra gjestebudene (det er ikke justert vektning på disse). Sitater merket ¹ ble spilt inn under «formål», ² ble spilt inn under «andre tilbakemeldinger» og ³ under «medlemskap».

1. Arbeidslivsrettigheter

- 1.1. Lettere å få støtte fra nav, hvis du har vært selvstendig næringsdrivende i verneverdige fag.
- 1.2. Selvstendige næringsdrivende ha like rettigheter som ansatte når man må være hjemme med syke barn.

2. Beskyttet tittel

- 2.1. Beskyttet tittel i salmakerfaget. Faget er verneverdig og burde sett på som høyst viktig å beskytte yrket mot useriøse aktører som har kommet til landet.
- 2.2. ¹Fremme krav om kompetanse for å arbeide med verneverdige bygg.
- 2.3. ¹For bygghåndverkene bør det på plass en autorisasjon/sertifisering så ikke ukyndige gjør jobben. Det må gjelde alle ansatte.
- 2.4. Jeg er enig i flere enn fem av tiltakene over. Først og fremst ser jeg det som sentralt at håndverkerne sørger for høy kompetanse hos seg og sine kollegaer. Beskyttet yrkestittel kunne vært et meget nyttig verktøy for å både appellere til publikum om å benytte faglærte håndverkere men også for å kunne «rydde opp» i bransjen, slik at levert håndverk er av høy kvalitet.
- 2.5. ²Jeg som jobber som restaureringshåndverker av trehus, tømmerhus synes at vi burde hatt eget fagbrev/mesterbrev. Det er langt fra dagens tømmerfag og burde tilpasses bedre for restaurering.
- 2.6. ¹Jeg tenker det hadde vært en idé å se på det å verne om titlene til de fag som er tradisjonsbærere og de som er inn under verneverdige fag, slik som Mesterbrev et er vernet.
- 2.7. Kompetansekrav til håndverkere som arbeider med bygg eldre og verneverdige bygg. Kompetansekravet kan ligge i byggesøknadene.
- 2.8. Krav til svennebrev ved etablering av selskap, spesielt enkeltmannsforetak. Hvem som helst kan for eksempel starte et malerfirma. Dette vil utelukke useriøse aktører/amatører.
- 2.9. Muligheter for beskyttet tittel. Vi mister mange kunder til useriøse utøvere av faget, som ofte har manglende kompetanse, og lager sikkerhetsmessig dårlige produkter.
- 2.10. Nei, men vil legge vekt på beskyttelse av norske tradisjonshåndverksbedrifter overfor utenlandske konkuranter.
- 2.11. ¹Sertifisering av norske tradisjonshåndverkere som bør kreves ved offentlig arbeid.

3. Beskyttelse overfor utenlandske konkurrenter

- 3.1. ¹Beskytte norske håndverksbedrifter overfor store konkurrenter som produserer i utlandet.

4. Etablerertilskudd og driftstilskudd

- 4.1. ¹Gi muligheter for etablerings-/investeringsstøtte i en startfase, ofte mangel på økonomiske midler i en startsfase.

5. Etterutdanningskurs

- 5.1. Stønad for etterutdanning/ kursing. Det er vanskelig å ta seg råd til kurs.

6. Forsikringsordninger

- 6.1. ¹Samarbeide med forsikringsselskap om å tilby gode forsikringsordninger tilpasset håndverker

7. Kompetanse bruker/bestiller

- 7.1. ¹Opplæring av de som tar avgjørelser. Her er det mange hull i CV`n. Hva med å ta disse med på noen ukers praktisk arbeid med opplæring. Da bør de selvfølgelig kun ha lærlinglønninger.
- 7.2. Opplæring av meglere/ takstfolk/ og kommune ansatte.
- 7.3. Skape etterspørsel etter ansvarlige bedrifter i markedet.
- 7.4. Trengs og utdanne kunde, tilbudet/info bør sendes ut til alle privatpersoner som drifter/eier bygg på gull, oransje og rød liste. Samt opplæring på kommunalt/statlig nivå.
- 7.5. ¹Å heve kunnskapen om tradisjonshåndverk i befolkningen, med hensyn til kvalitet, miljø, gjenbruk, kulturarv og bruk av lokale ressurser.

8. Kurs i å drive småbedrift

- 8.1. Hjelp til regnskap og jevnlig sparrepartnerordning.

9. Marked

- 9.1. Arbeide for utsalgssteder med tradisjonshåndverk på Museer, kultur og turist-steder
- 9.2. Arena som har oversikt og samordner det som finnes av tradisjonshåndverk, både det samiske, kvenske og norske.
- 9.3. Felles markedsføringskanaler.
- 9.4. ¹Fremme samarbeid mellom utøvere av tradisjonshåndverk og kulturinstitusjoner/ - organisasjoner som museer, etc
- 9.5. Få enkelt tilgang/oversikt til/over utlysingar som til dømes utsmykkingar, konkurransar, visnings/utstillingsmuligheter, AiR, undervisningsstillinger og så vidare som til ei kvar tid er aktuelt.
- 9.6. ¹Inspirere/ fremme bruken av tradisjonshåndverket i nye former på nye nye arenaer. «Nyskaping med sterke røtter».
- 9.7. ¹Legge til rette for at håndverket kan utøves lovlig og inntektbringende.
- 9.8. Markeder med kvalitetshåndverk som ikke har høg standleie.
- 9.9. Markedsføringstiltak, kurs utenfor bygrytene lettere å søke tilskudd til videreutvikling og kurs.
- 9.10. 2–3 steder i hvert fylke om utstilling/ salgsutstillinger.

10. Merverdiavgift (mva.)

- 10.1. ¹Arbeide for generell lavere moms på kulturhåndverkprodukter som er lagd av personer som er juryert innen kunst- og håndverkorganisasjoner. Hoteller er blant de med lav sats for utgående mva på overnatting. Hvorfor er det jeg skaper høyere avgiftsbelagt? Og hvorfor er mitt arbeid annerledes verdsatt enn forfatteres bok-utgivelser, billetter til museer og andre produkter og tjenester som har lavere mva enn 25% som? Staten bør ikke avgiftsbelegge de varer og tjenester som man ønsker mer av.
- 10.2. Fritak for mva. ville være eit godt tiltak for å heve inntjeninga som ofte er veldig låg, av og til i minus på tradisjonelle prosjekt. som for eksempel bygging av nye trebåtar.
- 10.3. ²Fritak fra MVA for tradisjonelle håndverksprodukter og reparasjoner hadde vært veldig bra. Det er noe som er verdt å jobbe med.
- 10.4. Halv mva.
- 10.5. Jeg er stolt av yrket mitt, og ønsker å bli gammel i faget, men syns det er lite riktig at jeg som liten bedrift (kun meg selv som ansatt), skal bli skattet på lik linje som store aktører. På mester skolen blir vi opplært til at det er lurt å ha god likviditet, men dette fører jo bare til beskatning på slutten av året. Alle burde ha 3 mnd «back up» på kontoen, uten at det skulle beskattes
- 10.6. ²KUTTE MVA PÅ HÅNDARBEID. SLIK DET ER FOR DE SOM STRIKKER.
- 10.7. Lavere momssats enn idag.
- 10.8. Mva-fritak på rep. er topp prioritet, men... Det må omfatte små/verneverdige fag. Ikke skifting av bremseklosser eller retting av støtfanger. Ikke nytt sikringsskap eller nye takstein.
- 10.9. Om ikke fritak på mva så i allefall en differensiert, f.eks 12 % eller 15 % som er mva-satser også i dag.

11. Nettverk/samarbeid

- 11.1. ²Det vore mye bra hvis det kommer vare en presentasjons/CV-plattform for de ulike håndverker og håndverk på nett. «Alt under samme tak» forbund. Har 30 års erfaring av at det forenkler for den enkelte håndverkeren og ha alt på samme plass.
- 11.2. Faglege samlinger.
- 11.3. Gjere det lettere for bedrifter som driver med Tradisjonshåndverk å samarbeide om større prosjekter, og ha fordeler som gjer dei meir attraktive på anbudsmarkedet.
- 11.4. ¹Organisere, her er inntrykket at det er mange små, til tider lite koordinerte tiltak. Prøve og samle alt av kurs, stipender, info etc under en plass. Bygg og bevar er forsåvidt godt igang?
- 11.5. Organiserte fylkesdelte nettverk for de ulike fagene. Møteplasser!
- 11.6. ³Private tiltak som styrker samarbeid og samhandling mellom deltakerne.
- 11.7. ¹Prøve og organisere events kalenderen tidligere og mer samlet. plutselig dukker det opp noe i en epost eller Facebook med to dagers varsel.
- 11.8. ²Samarbeid mellom håndverksbedrifter. Idéutveksling, muligheter for spørsmål / hjelp i nettverk.
- 11.9. ¹Sørge for at de ulike dagen får møtes og bytte erfaringer.
- 11.10. Å samles sosialt for å utveksle faglig erfaring og kompetanse.

12. Offentlige oppdrag

- 12.1. Ansvarliggjøre firmaer økonomisk som ikke oppfyller kravene.
- 12.2. Arbeide for at Offentlig støttede kunstgallerier og museer plikter å positivt vurdere juryert kultur- og tradisjonshåndverk likestilt med kunsthåndverk og billedkunst i forbindelse med utstillingsplass m.m.
- 12.3. Avvikling av dagens system med anbud på offentlige restaureringsoppdrag. Det finnes ikke gode nok systemer for vurdering av kompetanse eller utførelse i standard skjema/det mangler bestillerkompetanse.
- 12.4. Bedre kontakt og veiledning/mindre krav fra myndighetene (Miljødirektoratet).
- 12.5. Bør også se på andre praksis for kommune/stat i forhold til og kjøpe inn tjenester som krever tradisjonshåndverkere. Ofte er det små firmaer som har den nødvendige kompetansen, men de tåler ikke og bruke enormt med tid, uten lønn, for så at oppdragsgiver i tillegg har egne betalingsfrister på to mnd, ingen som klarer og drive da.
- 12.6. Direkte statsstøtte til drift av en medlemsorganisasjon.
- 12.7. Enklere vilkår for rammesvtaler.
- 12.8. Fremming av samarbeide med større anbydere for de små foretakene, der man ellers faller gjennom som ENK.
- 12.9. ¹Få bevilgende myndigheter osv til å stille kompetansekrav til utførende og oppfølging av prosjektet. Fokus på materilakvalitet og tradisjonshåndverk. Var det handhøvlet overflate så skal det være handhøvlet etter jobben er gjort. Da vil man etter hvert få en sirkel hvor bestiller vet hva han/hun vil ha og utførende forstår hva som er forventet sluttlevet.
- 12.10. Innføre formelle krav til ALLE arbeidere/håndverkere som skal jobbe på verna og freda hus.
- 12.11. Krav til høyere utdanning innen bygningsvern for utøvende bedrifter på fredede/offentlige anlegg.
- 12.12. Krav til kompetanse for utøvende håndverker på alle jobber med offentlig tilskudd. Ikke bare kulturminnefond, men også verdensarv/ riksantikvar, smil, fylket m.m. Nå konkurrerer vi med vanlige snekkerbedrifter på mange av disse jobbene. Det blir konkurranse på ulike vilkår.
- 12.13. ¹Miljø aspektet ved bruk av tradisjons prosesser og materialer. Dispensasjon fra tek17 i moderne bygg for tradisjonshåndverk.
- 12.14. Prioritering av kjennskap til forskrifter, normer og standarder.
- 12.15. Redusere byråkratiet fra miljømyndighetene rundt virksomheten.
- 12.16. Statlig kontroll-etat for ettersyn og kvalitetsvurdering av offentlige stillinger i kulturorganisasjoner, for å redusere bekjentskaps-korrupsjon og kultur-elitisme.
- 12.17. Strengere krav til kompetanse fra vernemyndighet.
- 12.18. Universell utforming opp mot det antikvariske. Historiske og vernede bygninger blir i dag ødelagt ved at alt skal tilrettelegges for dagens krav. Dette har jeg gang på gang sett på med forferdelse. Respekten for tidligere arbeider og funksjoner mangler totalt i mange såkalt restaureringsarbeider.
- 12.19. Utvikle og bruke godkjenningsordninger for sentral godkjenning: Arbeid på bevaringsverdige byggverk.

- 12.20. Vurdere særlege ordningar for offentlege innkjøp som kan legge betre grunnlag for at mindre handverksbedrifter kan kome i betraktning.
- 12.21. Økt vektning av kompetanse og krav til utdanning i tradisjonshandverk i anbudsprosesser.
- 12.22. ¹Å være pådriver for at bevilgande myndigheter kan stille krav til utføring og kompetanse, samtidig som det vert utdanna fleire med kompetanse for å møte strengare krav, samtidig som det må være atraktivt nok til å ta utdanninga. Dette er ein spiral som det må jobbast på alle felt samtidig med kompetanseheving og tilrettelegging.

13. Rekruttering

- 13.1. Aktivt søke opp bedrifter som har mulighet for og ha lærlinger og hjelpe disse få kontrakt.
- 13.2. Arbeide for at skoletilbud i tradisjonshåndverk blir landslinjer.
- 13.3. ²Bedre kontroll av læremester som har lærlinger. Eks, hvor mye læremester er til stede, og hvor mye en lærling må jobbe alene. Og hvor mye lærlingen skal/bør tjene.
- 13.4. ¹Innføre tradisjonshåndverk i opplæring VG-2 (eget fag.).
- 13.5. Kompetansekrav-utdanning/praksiskrav- arbeidsfelt.
- 13.6. Læreplaner tilpassa tradisjonshandverk for videregående skule, læretid og fagprøve. Nivelert mot fagskuletilboda og bachelorutdanninga på NTNU. Moderne tømmer-utdanning er blitt eit anna fag enn tradisjonshandverket.
- 13.7. Markedsføring av tradisjonshandverk ved Videregående skoler i Finnmark.
- 13.8. Meire praktisk arbeid i grunnskolen.
- 13.9. Samarbeidet mellom folkehøyskoler, lærlingkontor, Håndverksinstitutt, museer og bedrifter. Dette for at få så stor spredning av håndverket som mulig.
- 13.10. Samarbeidet mellom lærlingkontor for og finne et kontor til bedriften som passer faget best.
- 13.11. ¹Skape nye plattformar for unge at deltake i håndverk i tidlig skolealder.
- 13.12. Som for andre fag lage en utdanningsvei som samsvarer med kompetansekrav og dermed skille ut et arbeidsfelt.
- 13.13. Støtte til å bli leid inn som kursholder for studenter på alle utdanningsnivåer. Det er en måte å treffe noen som kanskje kan bli inspirert til å før håndverket videre.
- 13.14. ¹Synliggjøre og styrke håndverkets status ved tidlig innføring i skolen.
- 13.15. Tilpassa læreplan/ svenneprøve i forhold til tradisjonshandverk. Ikke som i dag hvor alt er tilpassa for eksempel moderne tømmer teori.
- 13.16. ²Viktig å påse at prøvenemdene består. NOU-en som omtaler dette har noen formuleringer som bør granskes nærmere.
- 13.17. ¹Være en part i utdanningssystemet.
- 13.18. Øke statusen til håndtverksfag.
- 13.19. Å gi støtte for opplæring i de forskjellige tradisjonshåndverkene.
- 13.20. ¹Å styrke utdanningsmuligheter/opprette utdanningsretninger innen fag som i dag ikke finnes i utdanningssystemet (f eks gjørtler eller håndvever).
- 13.21. ¹Å være tilgjengelig støtte under utvikling av håndverksfag i barn og ungdoms skole og fritid.

14. Tariff

- 14.1. Endre holdningen blandt håndverkerne om at de må ta seg betalt for arbeidet. Om man tar jobben til 200 kr timen fordi den var så fin, undergraver man seg selv som seriøs håndverker, markedet generelt og umulig og rekruttere nye krefter. Tradisjonshåndverk er i stor grad spesialkompetanse, i alle andre bransjer er dette verdsatt med høyere lønn. Bør komme krav mot det offentlige hvertfall om at tradisjonshåndverkere ikke har lov til og ta mindre betalt enn moderne håndverkere innenfor tek17. Dette er en uting og ødeleggende for og bygge opp en sterk næring innen tradisjonelle håndverk.
- 14.2. Høyere utdanning bør gjenspeiles i høyere timelønn for spesialkompetanse.
- 14.3. ¹Likelønn. Håndverk er et lavtlønnsyrke. Mens å sette bilen på et verksted koster ca 1300 kr pr time.

15. Virkemidler som støtter små bedrifter

- 15.1. Økonomiske virkemidler som er retta mot å støtte handverksutøvelsen. Opplæring, eige produktutvikling, utvikling av handverktøy o.l.

16. Annet

- 16.1. ²Det var veldig mange [tiltak red.anm.] jeg hadde lyst til å hake ut i punkt 8 :) Kommer ikke på flere :)

” fremme samarbeid mellom tradisjonshåndverkere og kulturinstitusjoner som museene

Vedlegg IV: Andre tilbakemeldinger

Oversikt over tilbakemeldinger gitt via åpne svar i undersøkelsen. Innspillene er ikke redigert. Utreder har alfabetisert tilbakemeldingene innenfor en strukturering i overskrifter (fet skrift). Sitater merket 1 ble spilt inn under «tiltak du savner», 2 ble spilt inn under «formål», 3 under «utdanning» og 4 under «eventuelt andre medlemskap».

1. Delingstips

- 1.1. Foreslår at dere sender denne spørreundersøkelsen også til Norges kjole- og Draktsyerforbund (kjoleogdrakt@gmail.com) og ber de videresende til alle sine medlemmer. Det er over 100 medlemmer her!

2. Frivillig

- 2.1. Til spørsmål nr 1 skrev jeg «Ansatt». Jeg er ikke ansatt men frivillige- lag og organisasjon var ikke et alternativ.

3. Nettverk/arena for å møtes

- 3.1. ¹Det vi trenger mest er å samles sosialt for å utveksle faglig erfaring og kompetanse. Gjerne reise sammen til lignende miljøer på kontinentet. Vi er så liten befolkning her i nord. Dermed må vi langt for å komme i kontakt med likesinnede i større format
- 3.2. Eneste tilbakemelding jeg har er at vi som driver tradisjonshandvek alltid kommer godt overens med hverandre. Med andre ord så har vi alltid godt arbeidsmiljø, uten konkurranse om på være best. Har arbeidet med tradisjonshandverkerere fra hele landet og det har alltid vært spennende å lærerikt hever gang. Lykke til videre med undersøkelsen.
- 3.3. Mange er alene i yrket sitt og mange bærer på stort ansvar i videreføring av kunnskapen som de innehar. Jeg håper også at i regi av organisasjonen etableres møteplasser for ulike tradisjonshåndverkere, der faglige, sosiale, økonomiske og kulturelle sider belyses.
- 3.4. Nettverksbygging både på tvers av de forskjellige tradisjonshåndverkene og men kanskje særlig innenfor eget fagfelt er noe jeg savner, så dette høres lovende ut i så måte også.

4. Privat informasjon

- 4.1. Er egentlig pensjonist og trapper gradvis ned.
- 4.2. Har hatt hjerneslag og er 85% uføretrygdet, har begrenset verkstedaktivitet.
- 4.3. Informasjon om omsetning blir noe upresis, siden jeg har vært ute av drift i flere år grunnet sykdom.

5. Positiv støtte

- 5.1. Bra tiltak!
- 5.2. Fint med denne spørre-undersøkelsen. Håper det bidrar til å gjøre det lettere å være selvstendig håndverker i Norge. Tradisjonshåndverkere og småskala produsenter bidrar til å gjøre Norge mer spennende og bidrar til at eldre håndverk-teknikker ikke dør ut. Hvilket er en stor verdi som kommer alle generasjoner tilgode.

- 5.3. Flott initiativ.
- 5.4. Flott å verte spurt! Lukke til med arbeidet, dette støtter eg!
- 5.5. Godt tiltak som har vært etterlengtet i laaang tid.
- 5.6. Håper det blir en realitet.
- 5.7. Ikke akkurat nå! :D Takk for at dere har lagt ut en slik spørre undersøkelse. Men jeg skulle ønske jag kunne trykke på flere enn fem på den laaange listen! :D
- 5.8. Jeg er svært fornøyd med iniativet som er blitt tatt for å danne bransjeorganisasjon for tradisjonshåndverkerne.
- 5.9. Lykke til med arbeidet.
- 5.10. Ok å være med i denne oppbygginga, sjølv om det egentlig ikke blir aktuelt med videre tilknytning for min del, grunna alder. Takk for meg og lykke til!
- 5.11. Spennende å komme med deg i dette fetet. fornøyd med denne ideen.
- 5.12. Supert – Stå på!
- 5.13. Tack for dette initiativ.
- 5.14. Takk for innsatsen! Håper det lykkes.
- 5.15. Takk for kjempeflott initiativ, en slik fagorganisasjon vil styrke håndverket og oss som jobber med det.
- 5.16. Takk for å få bidra – det kjennes bra!
- 5.17. Veldig bra tiltak!
- 5.18. Veldig bra initiativ. Beklager sen tilbakemelding, det kan være vanskelig å finne tid til kontor oppgaver.
- 5.19. Veldig bra og viktig tiltak!
- 5.20. Ønsker lykke til med arbeidet.

6. Pris medlemskap

- 6.1. Et evt medlemskap avhenger mye på pris. Jeg håper det er løsbart!
- 6.2. ⁴Angående medlemskap er det prisen som betyr mest!

7. Skeptisk til akademikere/offentlige

- 7.1. ¹De mest tulleste timene i mitt voksne liv er de på skolebenken der en akademiker skal lære meg å skrive oppgaver. Akademia dagdriver ord-sport når de tvinger meg til å unngå ord som pynt og bruke dekor i stedet.
- 7.2. Det må jobbes med en tilpasset instruks for skatteetaten og kemneren om inndriving av skatter og avgifter. de har nok blitt bedre enn tidligere, men er svært personavhengig er min erfaring.
- 7.3. ¹Det sitter dypt i skolen da dette systemet er kapret av akademiske bedrevitere. Få orden på det.
- 7.4. Der har altså tull og tøys overtatt en god del læring på en skole som oppsøkes av håndverkere, men drives for å gjøre dem om til kunstnere. Men håndverket driver kunsten – en god håndverker lager vakre ting som kan beundres som kunst. Det er ikke så ille vanskelig. En kunstner uten håndverk og kunnskap i faget det kunstnes i lager mye rart, men sjeldent minneverdig. Yrkesskolene ble lagt ned og plutselig kan damene fra Thailand sy bedre enn kvinner i min generasjon. Det er mitt tap! Tapt kunnskap i Norge kan ikke erstattes av en trivelig utlending – selv om nivået er høyt og språket

greit. Hva med mitt, skal ingen ting kunne gjøres av meg? Kvinnefrigjøring er bare tull! Jeg har full støtte fra alle skoler om jeg vil bli soldat eller brannmann, men å lære søm, nei det, det kunne jo gi deg grunnlag til å lage systue og jobbe hjemmefra, sy greie klær til barna og jobbe med yrket innimellom. Du må heller fantasere om å bli en internasjonalt beundret motedronning! Ungdomsskolens fantasier om hva det går an å leve av som håndverker er skammelig, og sender tusner av jenter ut i en form og farge utdanning som ikke gir jobb, eller inntekt. Jeg har møtt nok av disse! Nå må jeg bare slutte å skrive. Takk for oppmerksomheten.

- 7.5. Er nok forholdet til staten som er det største problemet med å være selvstendig næringsdrivende, om det gjelder forskuddsskatt, sjukemeldinger, eller andre forhold.
- 7.6. ¹Ikke gå rundt grøten med disse menneskene. Ingen medisinstudent må lære å strikke, for å bestå.
- 7.7. ¹Jeg gikk folkekunst i to år på Rauland, for å få papirer på at jeg kan veve og strikke, men når academia leker kunst blir håndverket deretter. Det jeg lærte på skomakerskolen var en grei feilsøk-metode: «Får du solgt denna, da? Du får itte penger att for materialene dine engang om du vil prøve å selge dette her.» Og dypt der inne visste jeg at jeg hadde lært av akademikerene om kunst og en meningsløs trylling med ord. «Jeg synes den er pen» og den selger, er ikke bra nok.
- 7.8. Stiller et lite spørsmålstegn ved Kulturrådets deltagelse da det har vært nesten umulig å komme i dialog med de som tradisjonshåndtverker tidligere, min erfaring er at det er en del mistillit til de blant tradisjonshåndtverkere.
- 7.9. ¹Vi vet hva vi må kunne for å gjøre en god jobb og tjene penger, jeg later ikke som om jeg trenger en KUNSTNER til å bedømme kvaliteten på skoen min, jeg har 800 år med historie og mote og god kvalitet å forholde meg til og jeg kan fortelle dem hva gode sko er.

8. Skeptisk til ny organisasjon

- 8.1. ²Eg er medlem i Handverkslaget og slit med å forstå kvifor vi skal lage ein organisasjon til. Kan ikkje H utviklast til å bli ein bransjeorganisasjon?
- 8.2. Ein organisasjon krev mykje. Ser bare korleis gullsmedforbundet slit.
- 8.3. ²Jeg er ikke for en ny organisasjon. Det er grenser for hvor mye man kan bruke resurser på, vi som ikke har de høyeste inntektene. Vi trenger litt støtte til å komme sammen, gjerne organisert av Norsk Håndversinstitutt
- 8.4. Jeg er usikker på om en ny organisasjon er riktig vei å gå.

9. Skeptisk til å tilhøre kulturfeltet

- 9.1. Ønsker dere å drive under Kulturdelen så vil jeg å mange falle fra for der vil vi ikke være, men både og.

10. Tanker/erfaringer

- 10.1. ²Bidra til å ta vare på den kunnskap og ferdighet som ligger i tradisjonshåndverket. Man kan skrive så mange bøker man vil, men det er til slutt ferdighet, forståelse av oppgave og valg av materialer som gjennom utøvelse utvikles til et faglig nivå.
- 10.2. Blir småsur når jeg oppsøker museumsbutikker som svømmer over av masseproduserte produkter de kjøper inn fra gave- og interiørmesser, oftest produsert

- i utlandet. Museumsbutikkene er subsidierte salgsarealer fra blant annet mine skattepenger. Jeg må finansiere salgs- og produksjonsarealer selv. At museer har krav til inntjening fra sine styrever, fritar ikke museumsstyrene. Mange seiler under «falske flagg», og later som det er håndverk og særskilt kvalitet overfor publikum.
- 10.3. ²Bruka det ein har. Fokus på «fornuftig» tankegang og god folkeskikk. «Bruk og kast» metaliteten må bli ferdig.
- 10.4. ¹Bra liste, men litt vrient å velge 5 punkter i en liste med så stor spredning i temaer, økonomi, opplæring, samarbeid, pensjon etc.
- 10.5. ²Ein må lære seg og ha fokus på dei 5-p-ane (salg, sørvis, SOME. Ein må henga med i tida).
- 10.6. ¹En politikk og holdning i skolen som arbeider mot forbrukssamfunnets bruk og kast. Der jeg gikk skolen ble jeg gitt klar beskjed om at ingenting kan lages i Norge lenger om vi må konkurrere med slavearbeid, som er sant så lenge vi lager samme kvalitet. Jeg vil ha den rene industrien med de fornuftige, gode varene som kan konkurrere med resten av verden på pris laget på fabrikk i Norge. Vi må slutte å late som om 3. verden har noe å tilby oss av varer og tjenester. Vi var på god vei til å være selvforsynt på gode varer laget i eget land frem til importvernet ble svekket, det eneste jeg vil savne fra Afrika er bananer og kaffe. Jeg tilhører en rar generasjon som skal leve av å designe klær, uten å lære å sy klær først! Vi skal ha tilbake yrkesfag, uten gymtimer, og fag som er unyttige for håndverkere. Etter 10 års grunnskole skal jeg ha meg frabedt å lese Ibsen på yrkesskolen, jeg kan selv oppsøke holocaustmuseet om det er spennende. Jeg grøsser når jeg hører at en mekaniker eller frisør må lide seg igjennom timer med teoretisk matematikk og norsk diktanalyse. Selv var jeg heldig da en ny reform akkurat IKKE rammet mitt klassetrinn, men de under meg på Skomakerskolen i 2006/08 -2 timer GYM på fredag...
- 10.7. Får fortsatt spørsmål som; kan du leve av dette da? Jobber du hjemmefra du, da? Selv om jeg har fortalt at jeg har drevet firma de siste 25 årene. Vet ikke om så mange andre yrker man får sånne dumme spørsmål. Så ja, markedsbygging trengs.
- 10.8. ²Gjenninnføre yrkesskolene som en verdig bi-inntekt til familien. Mange familier kan vinne på at en dyktig håndverker driver hjemmefra. Dette er fornuftig bruk av rom i en hus, eller en eiendom. Leieutgifter er ikke et problem og barn i denne familien har mulighet til å tjene lommepenger og lære håndverk og pengebruk tidlig.
- 10.9. Glede meg til å bygga vidare på detta. Eg er nettopp begynt i denna bransjen, og har allerede 16 forskjellige gullsmedar i butikken min, og dette fungerer i kobinasjon med at eg er ein gullsmedreparatør. På 1 år, har me fått over 1220 oppdrag innen gull,sølv og ur tjenester. Det luraste eg har gjort så langt var å ta mesterbrev, det har åpna augene mine og gjør alt lettare med å driva, planlegga, kartlegga og ta ut ny kurs.
- 10.10. ¹Handarbeidutførelse. Redusert maskin og datautførelsr av prosjekt.
- 10.11. ²Hjemmehåndverkeren driver små beskjedne, men viktige bedrifter, som gjerne lønner seg i det små, men ikke større skala.
- 10.12. I tillegg til å være ansatt som lærer i faget og designfaget drifter jeg et ENK med kundesøm og andre design-oppdrag. Nærhet til faget gjennom å selv være utøvende er viktig som formidler/lærer.

- 10.13. ¹Ikke bruk ordet sammenheng, men kontekst- det er så mye dypere.
- 10.14. ²Inklusiv til alle. Jeg kjenner altfor mange utenlandsk arbeidere i mitt fagområde som synes de er utelukket fra tradisjonshandverk, fordi de er ikke født i Norge. Alt for mye feil oppmerksomhet er pekkey mot de uten grunn. For min del, har tradisjonshandverk vært den største pådriver av min egen intergrering i Norge de siste 12 år. Uten skikkelig norsk handverk jeg vil ikke har vært hat så lenge som har vært. Jeg det er provoserende når folk i dette bransje pekke på forskjellige bakgrunner for å skaper feil meninger.
- 10.15. Jeg faller kanskje litt på siden av det dere etterspør fordi jeg er en av svært få gjenværende fast ansatt taksidermist i den naturhistoriske delen av Universitetsmuseene. Dessverre ser det ut til at taksidermistfaget gradvis fases ut i omstrukturering- og effektiviseringskampen.
- 10.16. ³Jeg har aldri tatt fagbrev. Rett og slett fordi den norske urmakerutdanbelsen er en vits. En norsk fagprøve i urmakerfagene er omtrent som et truckførerkurs i NAV. Alle som har gått på Kongsberg står.
- 10.17. Jeg håper ikke jeg blir pensjonist før jeg gir meg tid til å tenke disse tankene. Atfor ofte må man jobbe for å holde hodet over vannet.
- 10.18. Jeg ønsker sterkt en økt anerkjennelse for disse fagene, og har gjennom arbeid i prøvenemnd og som leder i læreplangruppa engasjert meg sterkt for kompetansen i mitt eget fag, møbeltapetsering, men også for rollen selve håndverksutøvelsen har i samfunnet. Jeg vet ikke hvordan dere jobber, men jeg har lagt mye energi og har mere å gi for denne typen arbeid.
- 10.19. Mitt interesse omfatter Queen Anne, Chippendale, Heppelwhite, Sheraton og Federal stilperiode innen møbelkunsten. Innen gitar bygging er det akustiske instrumenter. Nylon og stålstrengs baserte. Gitarer 1983–2007. Stilmøbler 1998–dags dato.
- 10.20. ¹Per i dag tar jeg i mot lærlinger på verksted uten en avtale eller kontrakt, for det jeg kan står ikke på en pensumliste, jeg ble selv lært opp slik etter to år på skomakerskolen. Min mester betalte i sin tid en liten sum for å lære av John Lobb, 4. generasjoner kongelig skomaker i London. Det er jeg veldig stolt av!
- 10.21. ²Stort behov for tradisjonsbærere, restaurering av tømmerbygg som er fredet av Sametinget i Finnmark.
- 10.22. Største utfordringen i mitt fag er konkurranse fra folk uten fagbrev som underpriser jobber. Dette har blant annet ført til at fasademarkedet i Oslo er så å si ødelagt. Det må til en holdningsendring, billige løsninger er kortsiktige løsninger.
- 10.23. Ta gjerne kontakt. Vi har prøvd å få endret på dette i Aust Agder (Agder) sammen med skole/fylkes konservator og fylkesordfører.
- 10.24. Tiltak som dette kommer til som et svar på en svekket bransje som selvsagt har vært sterk en gang i en helt annen tid. Importvern! Yrkesstolthet, uten innblanding. Mesterbrev skal endres til bedriftsbrev. At en frisør og en rørlegger går samme klasse ødelegger «Mester» og gir ingen mening i Håndverket.
- 10.25. Vi har en jobb å gjøre!
- 10.26. ¹Verdsette bachelorprogrammet til NTNU (tradisjonelt bygghandverk).

11. Trepertssamarbeidet

- 11.1. Bi trenger en organisasjon på linje med kunstnerorganisasjonene.
- 11.2. ²Ordet tradisjonshåndverk fungerer ikke for meg for da snakker vi om offentlig sektor, jeg mener vi er små håndverksfag som driver etter moderne produksjonsmetoder for at kundene skal kjøpe våre produkter. Tradisjonshåndverk for meg er museum. Vi må koble oss på partene i arbeidslivet ellers vil ingen høre på oss.
- 11.3. Stå på, og ikke glem treparts samarbeidet for det er eneste løsning for å bli hørt ute i næringslivet.

12. Viktig at organisasjonen styres av næringsdrivende håndverkere

- 12.1. Det kan være taktisk å stille krav til medlemmer, for å skille mellom «nerder» og de med faktiske kvalifikasjoner, de som har interesse for og ressurser til å bidra :D
- 12.2. For at jeg personlig skulle være medlem i en eventuell bransjeorganisasjon så er det viktigste kriteriet at organisasjonen er styrt av håndtverkere med reel yrkeserfaring og ikke av akademikere eller kulturstøtte ryttere.
- 12.3. Jeg tror det er viktig med en organisasjon som skal jobbe for de som driver profesjonelt med tradisjonshandverk og restaurering. For de som driver næring, ikke hobby.

13. Ønske om samarbeid/samkjøring med andre

- 13.1. Arbeide for at eksisterende organisasjoner i tradisjonshåndverk får et tilbud i en ny organisasjon.
- 13.2. Et samarbeid med Norske Husflidhåndverkere og andre tilsvarende aktører?
- 13.3. Handverkslaget er kanskje stedet å diskutere dette.
- 13.4. Syns dette er kjempe bra. Men den nyoppstartet håndverkslaget holder jo på med litt det samme. Ville det ikke være en ide og slå seg sammen/samarbeide, for et større og tyngre fagorganisasjon.
- 13.5. Tilrår å samarbeide med «Bygningsvern – museumsnettverk for tradisjons-handverk» om disse temaene. Det trengst mange fleire handverkarar med kunnskap om tradisjonelt handverk både i og.
- 13.6. Utføre musea.

” jeg tilhører en rar generasjon som skal leve av å designe klær, uten å lære og sy klær først!

Vedlegg V: Relevante forbund/organisasjoner du er/har vært medlem i

Oversikt over tilbakemeldinger gitt via åpne svar i undersøkelsen. I 178 svar ble 239 medlemskap i 90 organisasjoner oppgitt. Innspillene er redigert/tolket når f.eks. kun forkortelser ble gitt og varierende skrivemåter ble brukt. Organisasjonene ble tolket inn i kategorier av utreder.

Nærings- og arbeidsgiverorganisasjoner		Arbeidstakerorganisasjoner	
Byggmesterforbundet	2	Creo - forbundet for kunst og kultur	1
Malermestrenes Landsforbund, NHO	3	Fagforbundet LO	1
Murmesternes Forening Oslo	1	Fagforeninger	1
NHO	1	Fellesforbundet	4
NHO Handel og Service	2	LO	1
NHO Håndverk/NHO Handel og Service	2	LO Industri Energi	1
Tekstilhåndverkerne i NHO	3	Museumsansattes forening (MAF)	1
Virke	3	Norsk Forstmansforening (NFF), faglig sammenslutning i Naturviterne	1
Interesseorganisasjoner med både nærings- og hobby-medlemmer		Norsk Tjenestemannslag (NTL)	2
Fortidsminneforeningen	6	Teaterteknisk fagforening (TTF)	1
Handverkslaget	28	Utdanningsforbundet	2
Norges Husflidslag	11	Tidligere medlemskap	
Nordic Wildlife Art	1	tidligere Norsk treindustriarbeiderforbund (LO)	1
Norsk folkedraktforum	7	tidligere Norsk Hjelpepleierforbund	1
Merkeordninger		tidligere BIRKA	2
Économusée	1	tidligere NHO (nå Virke)	1
Made in Norway	1	tidligere Norske Kunsthåndverkere	1
Made in Rogaland	1	Interesseorganisasjoner med kun hobby-medlemmer	
Norwegian Design	1	Forbundet KYSTEN	2
Norwegian Made/ Made in Norway	1	Norges Bygdekvinnelag	1

Interesseorganisasjoner	
Artists for Conservation	1
Bunadtilvirkerforbundet	1
Børsemakernes Landsforbund	3
Complex weavers	1
Danske Kunsthåndværkere & Designere	1
Duojáriid Ealáhussearvi - DES	1
Finnmark Treforum	1
Forening av Norske Orgelbyggere	1
Handweavers Guild of America	1
Kjole- og draktsyerlauget	1
London Guild of Weavers, Spinners and Dyers	1
Møbeltapetsererlauget	1
NAJD (Norwegian Association of Jewellery Designers)	3
Norboat	1
Norges Bunadshåndverkere	6
Norges Børsemakerforbund (Børsemakerforbundet)	1
Norges Gullsmeforbund	7
Norges Hovslagerforening	6
Norges Kjole- og Draktsyerforbund	7
Norges Skomakerforbund	1
Norges Urmakerforbund	1
Norsk Billedhoggerforening	1
Norsk børsemakerring	1
Norsk Gipsmakerforening	5
Norsk Instrumentmakerforening	3
Norsk Knivforening	2

Interesseorganisasjoner	
Norsk Skottbenk Union	1
Norsk Smedforening	3
Norsk Smedlaug	1
Norsk Stålforbund	1
Norsk Taxidermist Forbund	5
Norsk Takst	1
Norske Billedkunstnere (NBK)	2
Norske Filtmakere	2
Norske Husflidhåndverkere (medlemsgruppe i Norges Husflidslag)	22
Norske Keramikere	2
Norske Kunsthåndverkere (NK)	11
Norske Modister og Hattedesignere	1
Norske Trevarer	1
Oslo Gullsmeflaug	1
Oslo Håndverks- og Industriforening	4
Oslo Malermesterlaug	1
Pelsmesterlauget	1
Sámiid Duodji	1
Sadelmakarnas Branschorganisation (Sverige)	1
Stolpverk Norden	1
Svensk Knivforening	1
Svensk konservatorforening	1
Svenska Bössmakargillet	1
Svenska Konstnärer	1
Tradisjonshåndverkere i Buskerud	1

Annet	
Facebook sider som omhandler tradisjonshandverk	1
Grafisk	1
Grupper	1
Håndverksregister	1
Kommunens næringsforening	1
Kun interesseorganisasjon	1
Lokale kunstforeninger, maleklubber	1
Lokal handverkerforening	1
Mester	2
Mesterbrevnemda	2
Norgesglass	1
Pensjonistforbundet	1
Prøvenemda for Glasshåndverkerfaget	1
Ryfylkealliansen	1
Svenneprøvenemnda for gullsmedfaget	1
Nei	1
Ingen	4

” vi har alltid
godt arbeidsmiljø

Vedlegg VI: Sammendrag Løfte håndverket-seminar juni 2020

Det nasjonale nettverket Løfte håndverket er en møteplass for både organisasjoner som arbeider med håndverk og utøverne.

Hovedtema for Løfte håndverket-seminaret den 17. juni var presentasjon og diskusjon av rapporten fra prosjektet Bransjenettverk for næringsdrivende tradisjonshåndverkere. Prosjektrapporten ble publisert 2. juni⁵⁷.

Seminaret ble nettbasert på grunn av retningslinjer for smittevern. Det ble invitert til seminaret via nettsider, nyhetsbrev og e-post til dem som hadde meldt seg interessert i å motta informasjon om ny bransjeorganisasjon. Det ble mottatt 130 påmeldinger, de siste kom underveis i seminaret. De som presenterte var samlet i seminarrommet hos Kulturrådet i Oslo, og 62 deltok via nett, totalt 70 ble registrert som deltakere i seminaret.

Det ble separat arrangert et elektronisk valg for interimsstyre for bransjenettverket der kun utøvende tradisjonshåndverkere hadde stemmerett (se vedlegg VII).

Presentasjoner

To håndverksstipendiater ved Norsk håndverksinstitutt presenterte seg og sitt arbeid gjennom filmer:

Boni Wiik. Håndverksstipendiat og treskjærer deler erfaringer

Ellev Steinsli. Håndverksstipendiat og snekker deler erfaringer

I tillegg til presentasjon av håndverksstipendiater, ble de etablerte organisasjonene invitert til å presentere hvordan de arbeider for å løse utfordringene for næringsdrivende tradisjonshåndverkere. Ny bransjeorganisasjon må etablere egen strategi og arbeidsprogram. Hvilke utfordringer jobber de etablerte organisasjonene i feltet med? Hva kan de samarbeide med ny organisasjon om?

Presentasjonene ligger på nettsidene til Løfte håndverket⁵⁸:

Eivind Falk. Instituttleder Norsk håndverksinstitutt. *Introduksjon*

Eivind Falk. *5 eksempler på hvordan Norsk håndverksinstitutt kan svare på utfordringene i undersøkelsen*

Marit Stranden. Prosjektleder Norsk håndverksinstitutt. *Utredningen om bransjenettverk for næringsdrivende tradisjonshåndverkere*

Anders Hovind. Nestleder Creo. *Creo – Hvem er vi?*

Tore Granmo. Styremedlem. *Handverkslaget – foreningen for tradisjonshåndverk*

Marit Jacobsen. Direktør Norges Husflidslag. Se årsmeldinger for presentasjon av Norges Husflidslags arbeid og aktiviteter⁵⁹

I tillegg gav Olaf Thommessen, adm.dir i SMB Norge, følgende muntlige presentasjon:

SMB Norge: politisk interesseorganisasjon for småbedrifter i Norge

⁵⁷ <https://handverksinstituttet.no/loefte-haandverket/bransjenettverk>

⁵⁸ <https://handverksinstituttet.no/loefte-haandverket>

⁵⁹ http://www.husflid.no/om_oss/fakta_om_nh/aarsmeldinger

Spørsmålsrunde

Det ble stilt spørsmål fra nettdeltakerne. De var hovedsakelig rettet til Creo og SMB Norge og deres engasjement med tema som

- krav til fagbrev/lærlinger/mesterbrev ved anbudsrunder fra det offentlige
- engasjement hva gjelder rekruttering inn i fagutdanningen til håndverksyrkene. Næringspolitikk og utdanningspolitikk henger sammen, f.eks. redusert arbeidsgiveravgift for lærlinger. Kompensasjon for å ta imot elever i utplassering, utvikling av læreplaner gjennom høringer o.l.
- hvorvidt støtteordninger til tradisjonshåndverk (organisasjoner og institusjoner) hindrer eller fremmer flere personer å satse innen et eller annet fag

Creo og SMB svarte at de greit føyer feltet inn i sitt arbeid. Begge var opptatt av at det er avgjørende viktig med organisering innen bransjen. Det er et vanskelig valg, og man kan velge både SMB Norge og Creo, som med sine ulike utgangspunkt kan samarbeide i sitt politiske lobbyarbeid for feltet.

Det ble også gitt kommentarer:

- bruk høringsmuligheten i høst til å si sin mening om læreplanene i fag- og yrkesutdanningen, også om man er enig, så ikke gode forslag forsvinner i prosessen
- vi heier på prosessen om en felles organisasjon for tradisjonshåndverk
- våre fag er både bærekraftige, klimavennlige og fremtidsrettede. Produktene er ikke dyre, men kostbare, så pris kan ikke være i fokus
- en bransjeorganisasjon gir styrke i kampen om å oppnå felles godkjenningsordninger, ta fatt på bla. mva. utfordringer, og de at det må stilles krav til de som kan ha lærlinger. Vi trenger en fellesorganisasjon som sammen kan bidra til å synliggjøre behovet for både mer og bredere opplæring og større tilbud i skole, samt gjøre det interessant for bedriftene å være en del av.
- spennende seminar, begynnelsen på noe bra
- en løsning kan være at det blir organisering i to organisasjoner, f.eks. SMB Norge og Creo

” få myndighetene til å stille kompetansekrav til utføring og oppfølging av prosjekt

Vedlegg VII: Valg av interimsstyre

Det foreslås et interimsstyre på 5 personer (se 11.5). Det foreslås at interimsstyret konstituerer seg selv og avgjør om de vil ha en flat struktur / utnevne leder eller utnevne andre roller. I tråd med tilbakemeldingene gitt gjennom innspillene og undersøkelsene, er det kun yrkesaktive tradisjonshåndverkere som er valgbare til styret, enten næringsdrivende eller ansatte som har arbeidsoppgaver innen tradisjonshåndverk.

Prosess

De forskjellige aktørene på feltet ble utfordret til å finne minst én kandidat. Det var ikke tenkt at kandidatene representerer organisasjonene, men at organisasjonene til sammen kjenner en større del av feltet. Det ble åpent bedt om kandidater via nettsida til prosjektet

(<https://handverksinstituttet.no/loefte-haandverket/bransjenettverk/tradisjonshaandverkere-er-positive-til-framtida-og-til-bransjeorganisasjon>).

De 280 tradisjonshåndverkerne som har meldt sin interesse for ny organisasjon fikk tilsendt forespørsel om å foreslå kandidater.

Det ble meldt inn totalt 21 kandidater. Noen kandidater meldte sin egen interesse til å bidra i oppbyggingen av ny organisasjon via nettundersøkelsen. Noen kandidater som var positive til organisasjon men negativ til å stille til valg, foreslo andre håndverkere. Handverkslaget, Husflidslaget og Norsk håndverksinstitutt foreslo kandidater.

Pga. pandemien og for å nå flere, ble det gjennomført et elektronisk valg. Etter diskusjon med prosjektgruppa om valgform og informasjon, ble det etterspurt denne informasjonen for å presentere kandidatene til valget:

- Rolle som utøvende håndverker.
- Fagområde.
- Utdanning.
- Geografisk tilhørighet.
- Motivasjon for å bli med i interimsstyret.

Flere av dem som takket nei til verv, var positive til en bransjeorganisasjon og ønsket å stille til verv senere. Denne informasjonen gis til interimsstyret. Sju kandidater var positive til å stille til valg:

1. Bård Bjørndalseter, 8. generasjons treskjærer (svennebrev møbelsnekker og oppgradert til svennebrevstatus for prøvenemd), Oppdal. Vokst opp i familieverkstedet på samme måte som sin far og onkler; begynte å lære treskjæring fra far og bestefar som fireåring, holdt sitt første treskjærerkurs som 15 åring og har skåret gaver til kongefamilien. Bygger nå opp Bård Bjørndalsæter treskjæring AS på Oppdal med fem ansatte, er i vekst og søker lærebedrift for å ta inn lærlinger. Har tidligere vært lærer på Hjerleid og har hatt flere lærlinger. Har hatt flere verv, sitter i prøvenemd, sakkyndig for møbelsnekkerfaget i NOKUT og er styremedlem i Handverkslaget. Motivasjon for å bli med i interimsstyret: Ser behovet for en ny organisasjon da tradisjonshåndverksbedrifter ramler mellom alle stoler. Et samlet styre må bestå av håndverkere og jobbe inn mot kultur.

2. Ellen Larsson, glassblåser (2-årig utdanning i Sverige og fagbrev i 2013), fra Östersund, bor på Lillehammer. Var lærling hos Hett glass AS og er i dag daglig leder og en av tre eiere i bedriften. Hett glass er en lærebedrift som for tiden har en lærling på prøve, noe som passer Ellen bra, som liker å lære ut det gamle faget. Kommer fra gård og far er snekker. Er glad i tradisjoner generelt og fascinert av håndverkstradisjoner. Har en brennende interesse for å jobbe med hendene. Ble fascinert av glassblåsing i 2001 og har jobbet med faget siden 2007. Er styremedlem i to kunstneriske og et evenementsrettet styre: Oppland Kunstsenter, Norske Kunsthåndverkere Innlandet og Fabrikken (felles lokalisering av 30 bedrifter som har arrangement og konserter). Hun sitter også i en ressursgruppe for det norske glassnettverket, Norgesglass, der de fleste glassverksteder i Norge er med. Motivasjon for å bli med i interimsstyret: Viktig å jobbe med synlighet for de små håndverksfagene for å bevare dem.
3. Eva Steinvik Wold, bunadstilvirker (Mesterbrev), Inderøy, Trøndelag. Driver Bunadsaum AS, en familiebedrift i 3. og 4. generasjon med 12 ansatte. Har erfaring med lærlinger, samt kjøper tjenester av hjemmeprodusenter innen brodering og montering. Motivasjon for å bli med i interimsstyret: Ønsker et tverrfaglig nettverk som ivaretar små håndverksbedrifter. Kan bidra med organisasjonserfaring og er bl.a. rådsleder i Bunad- og Folkedraktrådet, og er medlem av læreplanutvalget som lager de nye læreplaner i Bunadstilvirkerfaget. Jeg kjenner historikken gjennom tidligere medlemskap i Landsforbundet for Bunadshåndverkere, som ble til norske Bunadshåndverkere, som ble til Tekstilhåndverkerne i NHO.
4. Haakon Aase, yrkesaktiv tørrmurar (Fagbrev som platearbeidar/skipsbyggjar), Holsnøy, Vestland. Stor interesse for stein og murverk i naturstein heile livet. Utdanning i tørrmuring lært frå tradisjonsberarar. Starta som yrke ca. 2000 og eige firma i 2003, etter kvart full tid. Har i dag 3 tilsette og ei gruppe samarbeidande handverkarar med eigne firma. Har brei bakgrunn frå 28 år i verkstad-/verftsindustrien, tillitsvald/klubbleiar, småskala landbruk, politisk i kommunestyre og fylkesting. Har drive mykje med opplæring/artiklar/foredrag. Motivasjon for interimsstyret: Ynskjer å etablere ei sunn og føremålstenleg form for organisering av tradisjonshandverkarar. Er oppteken av å betra dei materielle og økonomiske vilkåra for utøvarane innanfor små og store handverk, oppteken av å heva statusen til tradisjonshandverket; allment, utdanningssystemet, kulturelt og som realistisk praktisk leveveg. Viktig med vegval med omsyn til beste for handverket og handverkarane som yrkesutøvarar.
5. Mona Løkting, Bunadsmester (Mesterbrev kjole- og drakt, og bunadstilvirking, håndverksstipendiat, Kulturrådets arbeidsstipend), Lillehammer. Driver enkeltpersonforetaket Staslig håndverk & tradisjon siden 2011, samarbeider om en lærling. Opptatt av opplæring og videreføring; har sittet i læreplangruppe, prøvenemnder, vært sensor, laget prøver, og er koordinator for læreplanene for Håndverk, design og produktutvikling (Udir). Er lærer og i styringsgruppa for den modulbaserte bunadsopplæringa. Er husflidhåndverker, har 20 års erfaring fra Husfliden (ansvarlig

for systua på Lillehammer, bunadsansvarlig på Hamar), og erfaring fra styreverv i Norsk folkedraktforum (leder/nestleder), Bunad- og folkedraktrådet, Lillehammer håndverkerforening og Lillehammer Husflidslag. Motivasjon for interimsstyret: Ønsker å forbedre situasjonen for de små håndverksfagene/små bedriftene, inkludert en enklere prosess og rammer for å ha lærlinger. Jeg brenner for opplæring og videreføring av tradisjonshåndverkene.

6. Siri Sveen Haaland (32) bunadstilvirker i 11 år i familiebedriften Sidserk Systue. Søm og designutdannelse fra ESMOD Oslo og Berlin. Kommer fra Sveio i Sunn-Hordaland (Vestland), men holder til i Oslo. Har erfaring i at det tar tid å bygge opp egen bedrift og bli effektiv på arbeidet. Organisasjonserfaring fra etablering av Norges Bunadshåndverkere (70 medlemmer), som har godt samarbeid med merkeordningen Norwegian Made. Formålet med organisasjonen er å opprettholde produksjon av bunader med dens tilbehør lokalt i Norge gjennom bl.a. med riktig merking, markedsføring av bedrifter, konsulentvirksomhet, nettverksbygging, opplæring og deltakelse i debatt. Motivasjonen for å bli med i interimsstyret er å bidra til å få flere unge til å satse på tradisjonshåndverk, samt bedre arbeidsforholdene og rammene for det å jobbe som selvstendig håndverker.
7. Tore Granmo, Tradisjonsmurer (Fagbrev murer), selvstendig næringsdrivende på Hamar. Jeg har spesialisert meg på restaurering av eldre bygg med tradisjonelle materialer og jobber mye med å finne tilbake til kunnskapen om bygningsmaterialene leire og kalk. Brenner egen kalk og holder kurs og foredrag om tradisjonsmuring. Jeg er styremedlem i Handverkslaget - foreningen for tradisjonshåndverk. Motivasjon for å bli med i interimsstyret: Jeg ønsker å bidra til å løfte tradisjonshåndverk og jobbe for bedre vilkår for oss som jobber med dette.

Det var totalt 170 tradisjonshåndverkere som stemte i valget

Valget, som var åpent 10. juni kl. 10–11, hadde en begrensning i å stemme på maksimalt 4 kandidater. Dette på grunn av at grensen til maksimalt tillatt antall tegn var nådd. Seksten tradisjonshåndverkere rakk å stemme innen valget ble lukket. Seks av disse stemte på nytt og fikk slettet sin første stemme, de andre 10 fikk overført stemmene til det nye valget.

Valget, som var åpent 10. juni kl. 11–midnatt den 17. juni, fikk inn 165 stemmer. Fem av disse ble slettet; to stemmer ble avgitt av prosjektleder (for å teste systemet etter en melding om mulig feil i skjema), og tre stemmer ble slettet pga. dobbeltstemme (den siste avgitte stemmen ble telt).

Valgresultat

De 170 kandidatene ble bedt om å stemme på 5 kandidater til interimsstyret.

Valgresultatet ble:

1. Haakon Aase, 138 stemmer
2. Bård Bjørndalseter, 136 stemmer
3. Tore Granmo, 119 stemmer
4. Ellen Larsson, 104 stemmer
5. Siri Sveen Haaland, 81 stemmer
6. Mona Løkting, 80 stemmer
7. Eva Steinvik Wold, 65 stemmer

Potensielle medlemmer

Prosjektet nådde 58 nye tradisjonshåndverkere gjennom valget, så det overleveres en liste til interimsstyret med totalt 338 e-poster til tradisjonshåndverkere som er interessert i å motta informasjon om ny organisasjon.

De 58 nye interesserte tradisjonshåndverkerne representerte 28 enkeltpersonforetak, 13 aksjeselskap, 11 ansatte, 2 ansvarlig selskap, 2 lærlinger og 2 studenter/elever. Besvarelsene kom fra håndverkere innen 13 fagområder (25 tømrere, 4 treskjærere, 3 bunadstilvirkere, 3 murere, 3 smeder, 2 keramikere, 2 malere, 2 møbelsnekkere, 2 trebåtbyggere, 1 blikkenslager, 1 gjørtler*, 1 gullsmed, 1 modist, 1 møbeltapetserer, 1 skomaker) og seks oppga annet: baker*, bygningsvern (vindusrestaurering, arbeid med tre som finsnekker, glass som vindusglass og malerarbeider), gyllenlærmaker*, ledelse* av tradisjonshåndverksbedrift, snekker, og forvaltning og vedlikehold av privat historisk bygningsmasse og kulturlandskap*.

Dette inkluderte fem nye fag (merket med *) i tillegg til de 72 beskrevet gjennom nettundersøkelsen, så gruppen av interesserte representerer nå totalt 77 fagområder.

Av tre ikke-næringsdrivende, er en lærling og to ansatte innen tradisjonshåndverk (kommune og museum). Resten av respondentene oppga følgende gjennomsnittlig inntekt siste tre år:

8: under kr 50 000

6: kr 50 000 - kr 149 000

6: kr 150 000 - kr 299 000

15: kr 300 000 - kr 499 000

20: over kr 500 000

Fem tradisjonshåndverkere oppga å ha mesterbrev, 24 hadde svennebrev/fagbrev, 8 universitetsutdanning/håndverksstipendiat, og 21 oppgir «annet» som inkluderte kurs, erfaring og gått i lære, gyllenlærmakerbrev, daglig leder for tradisjonshåndverksbedrift, Kunstakademiet i Trondheim, Bunadstilvirker modulene, Tysk mesterbrev og Restaurering-utdanning, Hjerleid, 1-årig skole bygningsvern/restaurering+lærling, Yrkesskole søm og veving, kurs i bunadsøm hos Sidserk systue, Fagskole, Modelsnekker, og holder på med svennebrev.

Innspill til interimsstyret

Det ble gitt 34 innspill til interimsstyret. Fem svarte «Nei/ Nei takk» på spørsmålet «Har du innspill til interimsstyret?». En svarte «Stemmer for andre gang⁶⁰. Valgt å gjøre prosessen på nytt. Fikk gitt 5 stemmer denne gangen».

Elleve av kommentarene uttrykte positiv støtte:

Det var flere som ønsket lykke til. Andre kommentarer: «De ti punktene er viktige for oss handverkere, Kjør på, dere gjør en fantastisk jobb, Bra prosjekt».

Tre var kritisk til at en ny interesseorganisasjon kan bli en konkurrent til Handverkslaget:

1. Jeg klarer ikke helt å se forskjellen på dette bransjenettverket og det allerede eksisterende Handverkslaget.
2. Hvis det blir snakk om en interesseorganisasjon, så mener jeg at dagens Handverkslag Foreningen for Tradisjonshandverk, er foreningen som bør videreføres. Det må ikke bli to interesseorganisasjoner, det vil kun splitte det lille tradisjonshandverksmiljøet. Takk!
3. Jeg synes det er underlig at denne organisasjonen kommer som en konkurrent til Handverkslaget. Intensjonen er nok god, men vi har allerede en forening skapt av håndverkerne selv. En interesseorganisasjon er det vi trenger.

I tillegg ble det gitt 14 andre kommentarer (tre oppga personinformasjon som ble gitt interimsstyret, men tatt ut i vedlegget):

1. Hei! Kjekt å sjå at det skjer noko. Har dessverre ikkje tid å delta på møtet pga mykje jobb, eg drive og jobbe i butikken/verkstaden min.
2. Opptre samlende og enhetlig med klare politiske mål. Fokuser på enkle hovedmål, med et langt perspektiv.
3. Dette er noe jeg og vi ser fram til det som er viktig å jobbe for er kunnskap og kvalitet i de forskjellige fagene. I dag er det mange der ute som hevder å ha erfaring, men dessverre er det mye kunnskapsløshet og mange snarveier som tas. Ikke la dette bli en organisasjon hvor hvem og hva som helst kan bli medlem.
4. Eg har tidligere vore med i eit prosjekt som heite «bedriftsnettverk for tradisjonshåndverk» i regi av Telemark Næringshage. Det var gjort spørjeundersøking både til utførende handverkerar og huseigarar. Prosjekter stranda pga vidare finansiering og struktur av nettverket. Telemark var i hovudsak nedslagsfelt, men opna og for fleire fylker. At det nå forsøkes å lage ein organisasjon på landsbasis er positivt for næringen. Eg bidrar gjerne med info fra prosjektet eg var tilsett i. Viktig å samarbeide med utdanningsinstitusjoner og opplæringskontor.
5. Vet ikke om det er interessant, men jeg bor og jobber i USA. Vokste opp i Skien Norge.
6. Ønsker meg et åpent og inkluderende styre som kan nå oss alle over hele «fjøla». Lykke til!
7. Godt at det kommer en organisasjon. Jeg er fra Børselv i Finnmark. Vokst opp i miljø der en måtte lage en båt hvis en ville ha en båt for å komme seg på sjøen og få fisket til husholdningen. Siste båt jeg laget er en elvebåt på 5,10 m lengde og en bredde på 1,15 m. Det er få igjen som kan å lage elvebåt. Det er en elvebåtbygger i Utsjok som holder kurs i elvebåtbygging. Jeg bor nå på Helle i Vaksdal kommune.

⁶⁰ Pga. uoppgett tegnbegrensning i programvaren fikk man kun stemme på fire kandidater

8. Sørg for at tradisjonshandverket blir synleg, etterspurd og bærekraftig.
9. Finnes det noen form for et tradisjonsgodkjent stempel en kan gi et produkt?
Som økologisk, norsk mat etc.
10. Ta kontakt med yrkesopplæringsnemda.
11. Sikkert ikke lett å finne kandidater til styreverv, men jeg synes det er en noe snever representasjon i fagområder. Spesielt savner jeg håndhevere, keramikere, rødlistet håndverk, tredreiing, sølv, m.m. Men dette er en organisasjon som jeg har stor tro på at vi har behov for fremover.
12. Jeg vil gjerne bidra til dette arbeidet og har meldt min interesse til Stranden. Lykke til med arbeidet!
13. Jeg visste ikke om møtet tidligere i dag, ei heller nettundersøkelsen. Synes det er flott at dere har tatt initiativ til å gjøre ting elektronisk! Kunne ønsket meg en slags digital samtale om emnet i forveien så kandidatene kunne få presentert sine tanker direkte til oss som stemmer men det er godt presentert her allikevel. Jeg synes alle kandidatene virker lovende, så om mitt svar er ugyldig må dere bare trekke fem av dem på mine vegne. Jeg deler heller kaken likt enn å la de med størst kjeft få mest ;)

” Vi har en jobb å gjøre!

